

De nieuwe 'bevolkingsvooruitzichten 2007-2060'

Een vergelijking met vorige prognoses

Edwin Pelfrene

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid

De nieuwe 'bevolkingsvooruitzichten 2007-2060'

Een vergelijking met vorige prognoses

Edwin Pelfrene

Samenstelling
Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Edwin Pelfrene

Leescomité
Josée Lemaître, Ronald Schoenmaeckers, Thierry Vergeynst, Paul Willems

Verantwoordelijke uitgever
Josée Lemaître
Administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 - bus 23
1000 Brussel

Lay-out cover
Diensten voor het Algemeen
Regeringsbeleid
Communicatie
Patricia Van Dichel

Druk
Drukkerij Hendrix NV

Depotnummer
D/2009/3241/060

Bestellingen
<http://publicaties.vlaanderen.be>

INHOUDSTAFEL

1.	Inleiding	1
2.	Bronnen	2
2.1.	Federale bevolkingsvooruitzichten 2000-2050	2
2.2.	Federale bevolkingsvooruitzichten 2007-2060	3
2.3.	Bevolkingsvooruitzichten van Eurostat tot 2060	5
2.4.	SVR-bevolkingsprojecties 2005-2025	7
3.	Bevolkingsindicatoren in vooruitzicht	8
3.1.	Bevolkingsgroei	8
3.2.	Ontgroening	13
3.3.	Vergrijzing	16
3.4.	Afhankelijkheidsratio	19
3.5.	Ouderen-afhankelijkheidsratio	22
3.6.	Doorstromingscoëfficiënt.....	25
3.7.	Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd	28
3.8.	Oudste ouderen	31
3.9.	Intensiteit van de vergrijzing	34
3.10.	Honderdjarigen	37
3.11.	Familiale zorgindex	40
4.	Capita selecta	43
4.1.	Prognose arbeidskrachten.....	43
4.1.1.	Enquête naar de Arbeidskrachten	43
4.1.2.	Werkzaamheidsgraad	44
4.1.3.	Prognose aantal personen met een betrekking tot 2060	46
4.2.	Prognose zorgbehoefte	49
4.2.1.	De Gezondheidsenquête	49
4.2.2.	Indicatoren van zorgbehoefte	50
4.2.3.	Risicovectoren	52
4.2.4.	Prognose van de zorgbehoefte tot 2060	54
5.	Besluiten	59
Addendum: kengetallen van de bevolking van het Vlaamse Gewest volgens de bevolkingsvooruitzichten 2007-2060		63
Literatuur		64
Lijst van tabellen		65
Lijst van figuren		66

1. Inleiding

Gouverner, c'est prévoir – naar het gevleugelde woord van de Franse journalist *Emile de Girardin* (1806-1881). Het is gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar op weinig terreinen is een vooruitblik zo aan de orde én vaak ook zo maatgevend, als op het vlak van de bevolkingsontwikkeling.

Groei en samenstelling van de bevolking zijn inderdaad bepalend voor de toekomst en daarom belangrijke aandachtspunten voor het beleid. De vergrijzing van de bevolking bijvoorbeeld heeft nu al de volle aandacht, maar ook de evolutie van het aantal alleenstaanden of de verkleuring van de bevolking wekken belangstelling. In zulke ontwikkelingen laat zich immers de macht van het grote aantal gelden en in de mate dat die voorspelbaar zijn, wat rigiditeit veronderstelt, zijn bevolkingsvooruitzichten beslist handzame wegwijzers voor het beleid, ook voor Vlaams beleid.

Vorig jaar werden de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten voor de periode 2007-2060 gepubliceerd (FPB & ADSEI, 2008), een reden voor de Studiedienst van de Vlaamse Regering om de belangrijkste nieuwe vooruitzichten af te zetten tegenover de vorige versie én tegenover de eigen bevolkingsprojecties vanuit gemeentelijk niveau. De nieuwe federale vooruitzichten reiken 10 jaar verder dan de oudere, nu tot 2060, en steunen in hun onderliggende hypothesen op de meer recente ontwikkelingen aangaande vruchtbaarheid, sterfte en migratie. Ze bieden details tot op het niveau van de bestuurlijke arrondissementen, maar hier kijken we voornamelijk naar de voorspelde evoluties voor de gewesten van België, inz. het Vlaamse Gewest.

Nadere uitleg over de federale bevolkingsvooruitzichten, hun aanpak en voornaamste eigenschappen, presenteren we in het volgende hoofdstuk. Ook de recente Europese bevolkingsvooruitzichten van Eurostat worden er kort geïntroduceerd evenals de eigen bevolkingsvooruitzichten van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Het derde hoofdstuk geeft de kern van ons betoog. Daarin worden tal van structurele karakteristieken van de bevolking van elk der drie gewesten van België verkend, voornamelijk wat betreft hun leeftijdsopbouw. Voor elk besproken onderwerp komt eerst de evolutie tussen 1990 en 2005 in beeld, dan volgen de bevolkingsvooruitzichten, tot 2060 volgens de nieuwe federale prognoses, tot 2050 volgens de oude federale prognoses. Door die vooruitzichten samen te presenteren willen we duidelijk maken waar de verschillen zitten. Ook de nieuwste bevolkingsprognoses voor de Europese Unie als geheel zijn hier bijgevoegd, als referentielijnen. Tenslotte bieden we ook resultaten van de prognoses van de eigen studiedienst, zij het uiteraard enkel voor Vlaanderen en met een beperktere projectiehorizon (tot 2025).

Nadien volgt een hoofdstuk met *capita selecta*. Geen willekeurige, wel een beperkte selectie. Een prangend vraagstuk betreft de arbeidsmarkt, in het bijzonder van de arbeidskrachte die men nu al waarneemt. Tevens is er het vraagstuk van de zorgbehoeften van een verouderende bevolking. Het zijn evidente aandachtspunten voor het beleid, dat erop gericht is zorg te dragen voor het waarborgen van een juist en duurzaam evenwicht, hoe ook gepercipieerd, tussen draagkracht en draaglast in de samenleving. Hier kijken we na welke boeien de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten op de langere termijn uitzetten in vergelijking met de voorgaande prognoses.

In de besluiten geven we, naast een opsomming van de belangrijkste aandachtspunten, enige nabeschuivingen. De echo immers die her en der is blijven hangen van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten, is dat de bevolking sterker aangroeit dan aanvankelijk voorzien, maar vooral ook jonger zal ogen dan in vorige prognoses bevroed. De vergrijzing, ook in Vlaanderen, zou minder erg uitvallen. Die echo is beslist een leidraad voor onze verdere verkenningen. Is dat in die termen gesteld terecht, en zo ja, wat is de consequentie?

2. Bronnen

2.1. Federale bevolkingsvooruitzichten 2000–2050

De bevolkingsvooruitzichten voor de periode 2000–2050 werden in 2001 door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) gepubliceerd onder de titel '*Bevolkingsvooruitzichten 2000–2050 per arrondissement*', afgekort 'BV00' (NIS & FPB, 2001). Die vooruitzichten zijn het resultaat van het gezamenlijke project van het toenmalige NIS en van het Federaal Planbureau (FPB).

Het NIS vermeldt in het luik 'Methodologie' van haar publicatie: "De vier grote factoren die de evolutie van de bevolking beïnvloeden – overlijdens, geboorten, externe en interne migratie – worden achtereenvolgens in aanmerking genomen. De bewegingen worden doorgaans berekend door aan de woonbevolking die aan het 'risico' onderworpen is, een probabilliteit toe te kennen dat de gebeurtenis zich ook werkelijk voordoet." (s.p.)

Wat de werkwijze betreft, wordt toegelicht dat iteratief, jaar na jaar, de voorspelde toestand op 31 december van het jaar t berekend wordt als resultaat van de toepassing van de verschillende bewegingen gedurende kalenderjaar t op de bevolking van 31 december van het jaar $t-1$.

Hierbij is achtereenvolgens in aanmerking genomen:

1. het *aantal sterfgevallen*, bepaald in functie van leeftijdsspecifieke sterftekansen per geslacht, vijfjaarsleeftijdsgroep en nationaliteitsgroep (Belg/niet-Belg), met als observatiebasis de kalenderjaren van de periode 1988-1997;
2. het *aantal geboorten*, bepaald in functie van de vruchtbaarheid, te weten het percentage vrouwen dat op een bepaalde leeftijd een kind krijgt binnen het jaar (met aftrek van sterfgevallen bij de geboorte), met als observatiebasis de kalenderjaren van de periode 1989-1994;
3. *interne migraties*, berekend op basis van de kans te emigreren naar een ander arrondissement, per arrondissement en per leeftijdsgroep, met observatiebasis de kalenderjaren van de periode 1989-1997;
4. *externe migraties* met het buitenland, berekend als externe emigratiekansen per arrondissement, samen met hypothetische waarden aangaande immigratie naar geslacht, leeftijd en arrondissement van aankomst op basis van een historische trendanalyse, inz. van de kalenderjaren van de periode 1988-1998;
5. kans tot *naturalisatie* op de in België woonachtige vreemde bevolking, waarbij ook rekening werd gehouden met de regularisatiecampagne in 2000.

De projecties werden begeleid door een comité van specialisten van het NIS, het Federaal Planbureau en de wetenschappelijke gemeenschap van demografen en geografen, waaronder leden van het toenmalige Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën (CBGS).¹

De bevolking waargenomen op 31-12-1999 (of 01-01-2000) diende als uitgangspunt voor de vooruitzichten; als eindpunt werd 31-12-2050 (of 01-01-2051) genomen. Aldus zijn er 51 iteraties uitgevoerd.

De bevolkingsvooruitzichten geven details per arrondissement, leeftijdsjaar en geslacht. Tevens is onderscheid gemaakt tussen Belgen, andere burgers van de Europese Unie en andere vreemdelingen (inclusief aparte hypothesen m.b.t. de vruchtbaarheid en de migratie).

¹ Vertegenwoordigd in de personen van E. Lodewijckx, R. Schoenmaeckers en P. Willems, nu medewerkers van SVR.

Tabel 2.1 Procentuele afwijking tussen het volgens BV00 voorspelde en het waargenomen bevolkingstal, per gewest van België

Stand 1-jan-jaar	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels H. Gewest
2000	0,00	+0,00	0,00
2001	+0,14	+0,18	+0,30
2002	+0,19	+0,28	+0,08
2003	+0,03	+0,28	-1,13
2004	-0,10	+0,20	-1,72
2005	-0,35	+0,02	-2,18
2006	-0,75	-0,24	-3,13
2007	-1,21	-0,61	-4,07
2008	-1,76	-0,95	-5,42

Bron: ADSEI, NIS & FPB; bewerking: SVR

De vergelijking tussen geprojecteerde en waargenomen aantallen voor recente observatiejaren leert dat het NIS de evolutie van de bevolking heeft onderschat. Voor de stand op 1 januari 2008 bedraagt die onderschatting voor het Vlaamse Gewest minus 108.251 eenheden of, in relatie tot de bevolking, -1,76%; voor het Waalse Gewest vinden we minus 32.959 eenheden, hetzij -0,95%; en voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest minus 56.978 eenheden, hetzij een opmerkelijke afwijking van al meer dan 5%.

Tabel 2.2 Procentuele afwijking tussen het volgens BV00 voorspelde en het waargenomen aantal 65-plussers, per gewest van België

Stand 1-jan-jaar	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels H. Gewest
2000	0,00	0,00	0,00
2001	-0,02	+0,14	+0,29
2002	-0,17	+0,12	+0,40
2003	-0,24	+0,19	+0,65
2004	-0,24	+0,34	+0,77
2005	-0,51	+0,18	+0,96
2006	-0,76	+0,15	+1,08
2007	-1,08	-0,06	+1,12
2008	-1,52	-0,32	+1,04

Bron: ADSEI, NIS & FPB; bewerking: SVR

Het aantal 65-plussers op datum van 1 januari 2008 is analoog onderschat in het Vlaamse Gewest (minus 16.739 eenheden of -1,52%), maar niet zo in het Waalse Gewest (minus 1.843 eenheden of -0,32%) en al helemaal niet in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (plus 1.576 eenheden of +1,04%).

2.2. Federale bevolkingsvooruitzichten 2007–2060

De 'Bevolkingsvooruitzichten 2007–2060' gaan uit van de waarnemingen tot 1 januari 2007, vandaar de afkorting 'BV07'. Zij bestrijken 54 simulatiejaren (van begin 2007 tot eind 2060) en zijn opgesteld per arrondissement, leeftijd en geslacht en hoofdzakelijk twee nationaliteitsgroepen, nl. Belgen en buitenlanders (FPB & ADSEI, 2008).

De nieuwe bevolkingsvooruitzichten zijn, net als de vorige versies, het resultaat van een nauwe samenwerking tussen de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI) en het Federaal Planbureau (FPB). Zij werden bijgestaan door een wetenschappelijk

begeleidingscomité bestaande uit experts uit de universitaire wereld en uit federale, gewest- en gemeenschapsinstellingen.²

Tot de opmaak van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten werd besloten omdat de evoluties, vooral op het vlak van vruchtbaarheid en migratie, opvallend zijn gaan afwijken van de bij de vorige oefening geformuleerde basishypotheses voor de vruchtbaarheid, sterfte en migratie (Hoge Raad van Financiën, 2008). Tabel 2.3 geeft een beknopt overzicht van de nieuwe aannames³:

Tabel 2.3 Vitale indicatoren en loop van de bevolking – Rijk en gewesten (selecte jaren)

	Waargenomen		Vooruitzichten		
	2000	2006	2020	2050	2060
<i>Rijk</i>					
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,66	1,80	1,78	1,76	1,77
Levensverwachting bij de geboorte – Mannen (jaren)	75,08	77,02	79,61	83,99	85,27
Levensverwachting bij de geboorte – Vrouwen (jaren)	81,42	82,65	85,51	89,73	90,94
Extern migratiesaldo (duizendtallen)*	13,7	49,5	39,2	26,2	28,7
<i>Brussels Hoofdstedelijk Gewest</i>					
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,93	2,07	2,04	1,99	2,01
Levensverwachting bij de geboorte – Mannen (jaren)	75,12	76,93	79,25	83,87	85,19
Levensverwachting bij de geboorte – Vrouwen (jaren)	81,39	82,01	85,27	89,61	90,84
Intern migratiesaldo (duizendtallen)	-5,9	-13,5	-16,4	-16,9	-17,4
Extern migratiesaldo (duizendtallen)*	6,7	17,6	15,3	10,9	11,7
<i>Vlaams Gewest</i>					
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,56	1,73	1,72	1,70	1,71
Levensverwachting bij de geboorte – Mannen (jaren)	76,01	78,08	80,24	84,44	85,66
Levensverwachting bij de geboorte – Vrouwen (jaren)	81,94	83,32	85,82	89,93	91,11
Intern migratiesaldo (duizendtallen)	2,2	6,4	7,2	7,5	7,9
Extern migratiesaldo (duizendtallen)*	5,8	21,5	16,1	11,0	12,2
<i>Waals Gewest</i>					
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,77	1,84	1,79	1,79	1,79
Levensverwachting bij de geboorte – Mannen (jaren)	73,41	75,09	78,59	83,28	84,66
Levensverwachting bij de geboorte – Vrouwen (jaren)	80,54	81,64	85,02	89,45	90,71
Intern migratiesaldo (duizendtallen)	3,7	7,1	9,1	9,4	9,6
Extern migratiesaldo (duizendtallen)*	1,2	10,4	7,7	4,3	4,8

* Extern migratiesaldo = externe immigratie - (externe emigratie + ambtshalve schrappingen - heringeschreven) + wijzigingen van register (van wachtregister naar bevolkingsregister)

Bron: Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060, FPB & ADSEI

² De algemene coördinatie was in handen van mevr. M. Lambrecht, Eerste Opdrachthouder bij het FPB; de Vlaamse overheid was vertegenwoordigd in de persoon van de heer P. Willems, lid van SVR.

³ Voor meer details inclusief een kritische bespreking van de aannames, zie de websites van de beide instellingen alwaar naast de vermelde publicatie ook tal van gedetailleerde tabellen (tot op het niveau van de bestuurlijke arrondissementen) te vinden zijn, cf. <http://www.plan.be> en <http://www.statbel.fgov.be>

De vruchtbaarheid, zoals geïndiceerd door een conjuncturele indicator als het 'totale vruchtbaarheidscijfer' (TVC), ligt nu in Vlaanderen (1,73) en vooral in Brussel (2,07) flink hoger dan begin de jaren negentig.⁴ Op basis van trendanalyses wordt aangenomen dat de vruchtbaarheid, behoudens initieel nog een lichte stijging voor het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zich min of meer stabiliseert op het huidige peil. Voor België als geheel wordt tegen 2050 1,76 kinderen per vrouw verwacht (vgl. 1,74 in BV00); voor het Vlaamse Gewest 1,70 kinderen per vrouw (vgl. 1,64 in BV00). Het Vlaamse Gewest blijft hekkensluiter in dit opzicht, maar de kloof met de andere gewesten wordt gedicht.

De levensverwachting bij de geboorte blijft stijgen. Tussen 2006 en 2050 wordt voor het Vlaamse Gewest gerekend met een toename van 6,4 jaar bij mannen en 6,6 jaar bij vrouwen. In de beide andere gewesten is dat nog meer, maar het Vlaamse Gewest behoudt de hoogste levensverwachting. Niettemin volgt uit de aangenomen hypothesen dat het aantal sterfgevallen sterk gaat stijgen, zowel in Vlaanderen (index 2050/2006 = 142) als in Wallonië (index 2050/2006 = 125). Op termijn zullen er meer sterfgevallen dan geboorten zijn (rond 2030 in Vlaanderen, rond 2040 in Wallonië, niet zo in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

Bij de hypothesen over de buitenlandse (externe) migratie zijn drie nationaliteitsgroepen onderscheiden: staatsburgers van het oude Europa van vijftien, staatsburgers uit de twaalf nieuwe lidstaten en immigranten van landen van buiten de Europese Unie. Verondersteld is dat de opmerkelijke toename in recente jaren van de buitenlandse inwijking zich nog een tijdje doorzet, zij het in mindere mate en tijdelijk. Bovendien is rekening gehouden met de relatieve aantrekkelijkheid van de Belgische economie, met berekening van een relatieve levensstandaardindicator op basis van een langetermijnsce­nario voor het BBP per capita in de verschillende lidstaten van de Europese Unie. Op die basis zou het externe migratiesaldo voor België in de periode 2007-2060 sterk schommelen, met een piek in de komende jaren (+56.600 in 2012), gevolgd door een geleidelijke afname tegen het einde van de jaren 2020, om dan weer te stijgen. Die golfbeweging zou zich in alle gewesten min of meer analoog doorzetten. Belangrijk vooral is dat het buitenlandse migratiesaldo nu hoger geschat wordt dan in de vorige editie van de bevolkingsvooruitzichten (schattingen voor België in 2050: +26.000 in BV07 versus +17.000 in BV00).

Het binnenlandse (interne) migratiesaldo is nu negatief voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en positief voor de beide overige gewesten. Deels gaat het hier om een doorschuiven van de internationale immigratie die aanvankelijk voor een groot deel gericht is op het Brussels Hoofdstedelijk Gewest alvorens zich gedeeltelijk naar de andere regio's te richten. Die tendensen worden versterkt doorgetrokken, met het Waalse Gewest steeds vooraan als grootste winner.

2.3. Bevolkingsvooruitzichten van Eurostat tot 2060

In augustus 2008 publiceerde Eurostat, het statistisch bureau van de Europese Unie (EU), haar nieuwe bevolkingsvooruitzichten, onder de naam EUROPOP2008 (Eurostat, 2008).

Uitgangspunt is een convergentiescenario met een veronderstelde toenadering van de vruchtbaarheid, sterfte en migratie in de verschillende lidstaten tegen 2150. Twee subtypes zijn onderscheiden:

- 1) een convergentiescenario met migraties en
- 2) een convergentiescenario zonder migraties.

In de navolgende tekst refereren we kortweg naar het eerste type met 'EU08', naar het tweede type met 'EU08_nm' (no migration).

Binnen EU08, hier als het Europese basisscenario aangenomen, wordt voorspeld dat er in de EU over zeven jaar meer mensen zullen sterven dan er geboren worden. Vanaf 2015 komt de bevolkingsgroei geheel voor rekening van de immigratie. Maar vanaf 2035 moet gerekend worden met een bevolkingsafname: de netto immigratie compenseert dan niet langer voor de negatieve natuurlijke aangroei.

Op dit moment wonen er in de 27 EU-landen 495 miljoen mensen, in 2035 zullen dat er ongeveer 520 miljoen zijn en in 2060 ongeveer 506 miljoen. Hoe verder oostwaarts, hoe scherper de bevolkingsafname: in Bulgarije is die het grootst (minus 28 procent tegen 2060

⁴ Het TVC voor een bepaald jaar geeft aan hoeveel kinderen een vrouw gemiddeld zou krijgen *indien* ze tussen de leeftijden 15 en 49 jaar de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers zou volgen die in dat jaar werden geobserveerd.

ten opzichte van de stand eind 2006), gevolgd door Letland (26 procent), Litouwen (24), Roemenië (21) en Polen (18).

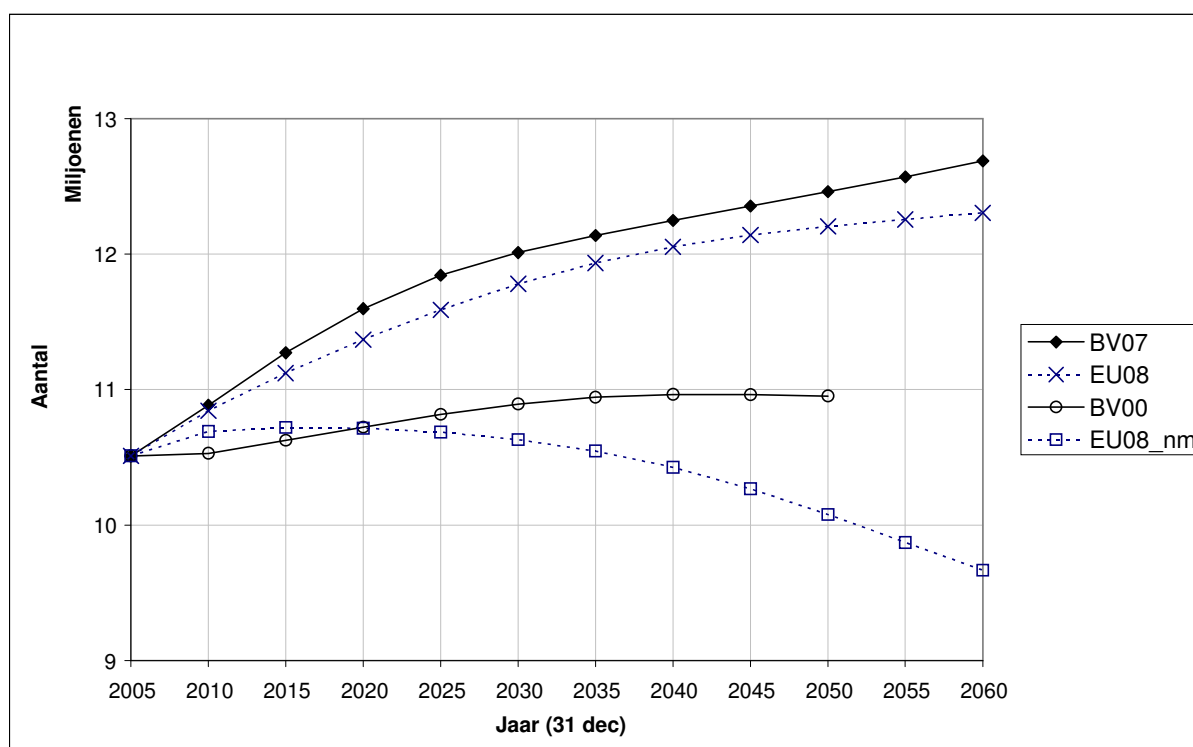
Ook in Duitsland, nu nog het bevolkingsrijkste land van de EU, zal het aantal inwoners dalen, met bijna 14 procent in 2060. Daardoor zullen Groot-Brittannië (groei van 25 procent) en Frankrijk (16 procent meer) Duitsland voorbijstreven. Cyprus, Ierland en Luxemburg zijn de topdrie groeilanden. Voor België wordt ook een aanhoudende groei voorspeld (15 procent), terwijl Nederland na een eerste lichte bevolkingsgroei tot 2035 (5 procent) terugzakt tot ongeveer het huidige niveau.

De nieuwe Europese prognoses bevestigen een onderzoek van het Berlijnse Instituut voor Bevolking en Ontwikkeling, dat voorspelde dat grote delen van het platteland in Oost-Europa, Noord-Spanje en Zuid-Italië vrijwel ontvolkt raken (Kröhnert, Hoßmann & Klingholz, 2008).

Volgens Eurostat zal tot 2060 het aantal mensen ouder dan 80 jaar in de EU verdrievoudigen, het aantal 65-plussers neemt met 30 procent toe. Reden voor de Europese Commissie om de vergrijzing "een van de grootste uitdagingen voor Europa te noemen, naast klimaatverandering en globalisering".⁵

De Europese bevolkingsvooruitzichten voor België wijken wel lichtjes af van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten van het Federale Planbureau.

Figuur 2.1 *Vergelijking van bevolkingsvooruitzichten voor België**

* Het aantal voor 2005 is het officiële bevolkingscijfer volgens het Rijksregister
Bron: FPB, NIS/ADSEI, EU08; bewerking: SVR

Eurostat verwacht in haar convergentiescenario met migraties (EU08) een opvallende aangehouden groei van de Belgische bevolking tot 2060, maar minder sterk dan in BV07. Uiteraard moet dit verschil in verwachtingpatronen toegerekend worden aan het verschil in de aannames.

Belangrijk om te onthouden is dat de federale bevolkingsvooruitzichten voor België en zijn gewesten t.a.v. die van Eurostat voor de EU-27 altijd een lichte afwijking naar boven toe vertoont voor wat de aantallen betreft.

⁵ NRC 27-08-2008.

2.4. SVR-bevolkingsprojecties 2005-2025

De bevolkingsvooruitzichten van de Studiedienst van de Vlaamse Regering van 2005, ook wel de 'SVR-2005-projecties', situeren zich binnen een traditie van Vlaamse bevolkings- én huishoudensprognoses ten behoeve van het regionale en lokale beleid (Willems, 2006; Willems, 2007). Aanleiding voor deze prognoses was de nood aan een instrument om de toekomstige bevolkings- en huishoudensontwikkeling per gemeente mee in rekening te brengen in het milieu- en natuurbeleid van de Vlaamse overheid, wat zijn neerslag vond in de zogenaamde MIRA-rapporten. De eerste MIRA-projecties dateren van 1994. Een eerste actualisering volgde in 2000, een tweede in 2005. Die laatste bijwerking werd gerealiseerd binnen de nieuwe context van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.

De observatiebasis van de SVR-2005-projecties (SVR05) loopt tot 1 januari 2004 (31 december 2003) terwijl de projectiehorizon reikt tot 1 januari 2025 (31 december 2024). De tijdshorizon is dus beperkter dan die van de federale bevolkingsvooruitzichten, maar anderzijds zijn er nu prognoses voor elk der 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest.⁶

Tabel 2.4 Procentuele afwijking tussen het volgens SVR05 voorspelde en het waargenomen bevolkingstal, voor de totale bevolking en voor 65-plussers van het Vlaamse Gewest

<i>Stand 1-jan-jaar</i>	<i>Bevolking</i>	<i>65-plussers</i>
2004	0,00	0,00
2005	-0,12	-0,13
2006	-0,39	-0,18
2007	-0,72	-0,32
2008	-1,15	-0,57

Bron: ADSEI, SVR; bewerking: SVR

Zoals bij de federale 'Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050' treft ook hier de onderschatting van de recente bevolkingsontwikkeling, zowel van de totale bevolking als van het aantal 65-plussers. De Vlaamse bevolking is dus inderdaad buiten verwachting gegroeid; noch de geboortegolf noch de toegenomen inwijking van de afgelopen jaren zijn voorzien.

⁶ De aansluitende huishoudensprojectie voorziet in twee alternatieven naargelang de hypothese van een sterke of zwakke huishoudensverduunning.

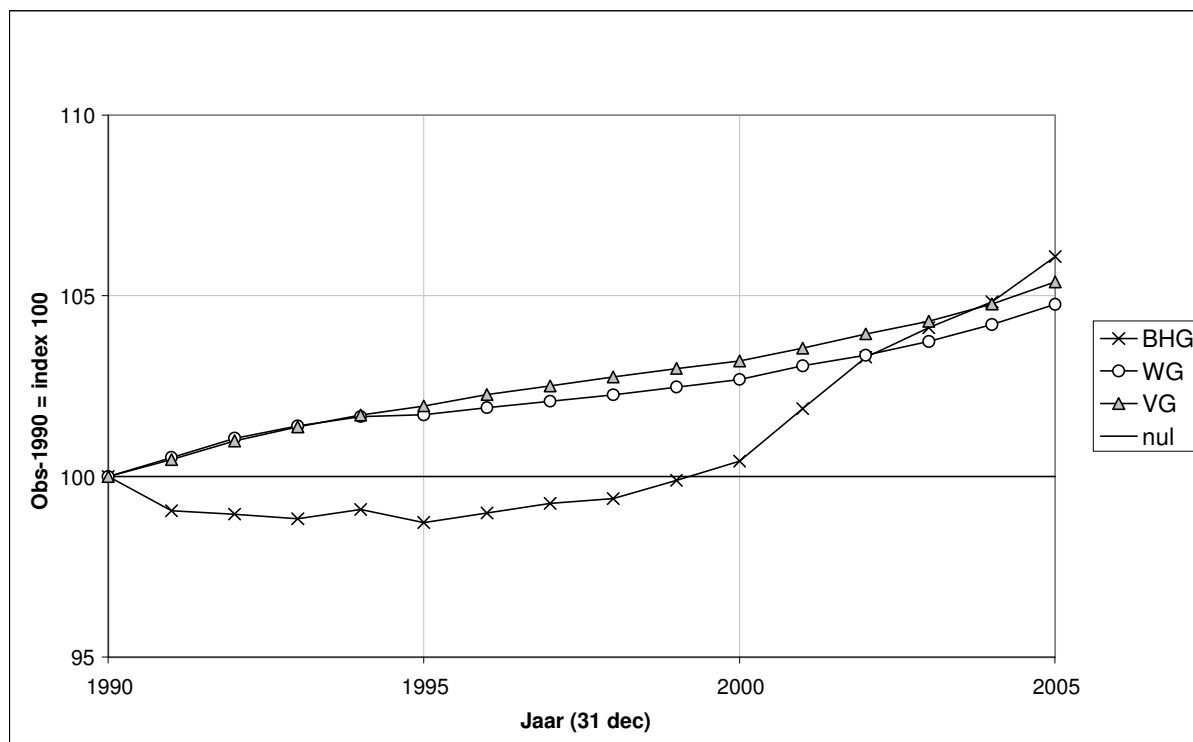
3. Bevolkingsindicatoren in vooruitzicht

3.1. Bevolkingsgroei

De (relatieve) aangroei van de bevolking wordt goed aangegeven door het enkelvoudig indexcijfer, te weten de ratio tussen de bevolking van het index- of observatiejaar t.o.v. het gekozen basisjaar, maal honderd.

1. Evolutie bevolkingsgroei per gewest

Figuur 3.1a Evolutie bevolkingsgroei per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

De evolutie van de bevolking tussen (eind) 1990 en 2005 vertoont een lichte maar gestage klim, zowel in het Vlaamse als in het Waalse Gewest. De bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daartegenover vertoont eerst een lichte daling gevolgd door een markante stijging, vooral dan vanaf de eeuwwisseling.

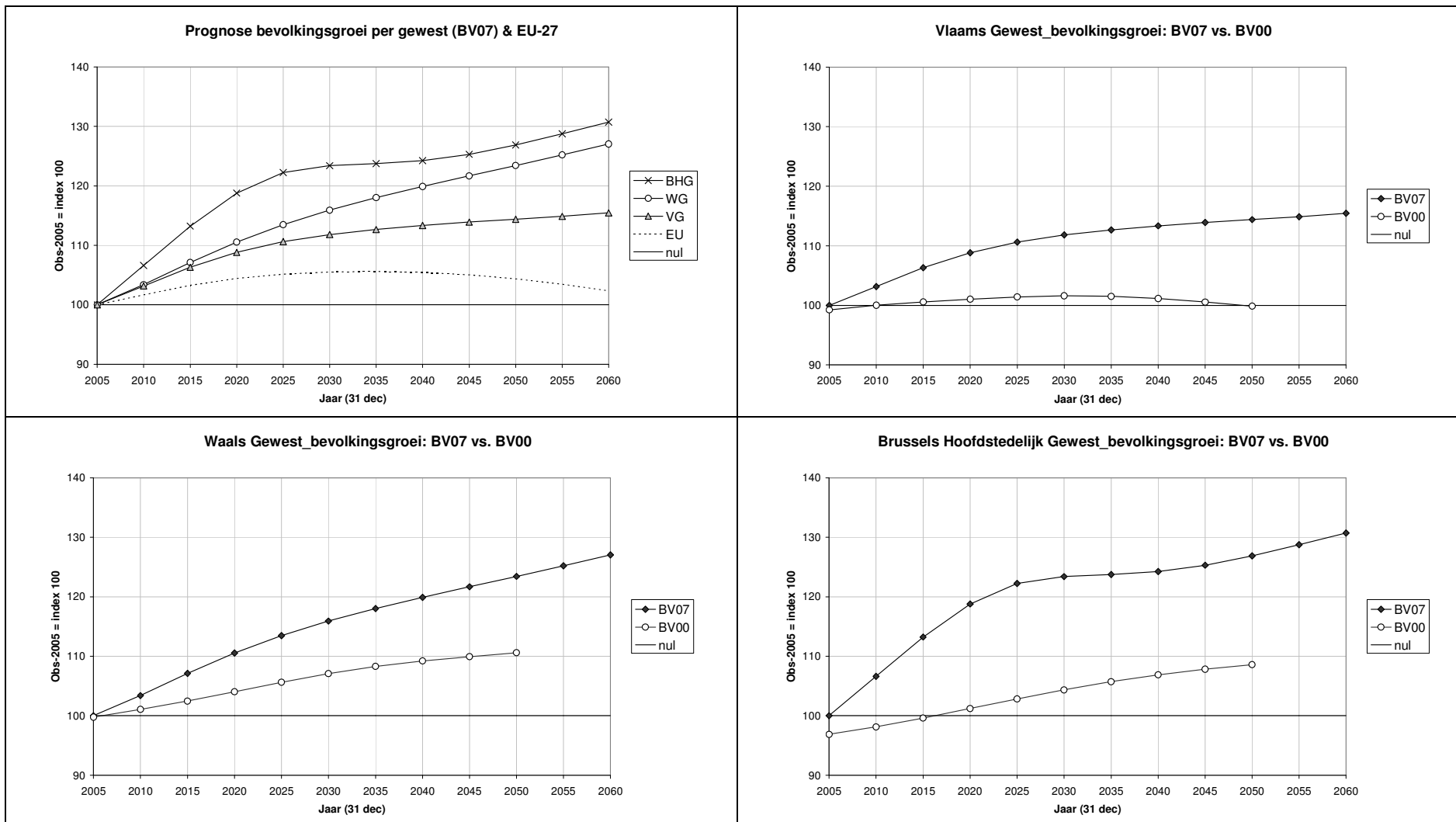
2. Prognoses bevolkingsgroei per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 evolueert de Vlaamse bevolking van 6,1 miljoen eenheden in 2005 naar 7 miljoen in 2050, een stijging met 14%. In het Waalse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest wordt een nog sterkere toename van de bevolking verwacht tegen 2050, resp. +23% en +27%. België als geheel zou uitkomen op 12,4 miljoen inwoners tegen 2050, flink meer dan de 10,5 miljoen van 2005 (+18%).⁷ Die groeiscenario's wijken sterk af van de eerst licht klimmende, dan dalende groeigolf voor de EU-27 als geheel.

In vergelijking met BV00 wordt nu in alle gewesten een aanmerkelijk sterkere aangroei van de bevolking verwacht.

⁷ Tussen 1960 en 2007 groeide de bevolking van België van 9,2 naar 10,6 miljoen (+1,4 miljoen). Nog eens 50 jaar verder, tegen 2060, zou die uitkomen op 12,7 miljoen, een forsere toename dus (+ 2,1 miljoen).

Figuur 3.1b Prognose bevolkingsgroei per gewest

Bron: FPB & NIS/ADSEI, Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister)

3. Prognose bevolkingsgroei voor de provincies volgens BV07

Het beeld per provincie geeft aan dat volgens BV07 op termijn de sterkste bevolkingsgroei wordt verwacht in de Waalse provincies, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in de provincie Vlaams-Brabant (verwachte procentuele groei van de bevolking tegen 2050 > 20%).

Tabel 3.1 Prognose evolutie van de bevolking van België, zijn gewesten en zijn provincies, gesorteerd naar de verwachte groei-index tussen 2005 en 2060 volgens BV0 (index stand bevolking 2005 = 100)

	2005*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
België	100	104	110	114	117	119	121
Brussels Hfdst. Gewest	100	107	119	123	124	127	131
Waals Gewest	100	103	111	116	120	123	127
Vlaams Gewest	100	103	109	112	113	114	115
Luxemburg	100	105	114	122	128	133	138
Waals-Brabant	100	105	115	122	127	132	136
Namen	100	104	111	118	124	128	133
Luik	100	103	111	116	119	123	126
Vlaams-Brabant	100	104	111	116	119	122	125
Henegouwen	100	102	108	112	115	118	121
Oost-Vlaanderen	100	103	109	113	116	118	120
Antwerpen	100	104	110	114	116	117	119
Limburg	100	103	109	111	111	110	109
West-Vlaanderen	100	102	104	104	104	102	101

* 2005: waarneming Rijksregister
Bron: FPB & ADSEI

4. Prognose bevolkingsgroei voor de arrondissementen volgens BV07

Op het niveau van de arrondissementen zijn de topgroeiers in Vlaanderen naar verwachting Halle-Vilvoorde (+26% in 2050 t.o.v. de stand van de bevolking eind 2005), Mechelen (+23%) en Oudenaarde (+22%). In Wallonië zijn dat de arrondissementen Borgworm (+42%), Bastenaken (+38%) en Neufchâteau (+36%). Op de zesde plaats staat het arrondissement Nijvel (+32%).⁸

Omgekeerd wordt – op de lange termijn – een lichte ontvolking (<5%) voorspeld voor de arrondissementen Kortrijk (vanaf 2038), Brugge (vanaf 2050) en Ieper (vanaf 2054).

⁸ In totaal telt België 43 bestuurlijke arrondissementen: 22 in het Vlaamse Gewest, 20 in het Waalse Gewest en het arrondissement Brussel-Hoofdstad.

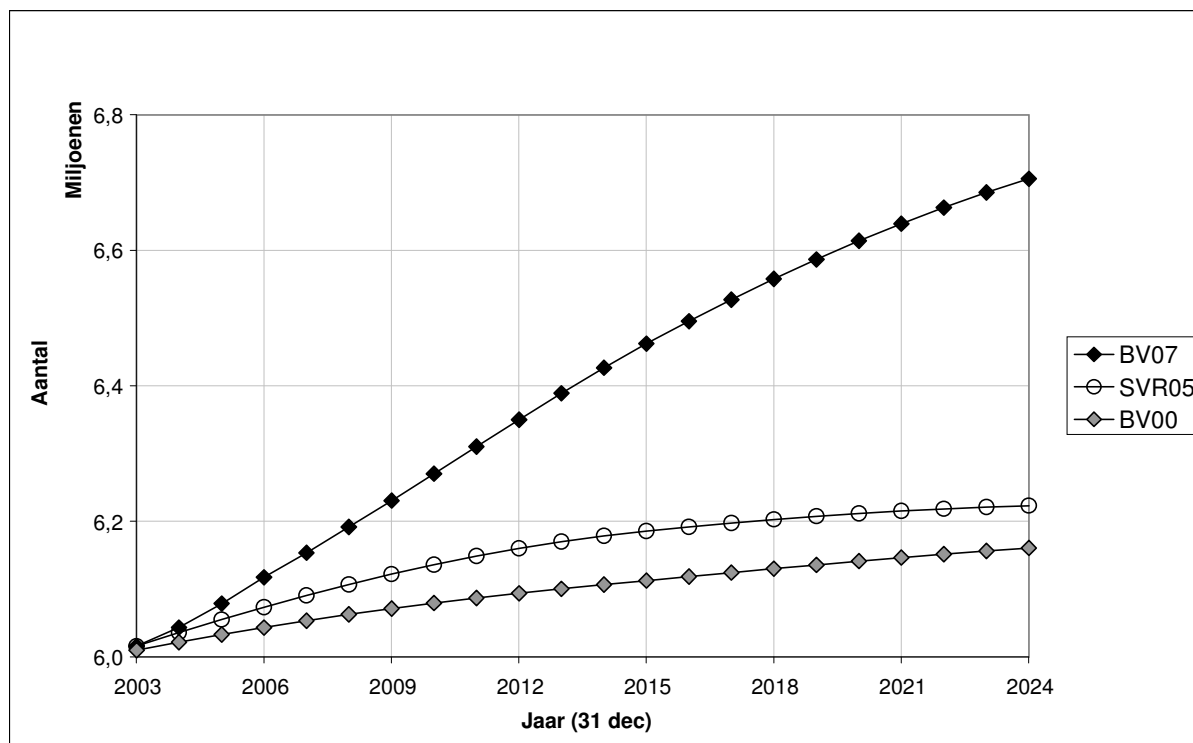
Tabel 3.2 Prognose evolutie van de bevolking voor de Vlaamse arrondissementen, gesorteerd naar de verwachte groei-index tussen 2005 en 2060 volgens BV07 (index stand bevolking 2005 = 100)

Arrondissement	2005*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Halle-Vilvoorde	100	104	113	118	122	126	129
Mechelen	100	104	110	116	120	123	126
Oudenaarde	100	104	110	115	119	122	124
Aalst	100	103	108	113	116	119	122
Sint-Niklaas	100	104	110	115	117	120	122
Gent	100	103	109	113	116	118	119
Leuven	100	104	110	113	115	117	119
Antwerpen	100	104	110	113	115	116	118
Dendermonde	100	102	107	110	113	115	117
Turnhout	100	104	110	114	115	115	115
Hasselt	100	104	110	113	115	115	115
Veurne	100	103	110	114	115	115	114
Doornik	100	102	107	109	111	112	113
Eeklo	100	102	106	109	111	112	112
Oostende	100	103	108	111	112	111	111
Tongeren	100	103	108	109	107	105	104
Tielt	100	102	104	105	105	105	104
Maaseik	100	103	109	110	108	106	104
Diksmuide	100	101	103	104	104	103	101
Roeselare	100	102	104	104	103	102	100
Ieper	100	101	103	103	102	101	99
Brugge	100	101	103	103	102	100	98
Kortrijk	100	101	101	101	100	98	96

* 2005: waarneming Rijksregister
Bron: FPB & ADSEI

5. Prognoses bevolkingsgroei voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.1c Prognoses bevolkingsgroei – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

SVR05 voorziet, net als BV00, een relatief matige aangroei van de Vlaamse bevolking over de beschouwde periode (index 103)⁹. Meest opvallend in de figuur blijft de vrij sterke bevolkingsaanwas volgens BV07, een gevolg van de nieuwe hypothesen over de toegenomen nataliteit en de sterkere (netto) inwijking in de komende jaren.

Volgens SVR05 zullen driekwart der Vlaamse gemeenten (72%) hun bevolking zien toenemen tegen 2025.

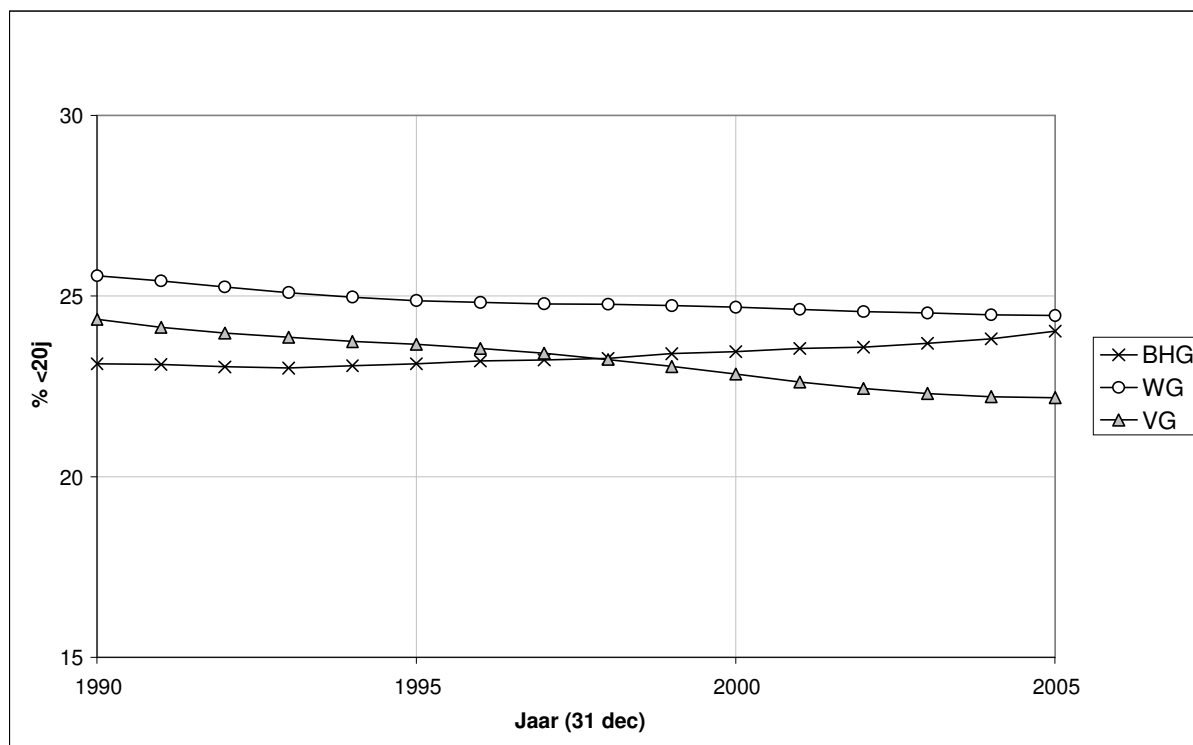
⁹ De (voorziene) stand op 31 december 2003 t/m 2024 wordt meegegeven, waarmee afgestemd is op de oorspronkelijke notatie van BV00. Men kan dit ook lezen als de (voorziene) stand op 1 januari 2004 t/m 2025.

3.2. Ontgroening

Ontgroening verwijst naar het dalende aandeel jongeren in de bevolking, hetzij de min-15-jarigen volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), hetzij de min-20-jarigen in een alternatieve benadering.

1. Evolutie ontgroening per gewest

Figuur 3.2a Evolutie % <20 jaar per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

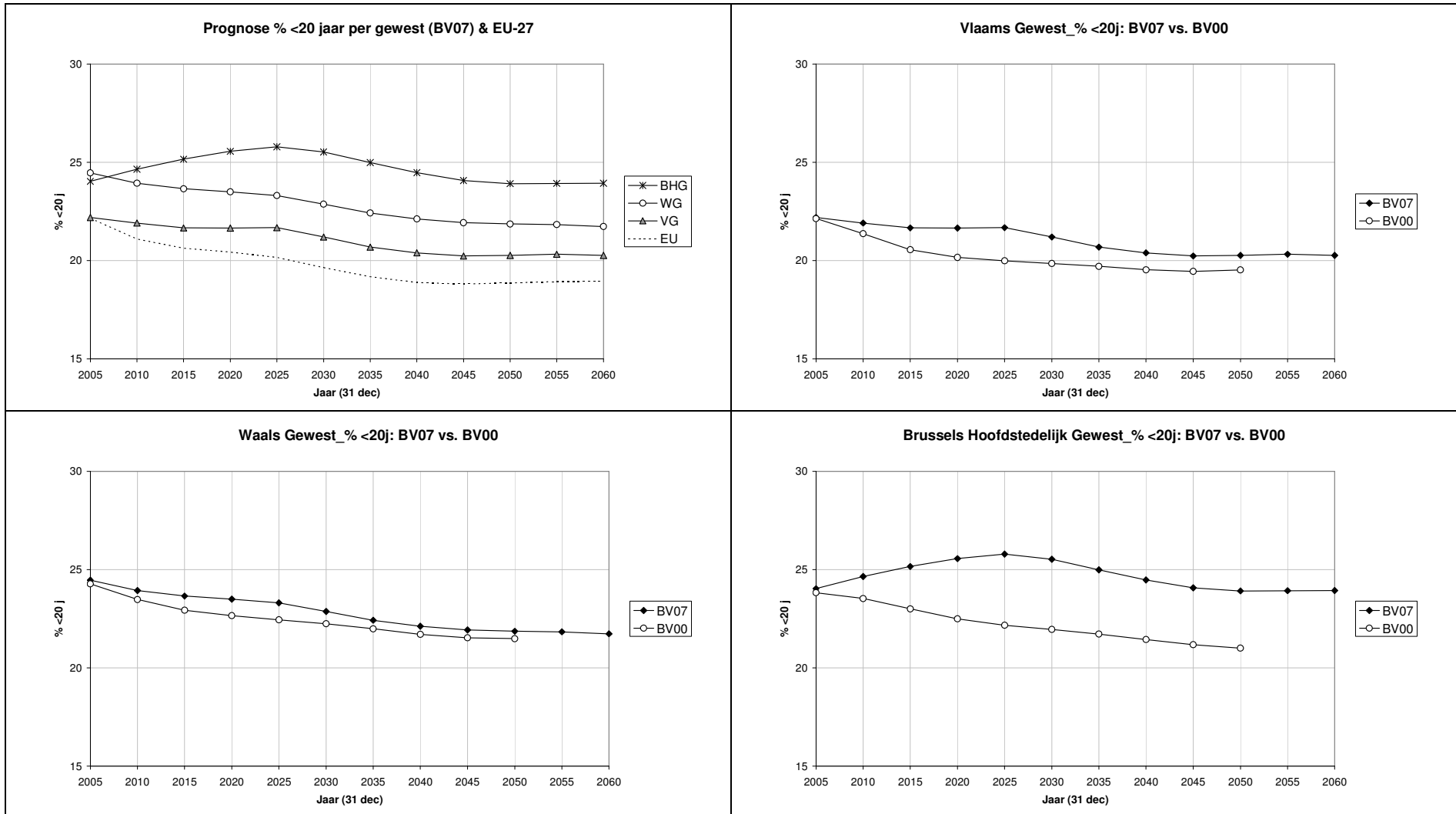
Het procentuele aandeel van de min-20-jarigen in de bevolking daalde lichtjes tussen (eind) 1990 en 2005 in het Vlaamse en het Waalse Gewest. Concreet evolueerde dit aandeel in het Vlaamse Gewest van 24,4% naar 22,2%. waardoor de regio nu de meest 'ontgroende' van de Belgische gewesten is. Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest echter vertoont de laatste paar jaren een lichte toename van het aandeel min-20-jarigen.

2. Prognoses ontgroening per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 zal de ontgroening zich nog verder doorzetten in het Vlaamse en het Waalse Gewest, zij het minder scherp dan in de EU als geheel. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorziet de prognose een verdere toename van het aandeel min-20-jarigen tot 2025, gevolgd door een lichte daling de jaren nadien.

In vergelijking met BV00 wordt nu in alle gewesten een minder scherpe ontgroening verwacht, vooral dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

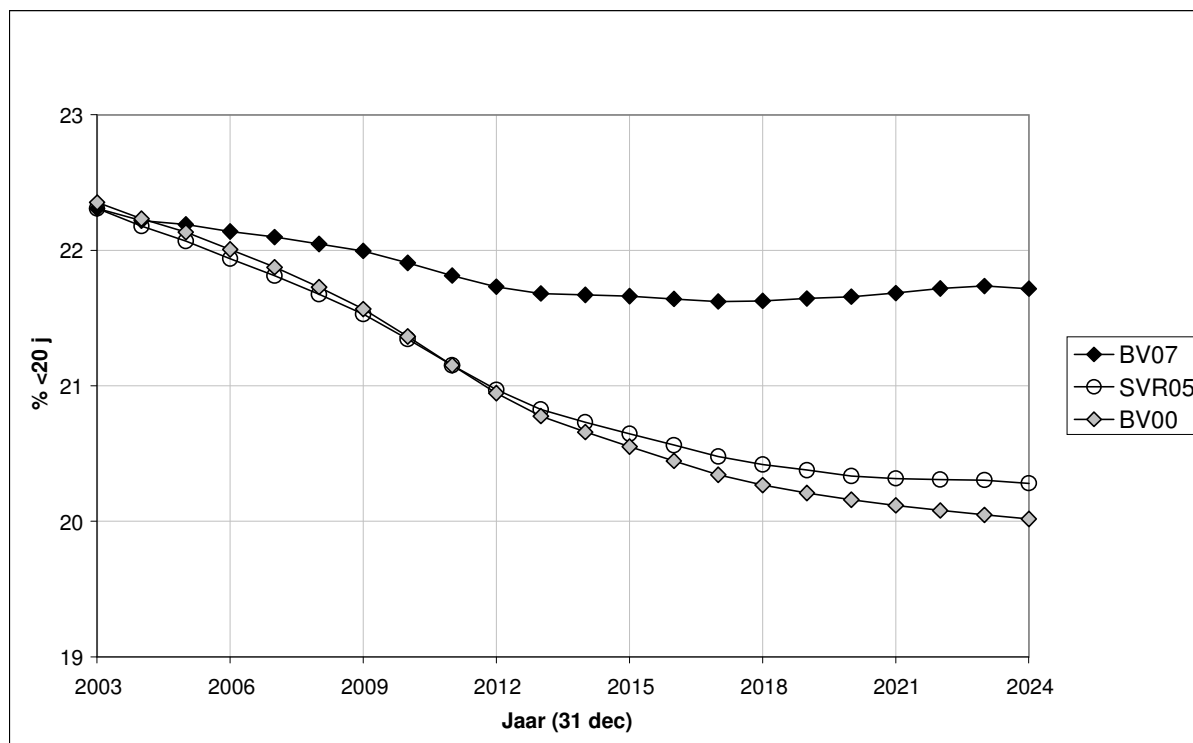
Figuur 3.2b Prognose 'ontgroening' (% <20 jarigen)

Bron: FPB & NIS/ADSEI, Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses ontgroening voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.2c Prognoses % <20 jaar – Vlaamse Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

SVR-2005 leunt nauw aan bij BV00. Dit illustreert opnieuw hoe apart de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten zich stellen tegenover voorgaande verwachtingen in dit opzicht.

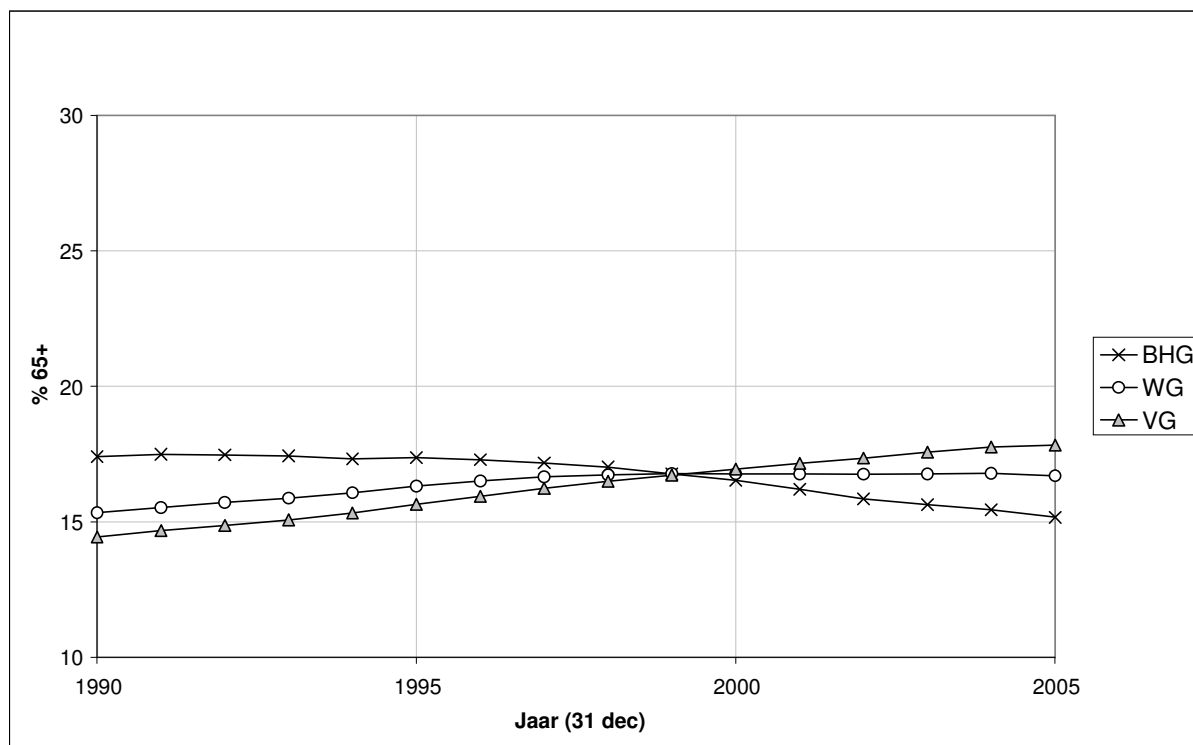
Volgens SVR05 zal de ontgroening zich in de overgrote meerderheid van de Vlaamse gemeenten (97%) doorzetten. Bij de uitzonderingen zitten een aantal van de grotere steden zoals Antwerpen, Gent, Leuven en Mechelen.

3.3. Vergrijzing

Vergrijzing verwijst naar stijgende aandeel 'ouderen' in de bevolking, waarbij onder ouderen vaak de leeftijdsgroep van 65-plussers gevat wordt te weten alle personen van 65 jaar of ouder.

1. Evolutie vergrijzing per gewest

Figuur 3.3a Evolutie % 65+ per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

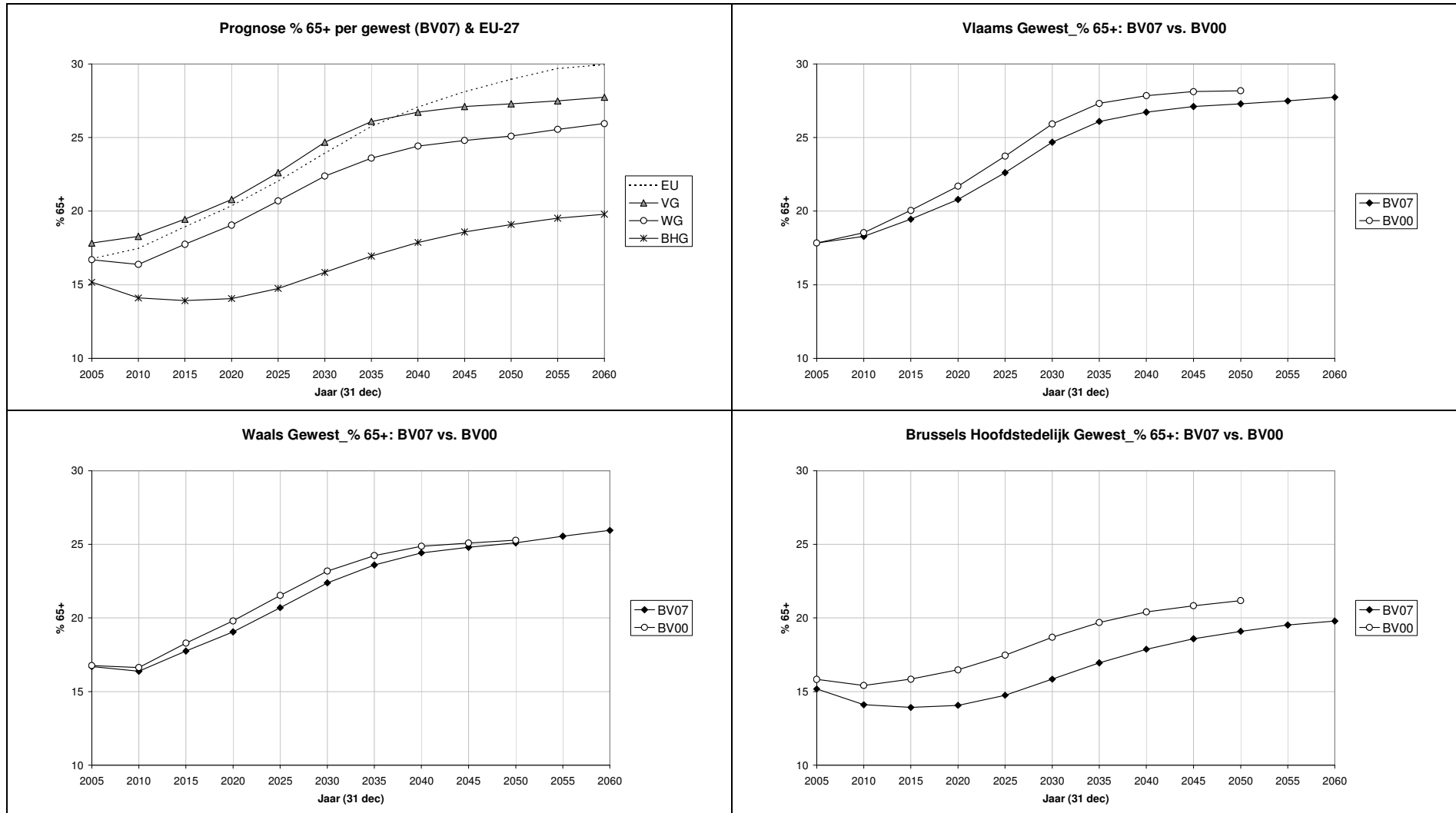
Het procentuele aandeel 65-plussers in de bevolking is tussen (eind) 1990 en 2005 het sterkst toegenomen in het Vlaamse Gewest, van 14,5 naar 17,8%. Daarmee positioneert de Vlaamse regio zich actueel als de meest 'vergrijsde' van België, in tegenstelling tot vroeger. In het Waalse Gewest daartegenover is de vergrijzing - als proces - zeer matig en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt de laatste jaren zelfs een 'ont-grijzing' vastgesteld.

2. Prognoses vergrijzing per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 zal de vergrijzing zich nog sterk doorzetten in het Vlaamse en het Waalse Gewest. Het Vlaamse Gewest zou hierbij tot 2035 zelfs iets hoger scoren dan het gemiddelde voor de EU. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorziet de prognose eerst nog een verdere daling van het aandeel 65-plussers.

In vergelijking met BV00 gaat het in BV07 om eerder lichte bijstellingen voor het Vlaamse Gewest (van 28,2% in 2050 volgens BV00 naar 27,3% in 2050 volgens BV07) en het Waalse Gewest (van 25,3% naar 25,1%). Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betekent BV07 wel een flinke bijstelling van de voorgaande prognoses.

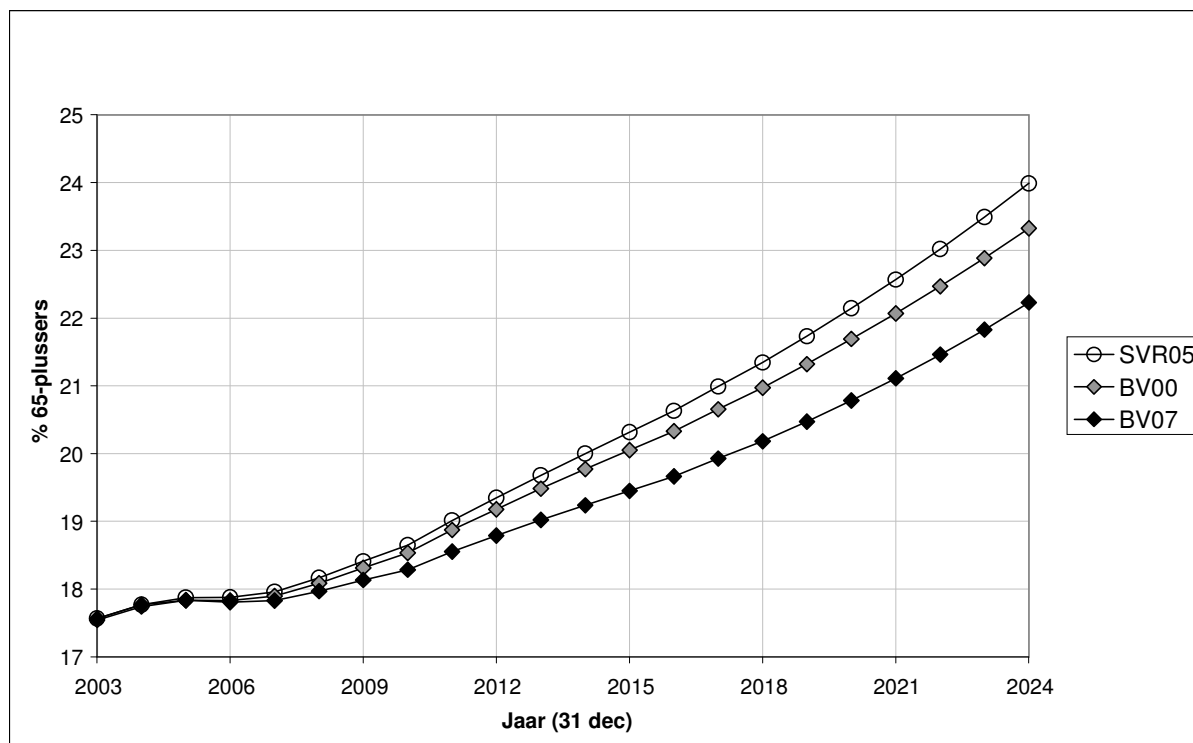
Figuur 3.3b Prognose 'vergrijzing' (% 65+)

Bron: FPB & NIS/ADSEI, Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses vergrijzing voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.3c Prognoses % 65+ - Vlaamse Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

SVR05 voorziet een wat sterkere vergrijzing dan voorspeld door BV00 en – a fortiori – BV07. De toename van het aandeel 65-plussers tegen 2025 (eind 2024) wordt voorspeld voor alle Vlaamse gemeenten, op de spreekwoordelijke uitzondering na (Boom).

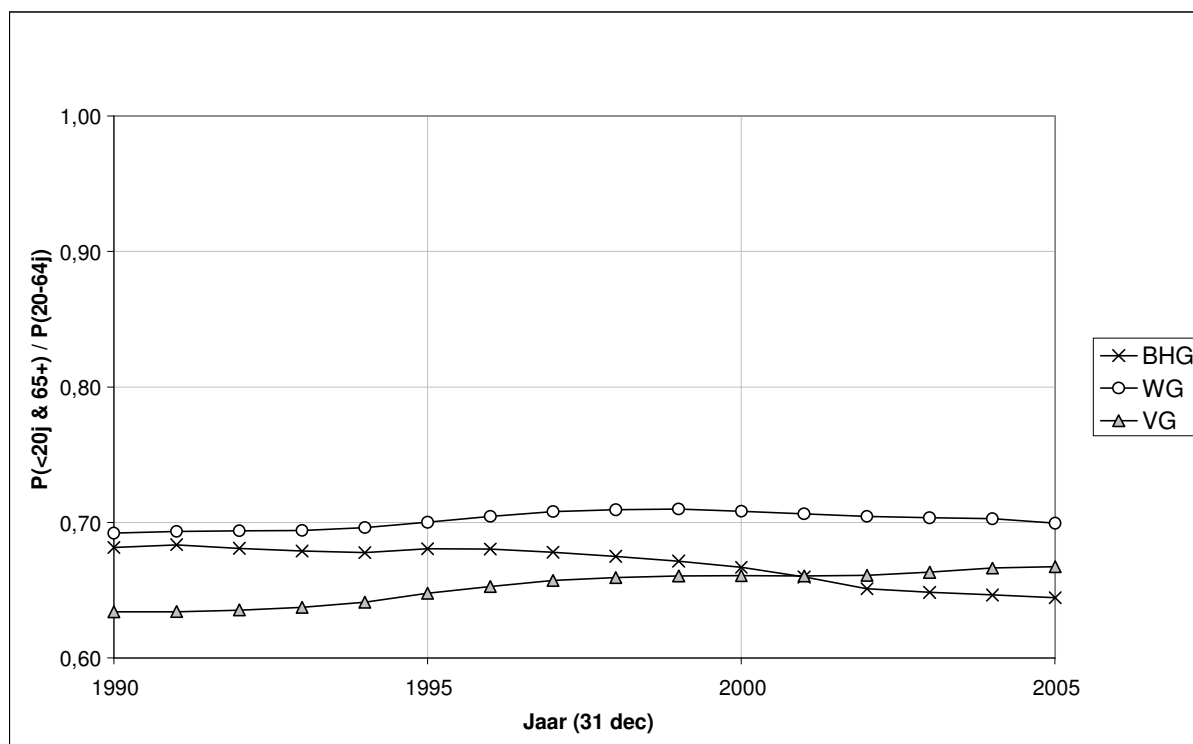
Het 'aandeel ouderen' in de bevolking is één zaak, het 'aantal ouderen' een andere zaak. Waar het eerste aspect zicht geeft op de leeftijdsopbouw van de bevolking, biedt het tweede aspect een indicatie van de concrete nood aan voorzieningen. Ten opzichte van het peil aan het eind van 2003 – volgens de tellingen van het Rijksregister – zou het aantal 65-plussers in het Vlaamse Gewest tegen 2025 (eind 2024) toenemen met 36 procent volgens BV00, met 41 procent volgens SVR05 én BV07. Op langere termijn, tegen (eind) 2050, gaat het om een groei met 62 procent volgens BV00, met 80 procent volgens BV07. Een afgezwakte stijging van het aandeel 65-plussers (zoals in BV07) gaat dus niet noodzakelijk gepaard met een afgezwakte nood aan voorzieningen.

3.4. Afhankelijkheidsratio

De afhankelijkheidsratio $AR = P(<20j \text{ \& } 65+)/P(20-64j)^{10}$. De ratio drukt uit hoeveel ouderen én jongeren (potentiële draaglast) er staan tegenover leden in de bevolking op beroepsactieve leeftijd (potentiële draagkracht). Hoe hoger de ratio, hoe meer draaglast tot draagkracht.

1. Evolutie AR per gewest

Figuur 3.4a Evolutie Afhankelijkheidsratio per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

Het Waalse Gewest kent eind 2005 de hoogste AR (0,70), gevolgd door het Vlaamse Gewest (0,67) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (0,64). De AR voor het Vlaamse Gewest nam wel het sterkst toe tussen (eind) 1990 en 2005, van 0,63 naar 0,67. Eind 2005 telde de Vlaamse bevolking dus 67 leden 'buiten arbeidsleeftijd' per 100 leden 'op arbeidsleeftijd' (20-64 jaar).

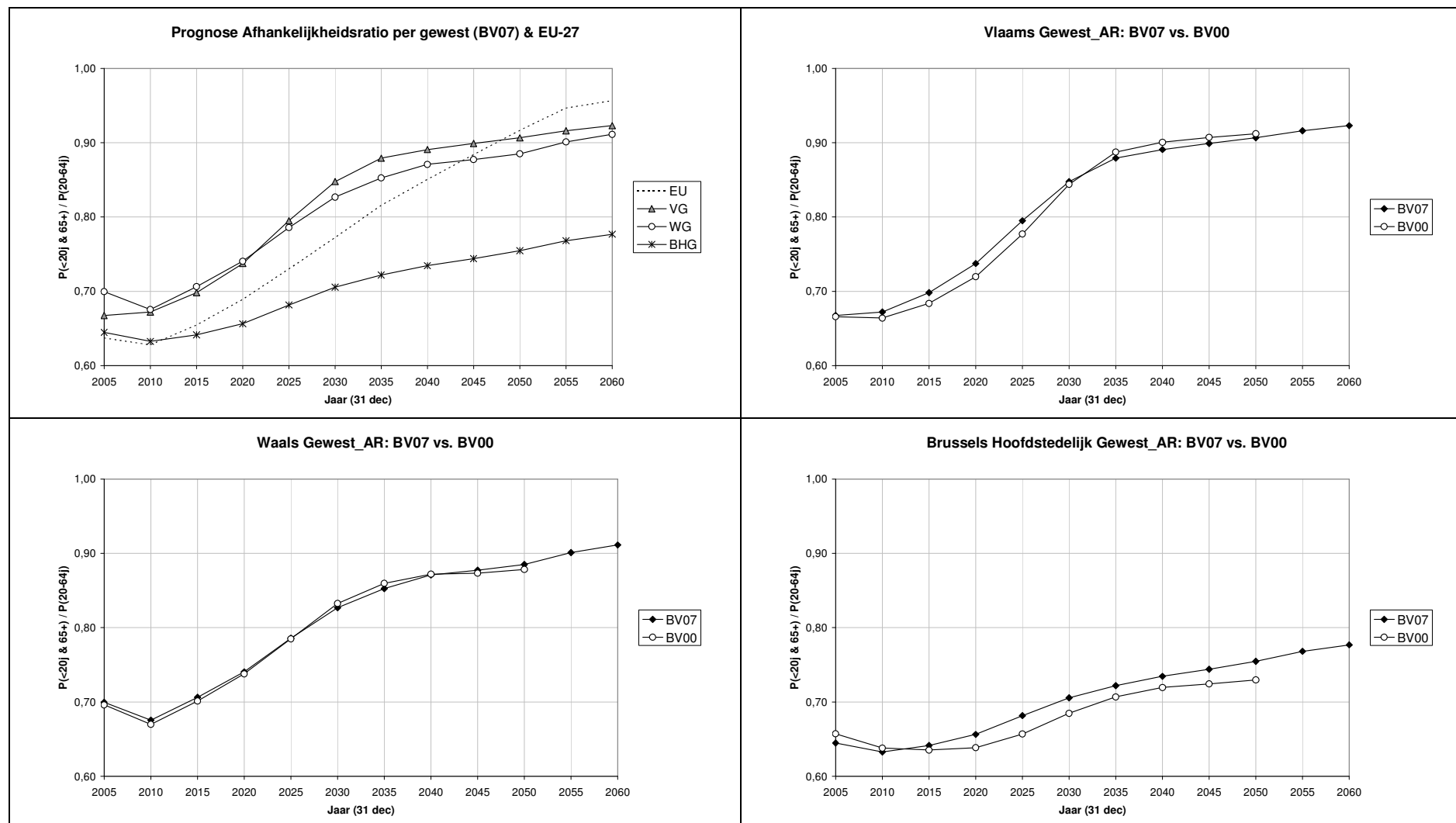
2. Prognoses AR per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 zal AR tegen 2050 stijgen tot een waarde rond de 0,90 voor het Vlaamse en het Waalse Gewest: tegenover 100 personen op beroepsactieve leeftijd staan er dan ongeveer 90 jongeren of ouderen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet tegen dan rekenen met 'slechts' 75 jongeren of ouderen. Tot dan ook scoren Vlaanderen en Wallonië flink boven het Europese gemiddelde.

Voor het Vlaamse en het Waalse Gewest leunen de nieuwe voorspelde AR zeer dicht aan bij die van de voorgaande oefening (BV00). Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest anderzijds liggen de nieuwe voorspelde AR wat hoger dan voorheen.

¹⁰ P in de bepaling staat voor de 'populatie' in dat leeftijdssegment. Merk op dat de bepaling aldus afwijkt van de klassieke definitie van het Internationaal Arbeidsbureau (ILO): $AR = P(<15j \text{ \& } 65+)/P(15-64j)$.

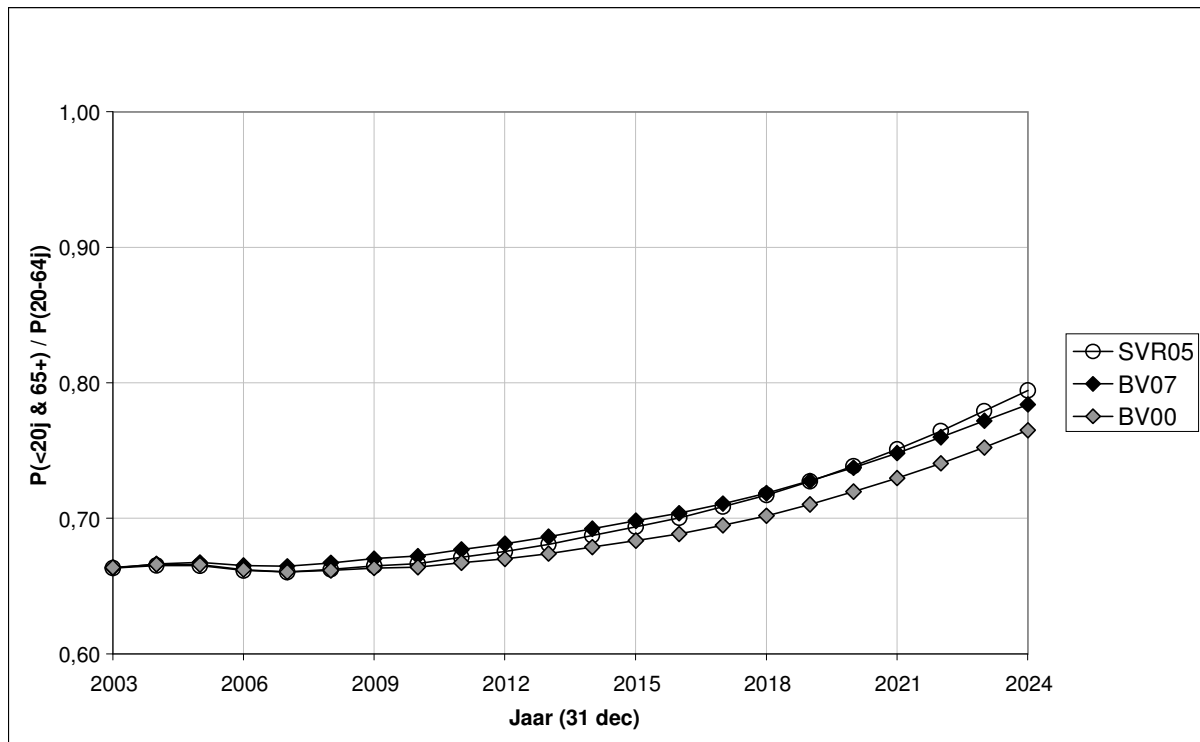
Figuur 3.4b Prognose Afhankelijkheidsratio [AR = $P(<20j \& 65+)/P(20-64j)$]

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses AR voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.4c Prognoses Afhankelijkheidsratio – Vlaamse Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

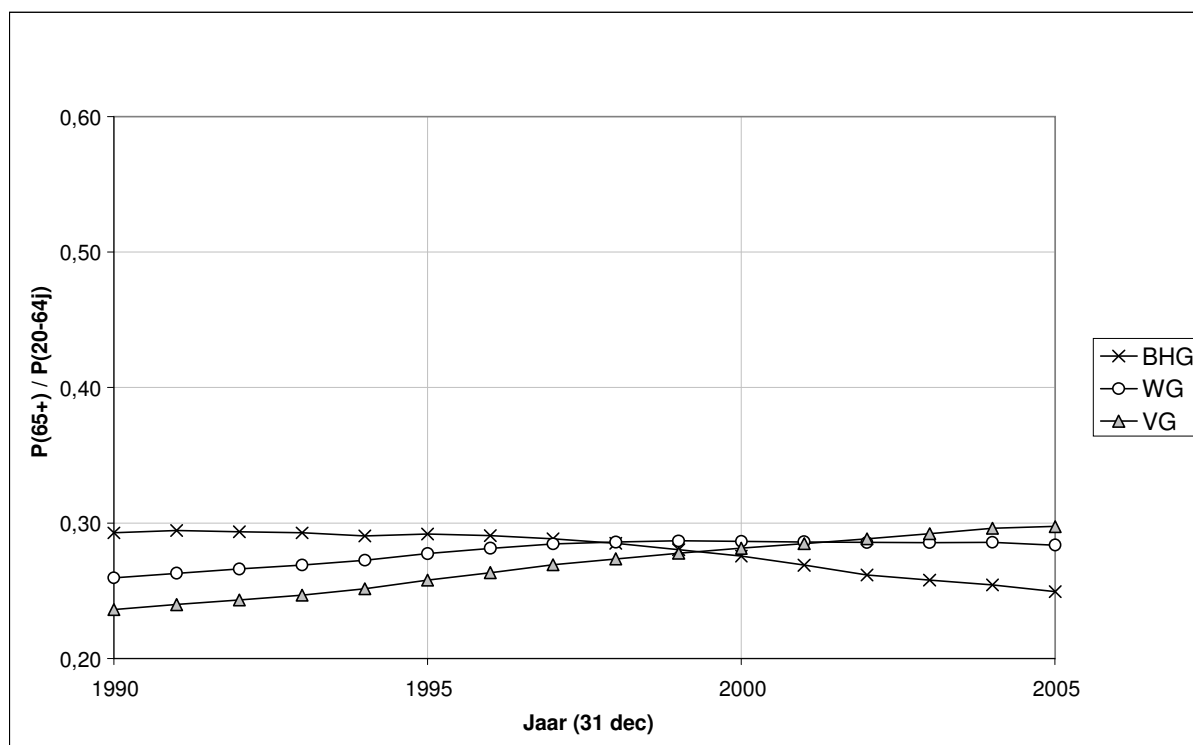
De diverse voorspellingscurven voor de afhankelijkheidsratio leunen dicht bij elkaar aan, nochtans zijn het resultaten van divergente onderliggende prognoses. SVR05 bijvoorbeeld voorspelt zowel een merkbaar sterkere ontgroening én vergrijzing dan BV07.

3.5. Ouderen-afhankelijkheidsratio

De Ouderen-afhankelijkheidsratio $OAR = P(65+)/P(20-64j)$ ¹¹. De ratio drukt uit hoeveel ouderen (draaglast) staan tegenover leden in de bevolking op beroepsactieve leeftijd (draagkracht).

1. Evolutie OAR per gewest

Figuur 3.5a Evolutie Ouderen-afhankelijkheidsratio per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

Het Vlaamse Gewest kent eind 2005 de hoogste OAR (0,30), gevolgd door het Waalse Gewest (0,28) en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (0,25). Opnieuw situeert zich de sterkste aangroei tussen 1990 en 2005 in het Vlaamse Gewest, van 0,24 naar 0,30.

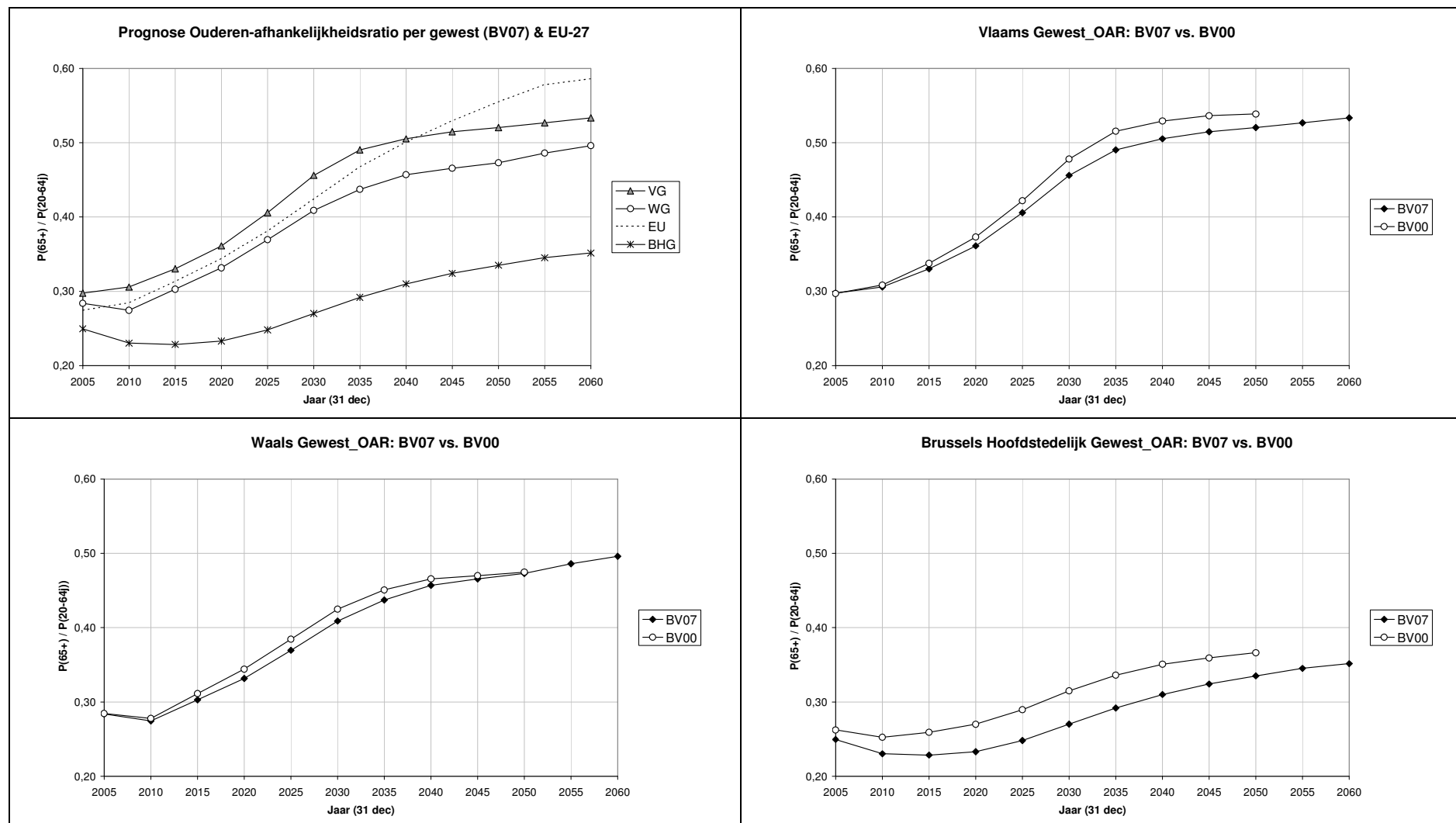
2. Prognoses OAR per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 wordt vooral na 2010 een sterke aangroei van OAR verwacht in het Vlaamse en het Waalse Gewest. Tegen (eind) 2050 wordt gerekend met een OAR van 0,52 voor het Vlaamse Gewest en 0,47 voor het Waalse Gewest. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet rekenen met een klim van OAR na 2020. Vlaanderen scoort tot 2040 in dit opzicht ook hoger dan de EU als geheel.

Vergeleken met BV00 worden nu vooral voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lagere OAR verwacht. Op termijn is dat ook - zij het minder uitgesproken - het geval voor het Vlaamse Gewest.

¹¹ De ILO-bepaling is: $OAR = P(65+)/P(15-64j)$.

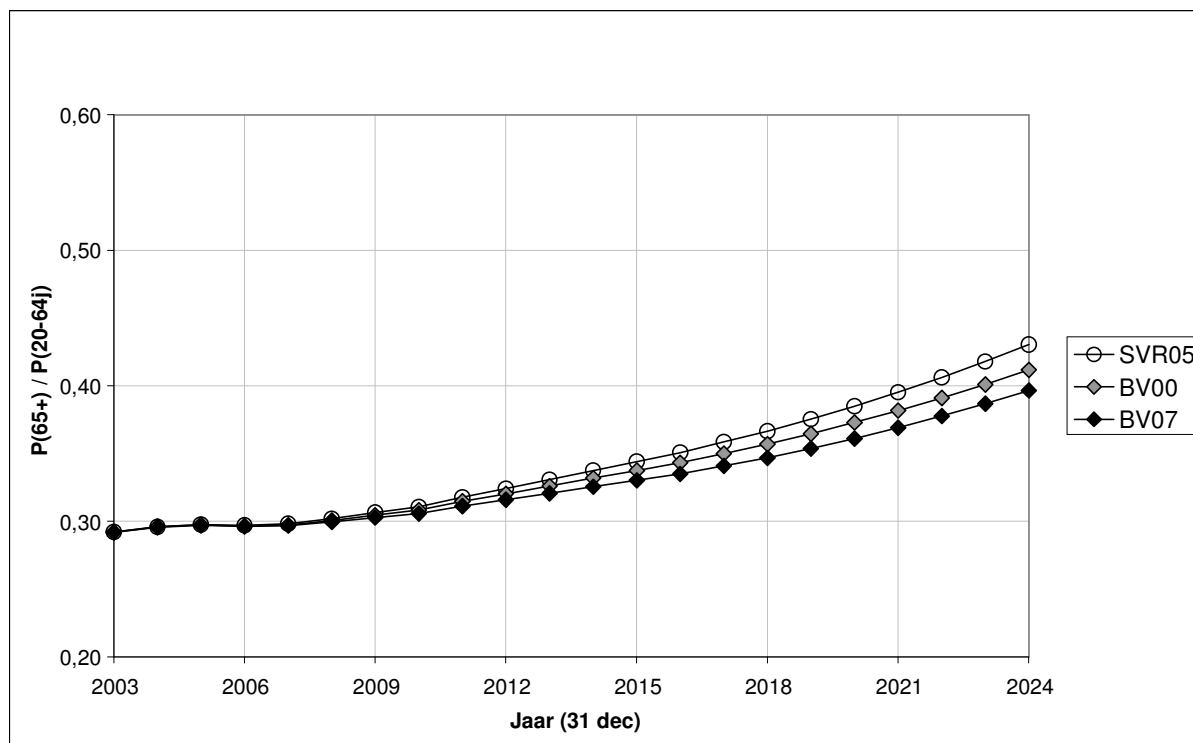
Figuur 3.5b Prognose Ouderen-afhankelijkheidsratio [OAR = P(65+)/P(20-64j)]

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses OAR voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.5c Prognoses Ouderen-afhankelijkheidsratio – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

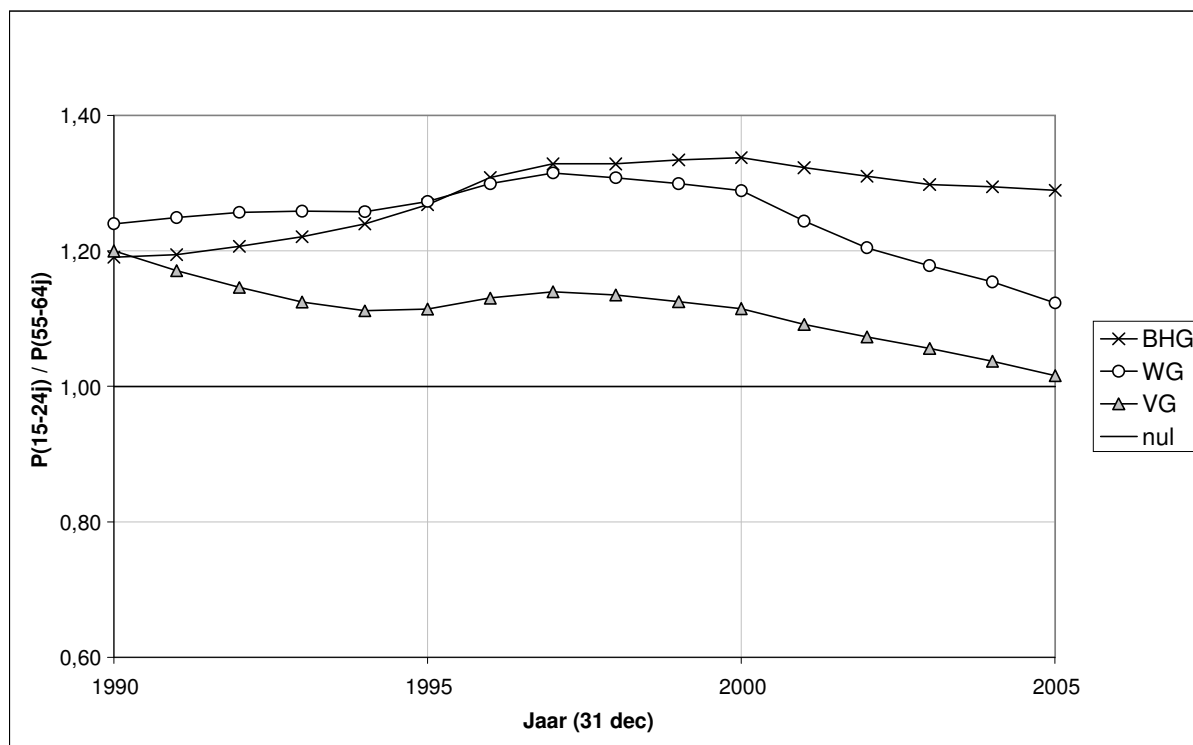
SVR05 verwacht – binnen de meer beperkte projectiehorizon tot 2025 – een wat sterker oplopende OAR dan in BV00 of BV07, wat uiteraard debet is aan de ietwat sterkere vergrijzing die SVR voorspelt.

3.6. Doorstromingscoëfficiënt

De Doorstromingscoëfficiënt $DC = P(15-24j)/P(55-64j)$. Deze ratio relateert de potentiële instroom (15- tot 24-jarigen) tot de potentiële uitstroom (55- tot 64-jarigen) op de arbeidsmarkt.

1. Evolutie DC per gewest

Figuur 3.6a Evolutie Doorstromingscoëfficiënt per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

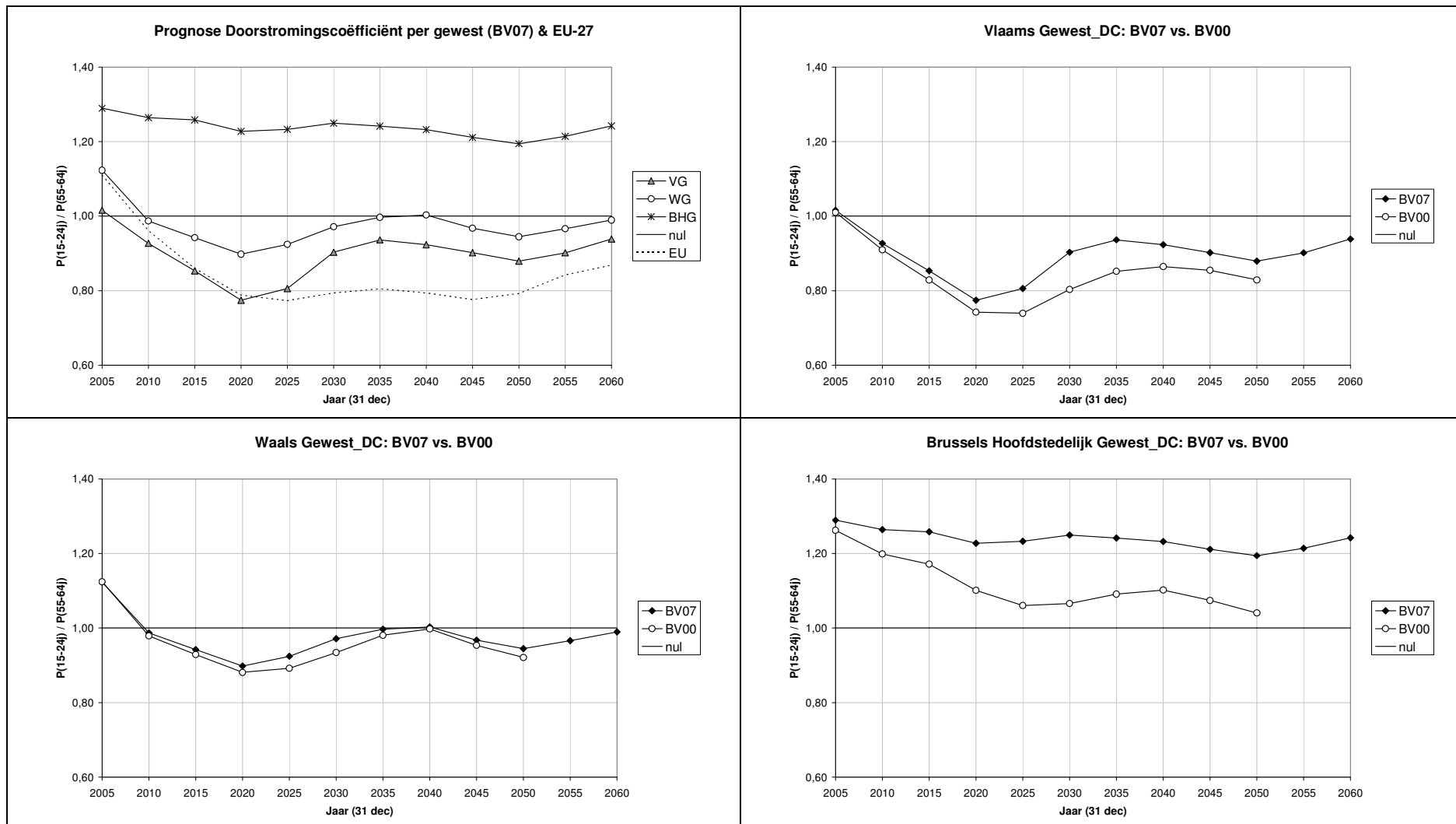
Voor het Vlaamse Gewest noteren we eind 2005 $DC=1,02$. Dit betekent zoveel als dat de groep jongeren die zich in dat jaar potentieel aandiende op de arbeidsmarkt (quasi) gelijk in omvang is aan de leeftijdsgroep die potentieel de arbeidsmarkt verliet. Voor 1990 was de waarde 1,20.

2. Prognoses DC per gewest: BV07 vs. BV00

BV07 voorziet een verdere daling van DC in het Vlaamse én in het Waalse Gewest. Er is een scherpe daling tot 2020, met nadien een licht golvende stijging. Voor het Vlaamse Gewest wordt alvast de sterkste daling van de drie gewesten voorspeld, wat een meer nijpende zich aandienende arbeidskrapte indiceert. Dit is ook - langdurig - het verwachtingspatroon voor de EU als geheel.

BV07 geeft in dit opzicht een wat gunstiger beeld dan de Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050. Voor het Brussels Hoofdstedelijke Gewest geldt dat duidelijk voor de hele projectiehorizon; voor het Vlaamse Gewest geldt dat pas op de middellangetermijn, na 2020.

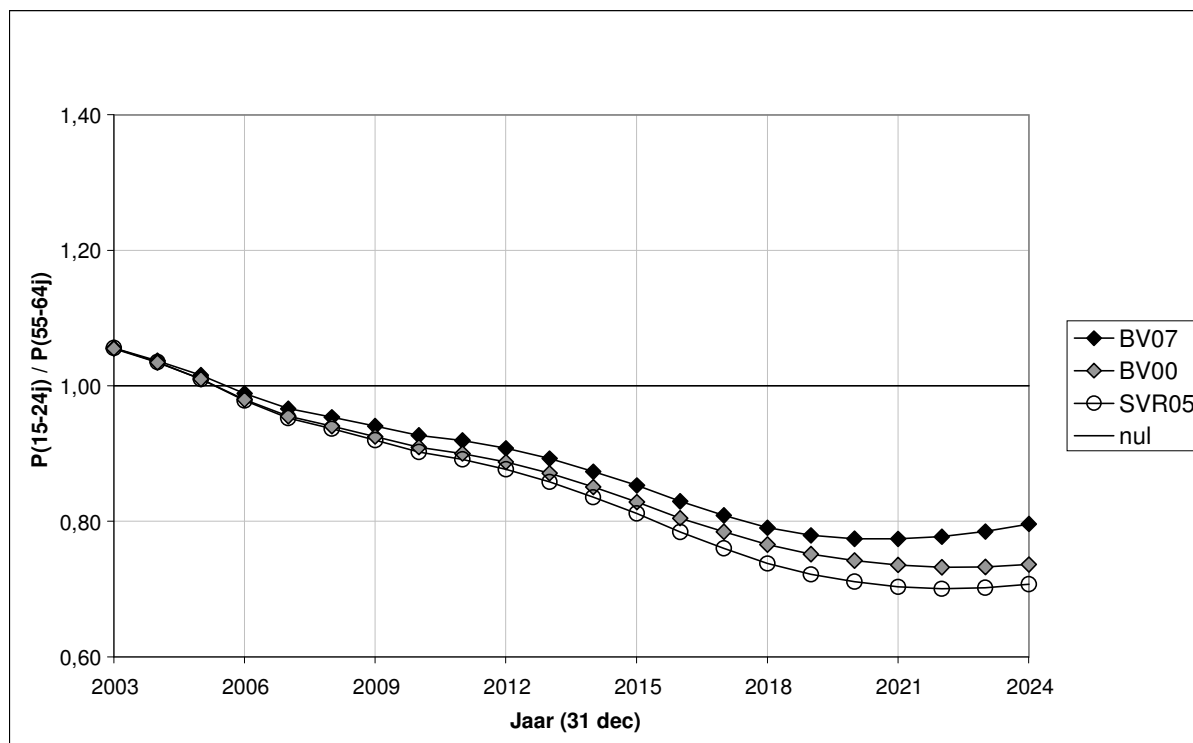
Figuur 3.6b Prognose Doorstromingscoëfficiënt [DC = P(15-24j)/P(55-64j)]

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses DC voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.6c Prognoses Doorstromingscoëfficiënt – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

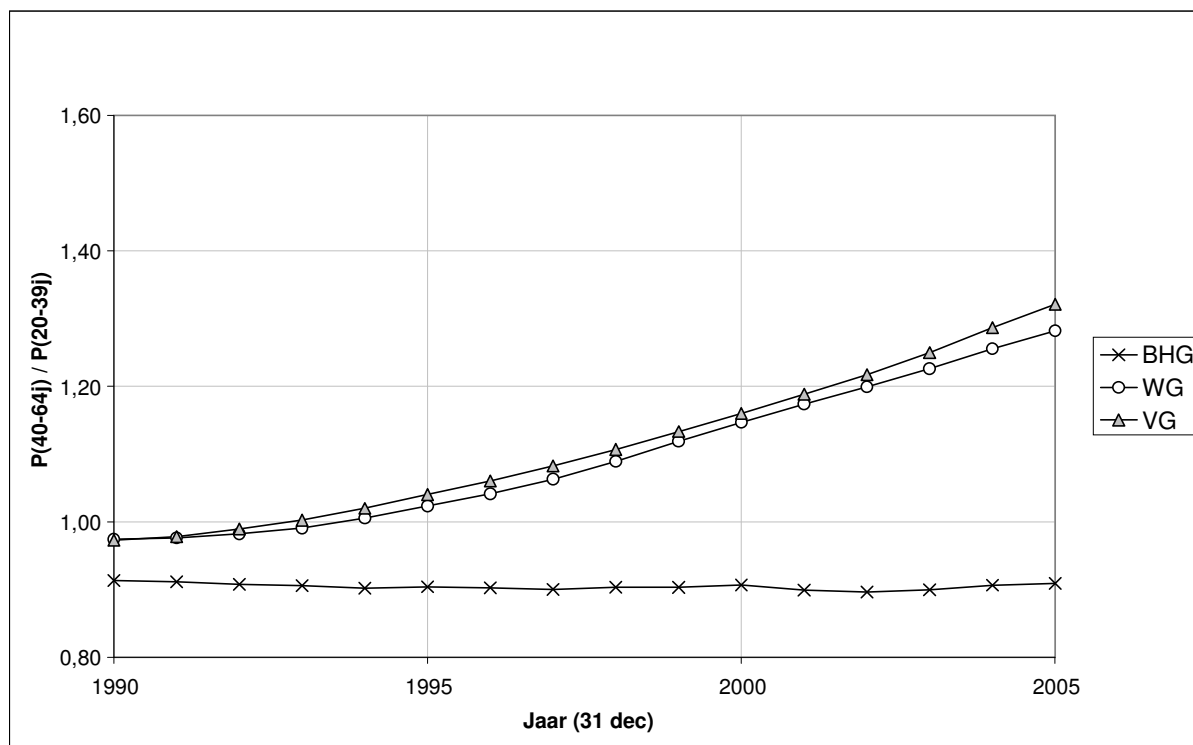
Ook SVR05 ziet de doorstromingscoëfficiënt op middellangetermijn dalen, iets scherper nog dan BV00, en dus ook scherper dan het meer recente BV07.

3.7. Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd

De 'veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd' (VBAL) vertrekt van de verhouding tussen een oudere en een jonge leeftijdsgroep op arbeidsleeftijd: $VBAL = P(40 \text{ tot } 64 \text{ jaar}) / P(20 \text{ tot } 39 \text{ jaar})$. Hoe hoger de ratio, hoe ouder de bevolking op arbeidsleeftijd.

1. Evolutie 'veroudering op arbeidsleeftijd' per gewest

Figuur 3.7a Evolutie veroudering bevolking op arbeidsleeftijd per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

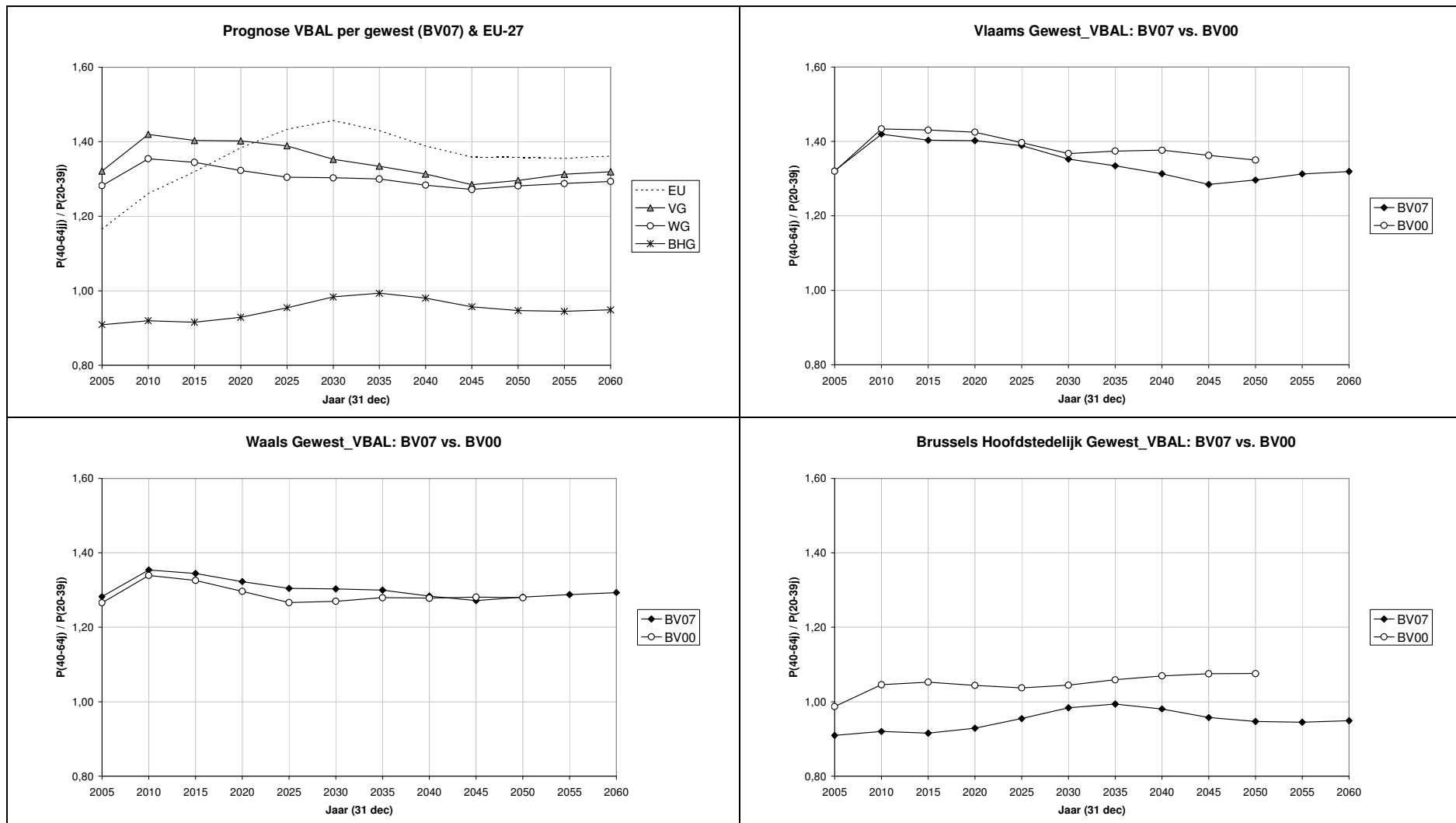
In het Vlaamse en het Waalse Gewest ligt de verhouding tussen die beide leeftijdsgroepen vandaag merkbaar hoger dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gevolg van de gestage veroudering in de voorbije jaren.

2. Prognoses 'veroudering op arbeidsleeftijd' per gewest: BV07 vs. BV00

Voor die beide gewesten gaat die veroudering volgens prognose nog door tot 2010 om dan lichtjes terug te zakken. De ratio voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bereikt haar zenit – volgens de verwachting – pas rond 2035, zij het steeds op een aanzienlijk lager peil. Van de drie gewesten behoudt het Vlaamse Gewest de meest verouderde bevolking tussen 20 en 64 jaar, zij het kort na 2020 onder de verwachte waarde voor de EU als geheel.

De nieuwe bevolkingsvooruitzichten betekenen vooral een bijstelling naar beneden toe van de waarden voor het Brussels Hoofdstedelijke Gewest. In mindere mate, zeker na 2030, is dat ook het geval voor het Vlaamse Gewest. Andersom is er voor het Waalse Gewest, tot 2035, een lichte bijstelling naar boven toe.

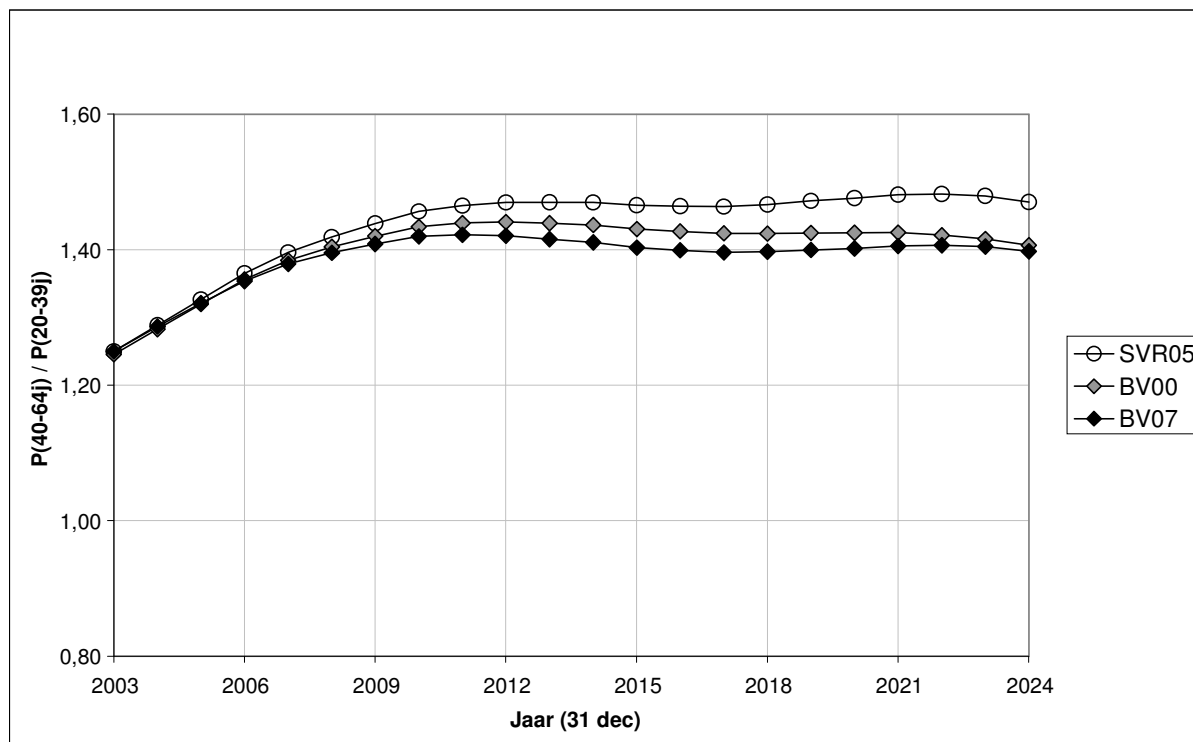
Figuur 3.7b Prognose 'Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd' = $[P(40-64j)/P(20-39j)]$

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses 'veroudering op arbeidsleeftijd' voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.7c Prognoses VBAL – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

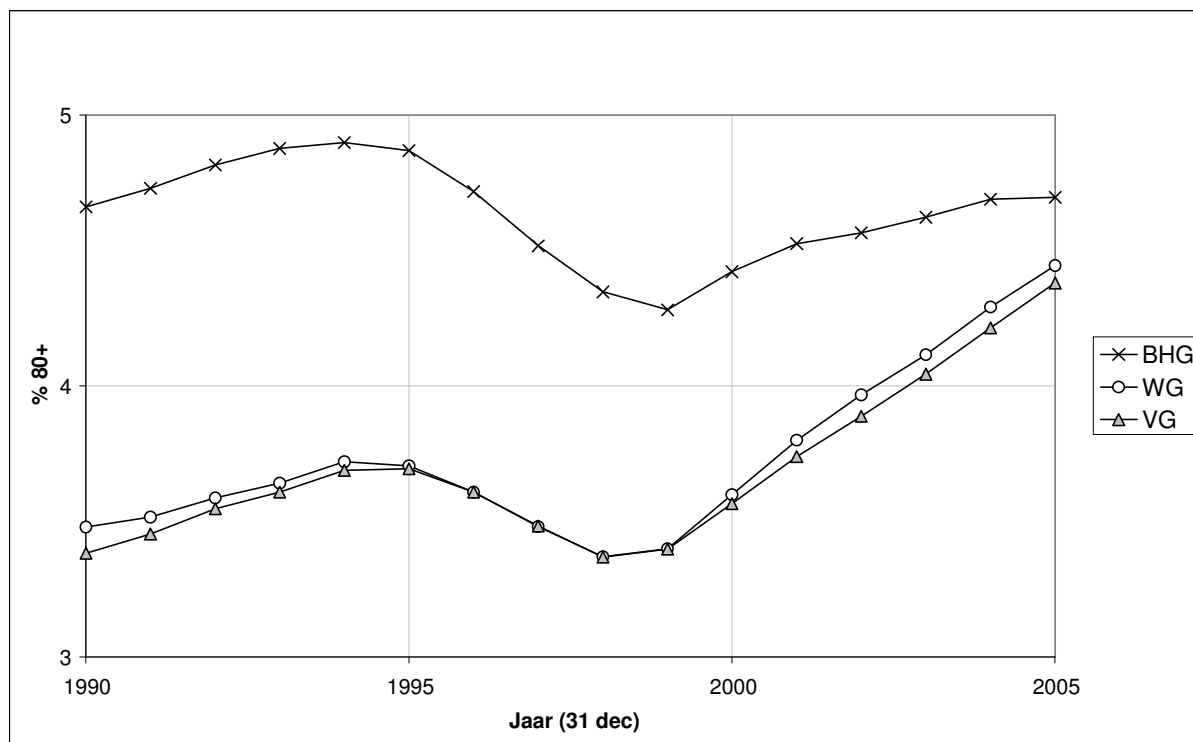
SVR05 voorziet eveneens een stijging van deze ratio de komende jaren, met op middellange waarden die nog iets hoger liggen dan die van BV00, en dus ook hoger dan BV07.

3.8. Oudste ouderen

Het begrip 'oudste ouderen' verwijst naar de 80-plussers in de bevolking, d.i. de leeftijdsgroep van 80 jaar of ouder.

1. Evolutie aandeel 'oudste ouderen' per gewest

Figuur 3.8a Evolutie % 80+ per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

Het procentuele aandeel van de 80-plussers, te weten alle inwoners van 80 jaar of ouder, bedroeg eind 2005 4,4% in het Vlaamse én in het Waalse Gewest, en 4,7% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De evolutie van het aandeel 80-plussers over de periode 1990-2005 vertoont in alle drie de gewesten een deinende beweging. Wat vooral treft, is de aangehouden klim in het Vlaamse en het Waalse Gewest sinds de eeuwwisseling, een 'ver-wit-ting' als het ware.

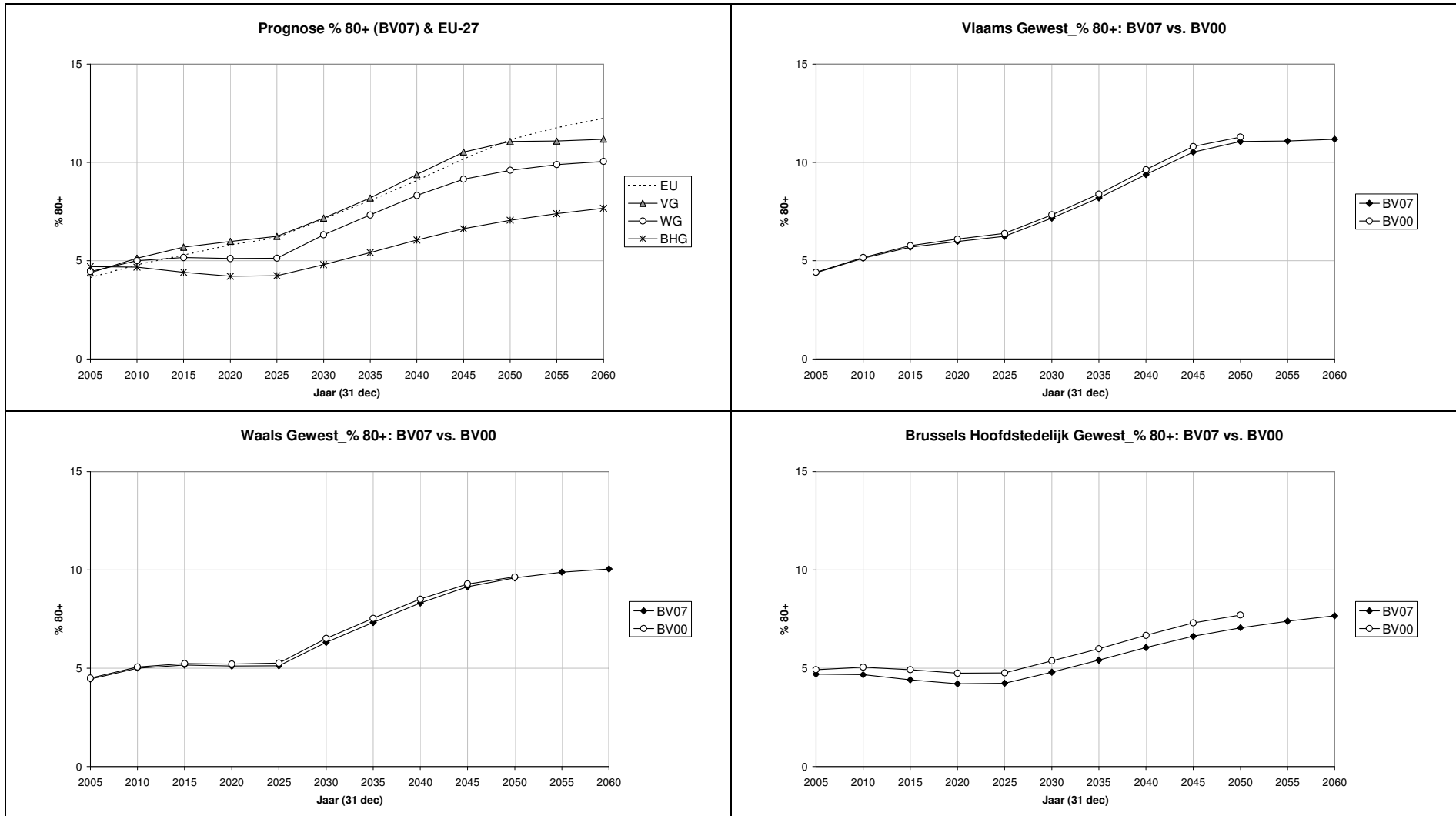
2. Prognoses aandeel 'oudste ouderen' per gewest: BV07 vs. BV00

De nieuwe bevolkingsvooruitzichten voorzien een verdere stijging van het aandeel 80-plussers in elk der gewesten. Tussen 2005 en 2060 zou de bevolking van 80 jaar en ouder met meer dan 800.000 personen toenemen in gans België, die van het Vlaamse Gewest met goed een half miljoen, bijna een verdrievoudiging. Tegen 2050 moet het Vlaamse Gewest, net als de ganse EU, rekenen met 11% 80-plussers, terwijl deze 10% is voor het Waalse Gewest en 7% voor het Brussels Hoofdstedelijke Gewest. Vooral tussen 2025 en 2050 accelereert die aangroei.

De nieuwe bevolkingsvooruitzichten (BV07) wijken op dit punt nauwelijks af van de resultaten van de voorgaande projecties (BV00), behoudens

- 1) een merkbare correctie naar beneden toe voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- 2) een voorspelde sterkere aangroei van het aantal 80-plussers (index 2050/2005 = 289 vs. 258 voor het VG, 267 vs. 238 voor het WG, en 191 vs. 175 voor het BHG).

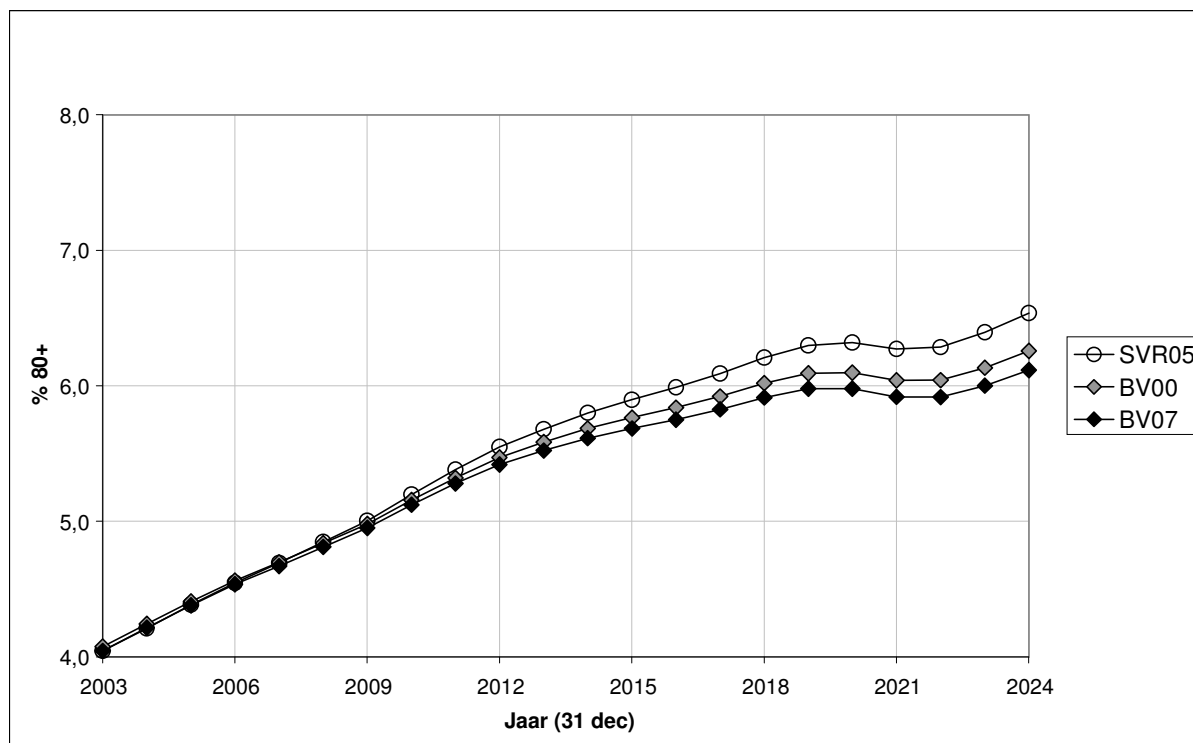
Figuur 3.8b Prognose aandeel 'oudste ouderen' (% 80+)

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses aandeel 'oudste ouderen' voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.8c Prognoses % 80-plussers – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

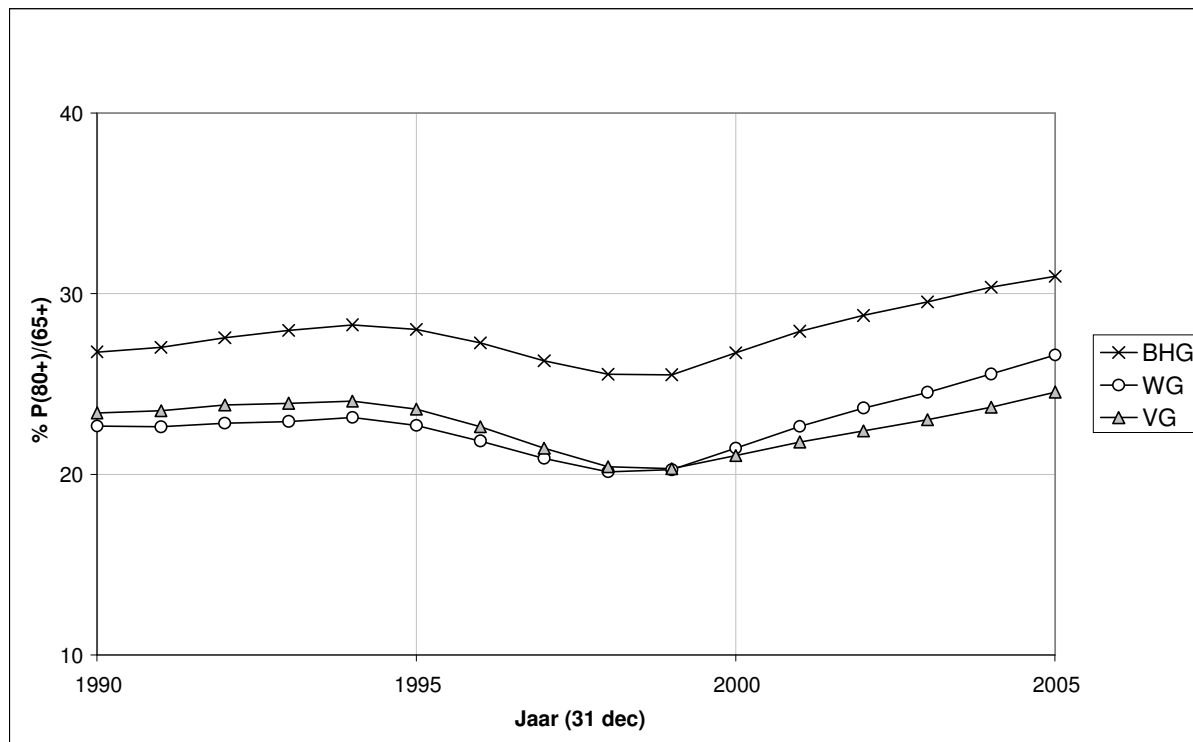
Praktisch dezelfde evolutie wordt voorspeld door alle gepresenteerde bevolkingsvooruitzichten: een sterke toename van het aandeel 80-plussers in de lopende jaren. SVR05 corrigeert BV00 naar boven toe, BV07 omgekeerd naar onder toe.

3.9. Intensiteit van de vergrijzing

De 'intensiteit van de vergrijzing' verwijst naar het (procentuele) aandeel van de 80-plussers in de leeftijdsgroep van 65-plussers.

1. Evolutie 'intensiteit van de vergrijzing' per gewest

Figuur 3.9a Evolutie 'Intensiteit van de vergrijzing' per gewest (1990-2005)

Bron: ADSEI

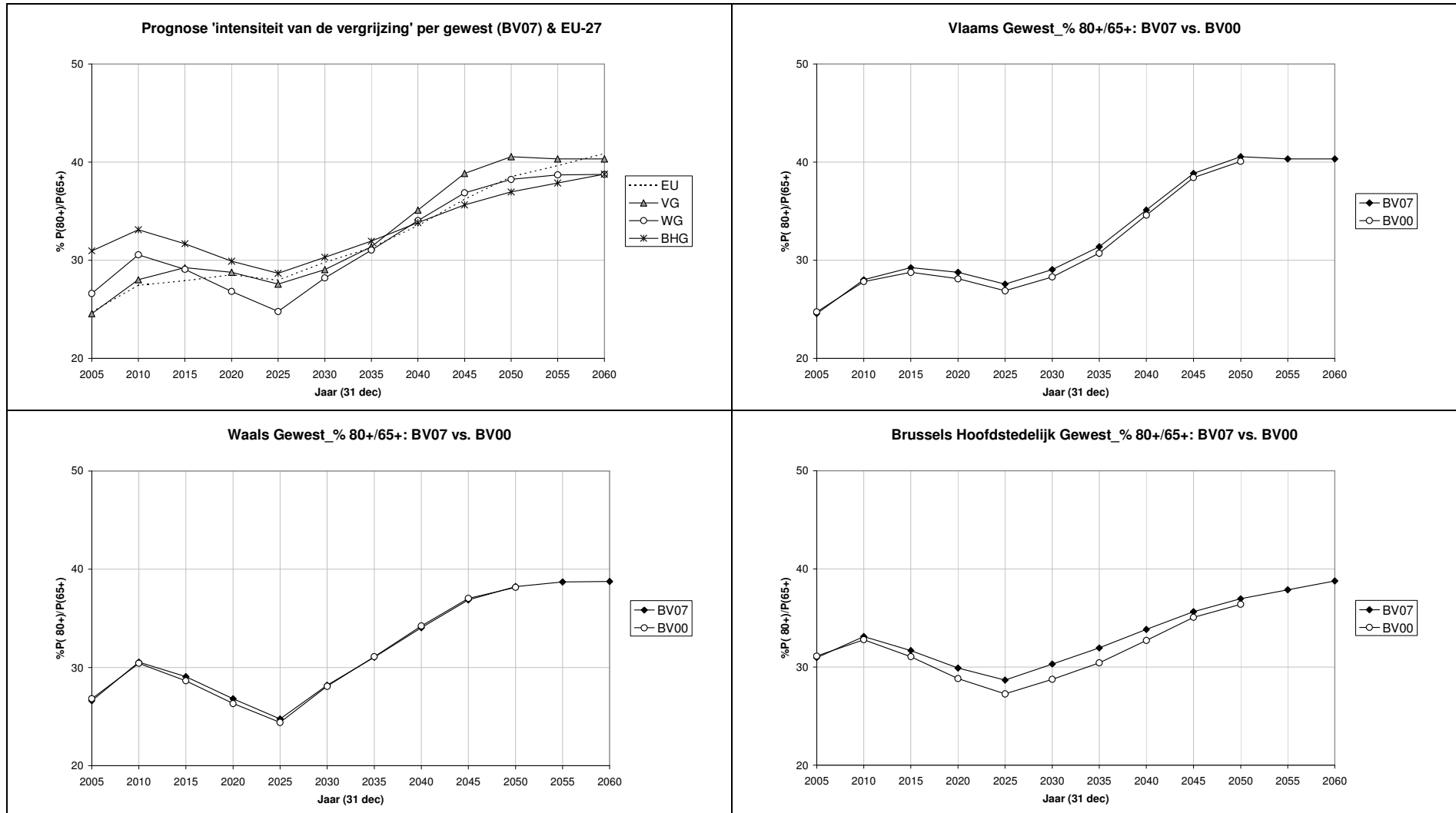
De leeftijdsgroep van 65-plussers was (eind) 2005 het meest 'verouderd' in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In rangorde volgen dan het Waalse en het Vlaamse Gewest.

2. Prognoses 'intensiteit van de vergrijzing' per gewest: BV07 vs. BV00

BV07 voorziet in alle gewesten een verdere veroudering van die leeftijdsgroep tot 2010, gevolgd door een terugval tot 2025, met nadien opnieuw een voortschrijdende veroudering. Tegen 2050 zou vier op de tien 65-plussers in het Vlaamse Gewest 80 jaar of ouder zijn. Ook het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten rekenen met een nagenoeg even sterke veroudering in die leeftijdsgroep. De Belgische regio's volgen daarin mooi het verwachte groeipad voor de EU als geheel.

De nieuwe bevolkingsvooruitzichten wijken in dit opzicht niet veel af van de resultaten van de voorgaande oefening (BV00). Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt actueel een wat sterkere veroudering van 65-plussers in het vooruitzicht gesteld.

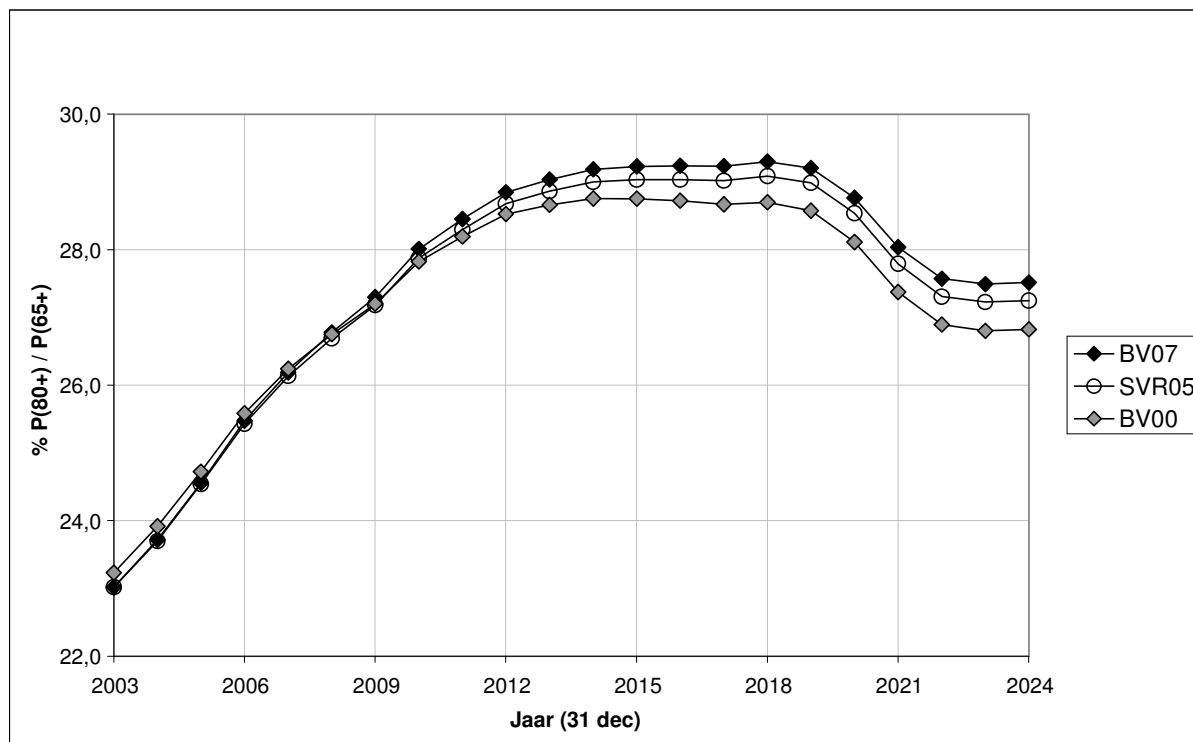
Figuur 3.9b Prognose 'Intensiteit van de vergrijzing' = $100% * [P(80+)/P(65+)]$

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses 'intensiteit van de vergrijzing' voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.9c Prognoses % 80+/65+ - Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

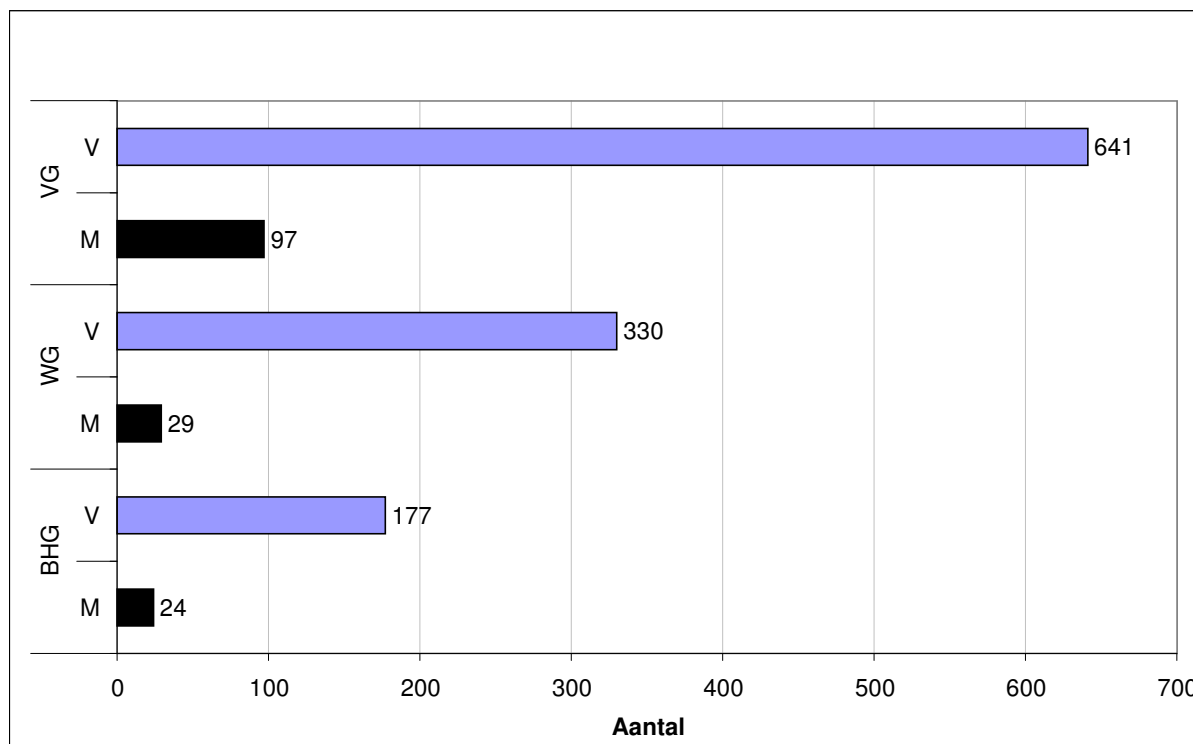
De eerste groeigolf van 80-plussers onder de 65-plussers voor de komende jaren wordt vrij analoog in alle gepresenteerde bevolkingsvooruitzichten in het licht gesteld.

3.10. Honderdjarigen

Honderdjarigen zijn alle personen van honderd jaar en meer. Pas recent is er aandacht voor die leeftijdsgroep in de statistieken.

1. Honderdjarigen vandaag

Figuur 3.10a Honderdjarigen naar geslacht en gewest (31-12-2005)

Bron: ADSEI

Eind 2005 waren er 12 honderdjarigen per 100.000 inwoners in het Vlaamse Gewest, 11 in het Waalse Gewest en 20 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Vrouwen hebben duidelijk het overwicht in deze leeftijdsgroep.

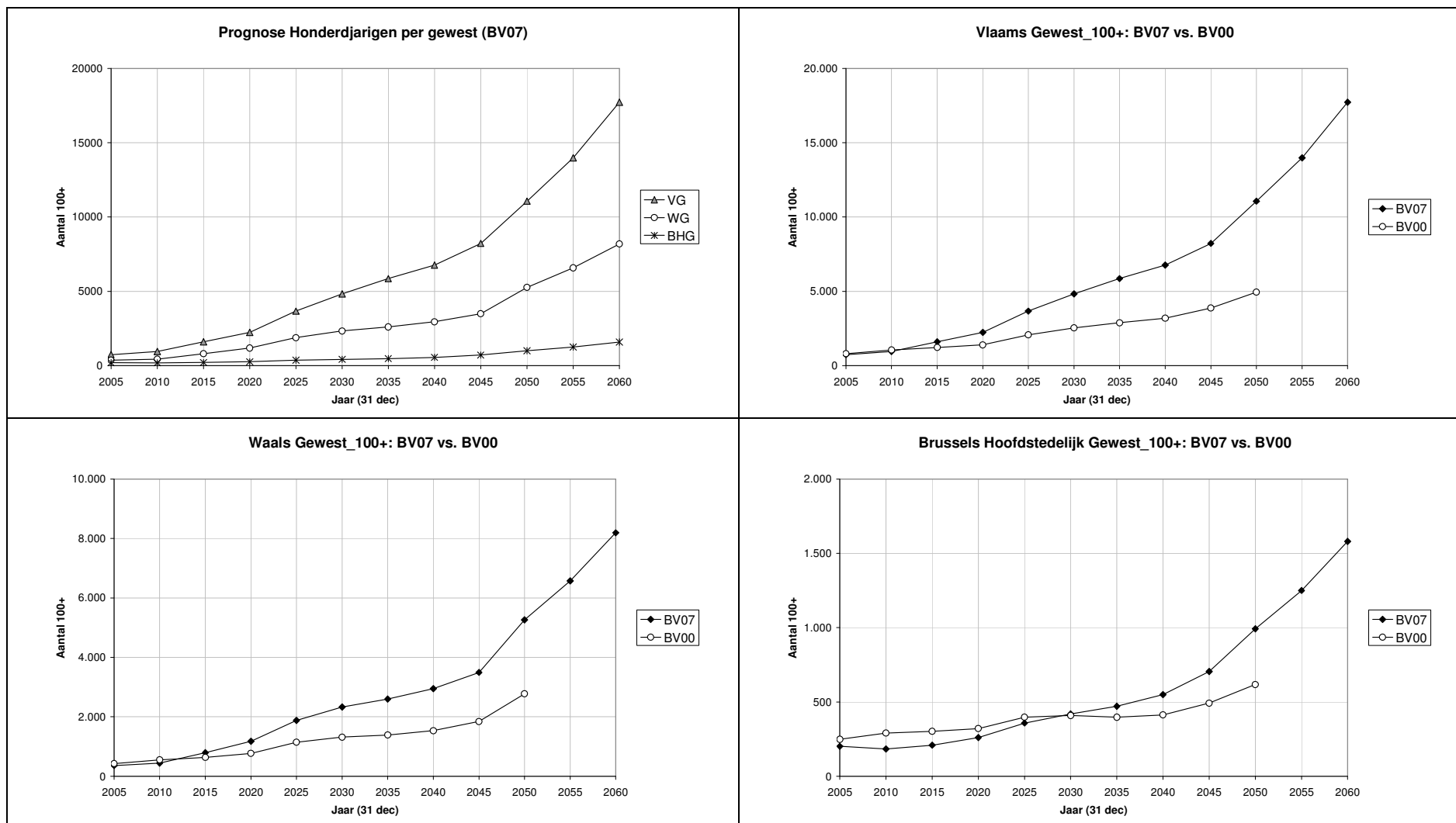
2. Prognoses honderdjarigen per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 zal het aantal honderdjarigen flink toenemen. Zo moet het Vlaamse Gewest rekenen met al meer dan 11.000 honderdjarigen tegen (eind) 2050, of omgerekend 159 honderdjarigen per 100.000 inwoners.

Ook in het Waalse Gewest stijgt het aantal honderdjarigen – volgens prognose – fors naar al meer dan vijfduizend in 2050, hetzij 125 per 100.000 inwoners. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt gerekend met ongeveer duizend honderdjarigen tegen 2050, hetzij 77 per 100.000 inwoners.

In vergelijking met BV00 voorzien de nieuwe projecties in een véél sterkere toename van het aantal honderdjarigen, met een versnelling van de aangroei vanaf 2045.

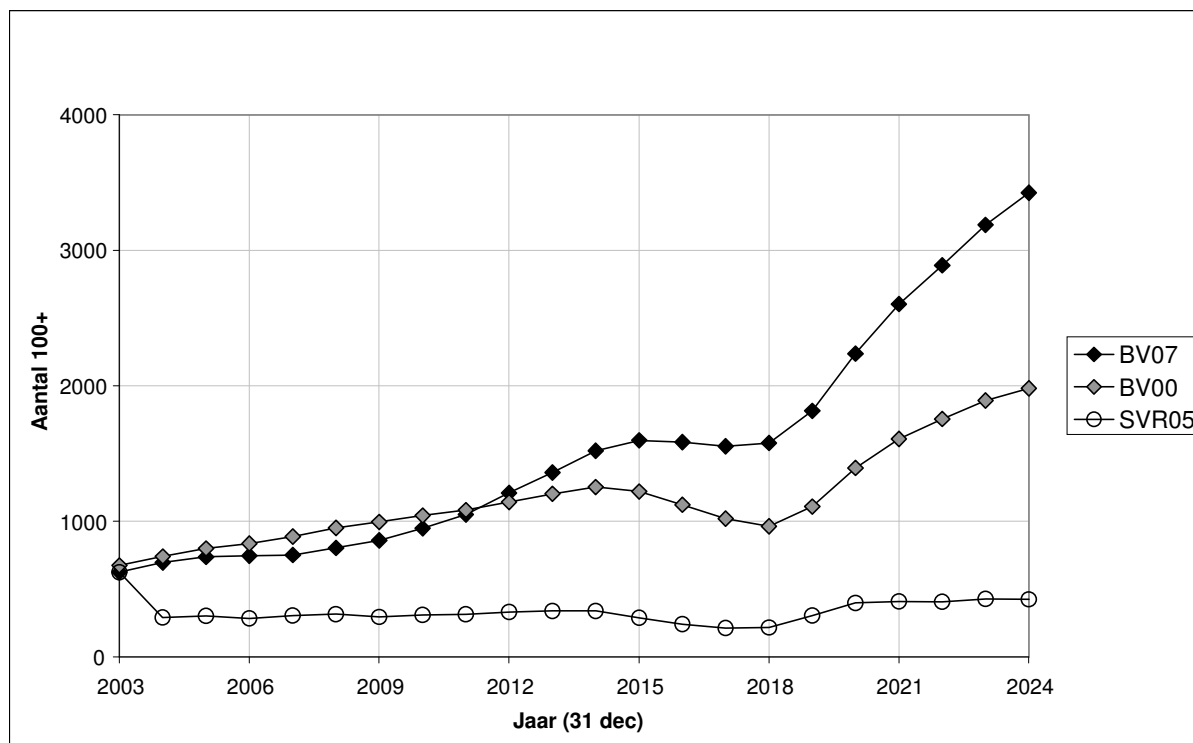
Figuur 3.10b Prognose honderdjarigen (100+)

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses honderdjarigen voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV07

Figuur 3.10c Prognoses aantal honderdjarigen – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

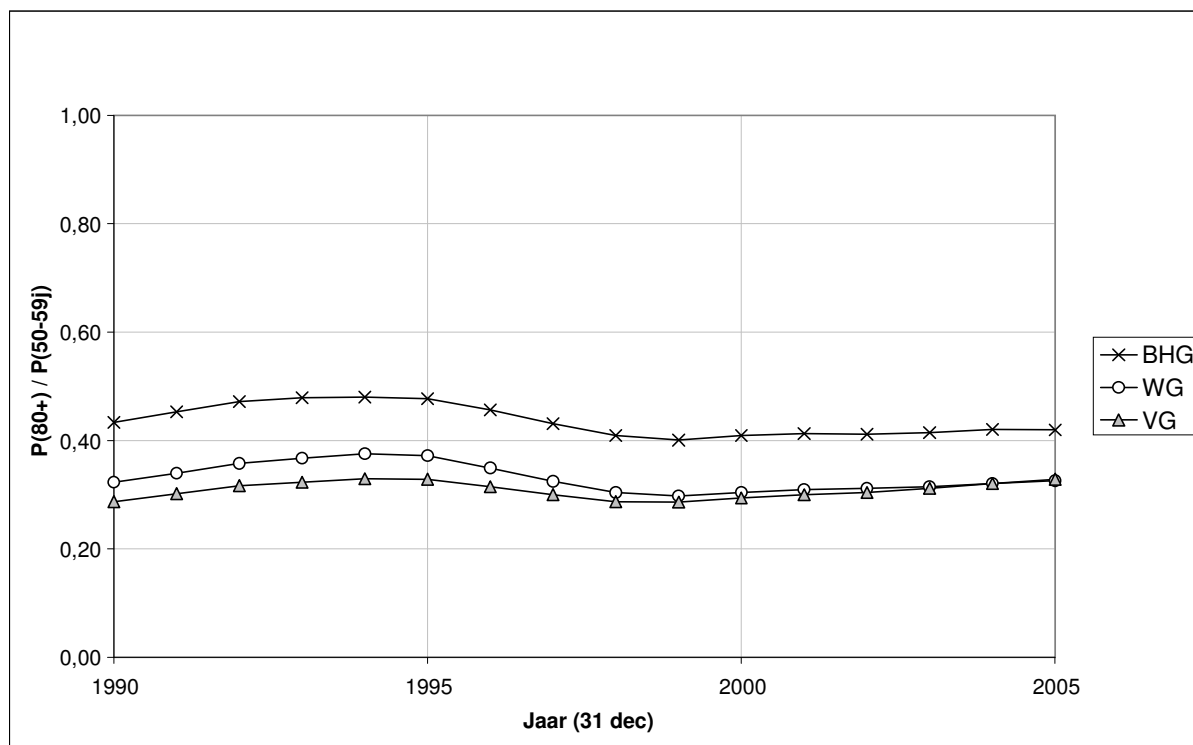
SVR05 deelt duidelijk niet de federale prognoses voor het te verwachten aantal honderdjarigen in Vlaanderen. Integendeel, ze verwacht er minder in de komende jaren dan geregistreerd op het einde van 2003.

3.11. Familiale zorgindex

De familiale zorgindex $FMI = P(80+)/P(50-59j)$. De ratio drukt uit hoeveel ouderen (draaglast) staan tegenover leden in de bevolking die geacht kunnen worden in te staan voor de zorgverlening (draagkracht). Hoe hoger de ratio, hoe meer draaglast tot de draagkracht.

1. Evolutie FMI per gewest

Figuur 3.11a Evolutie Familiale zorgindex per gewest (1990-2005)

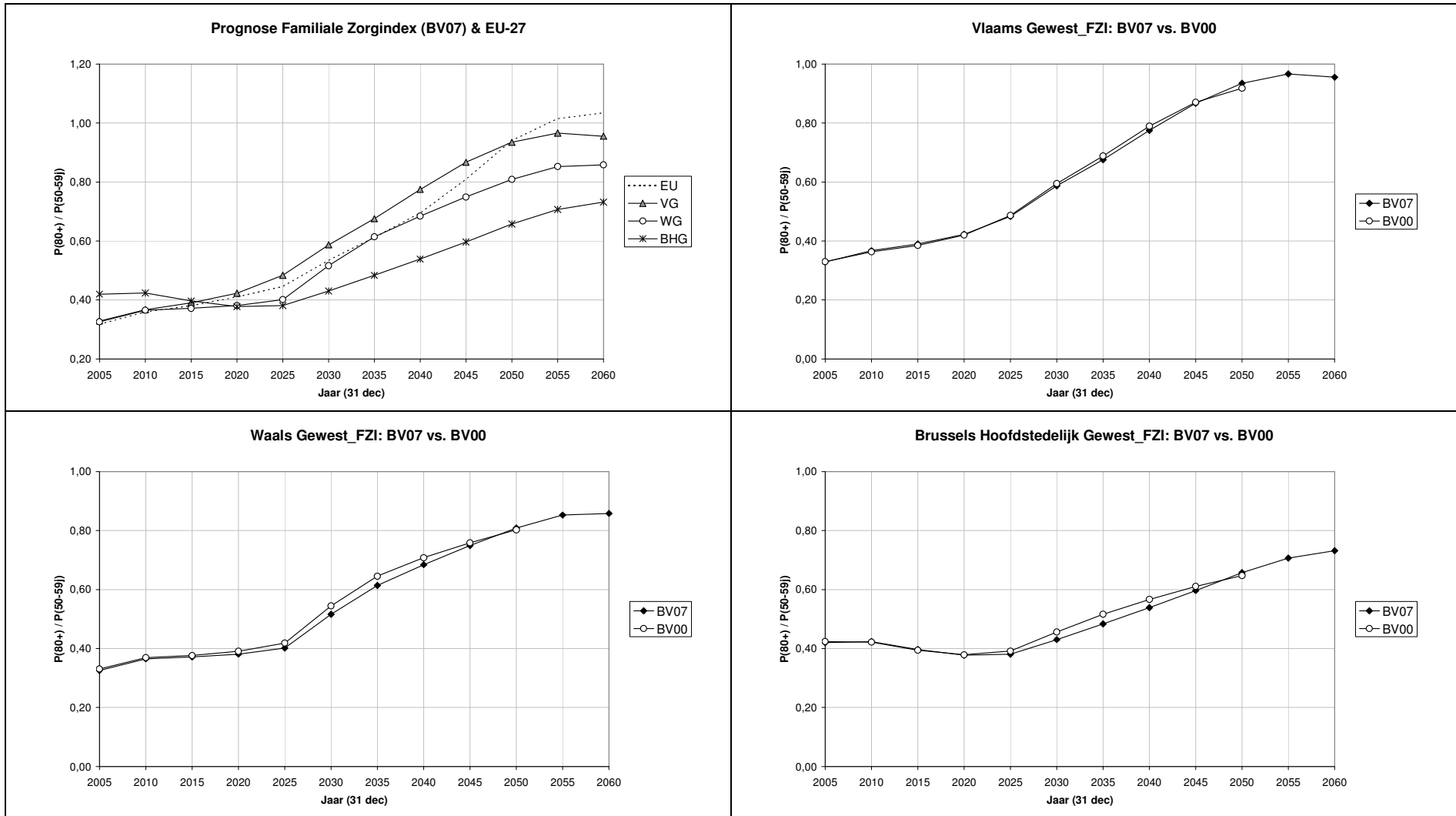
Bron: ADSEI

FMI ligt vandaag het hoogst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarna volgen – ex aequo – de beide overige gewesten.

2. Prognoses FMI per gewest: BV07 vs. BV00

Volgens BV07 gaat FMI vanaf 2025 sterk stijgen, in het Vlaamse Gewest zelfs iets vroeger. Vanaf 2050 betekent dit dat – in het Vlaamse Gewest maar ook in de EU als geheel – tegenover één persoon tussen 50 en 59 jaar (draagkracht) omzeggens één oudere van tachtig of meer (draaglast) komt te staan. Het betekent zoveel dat op termijn de informele zorgverlening handen te kort komt, opnieuw binnen België meest voelbaar in het Vlaamse Gewest.

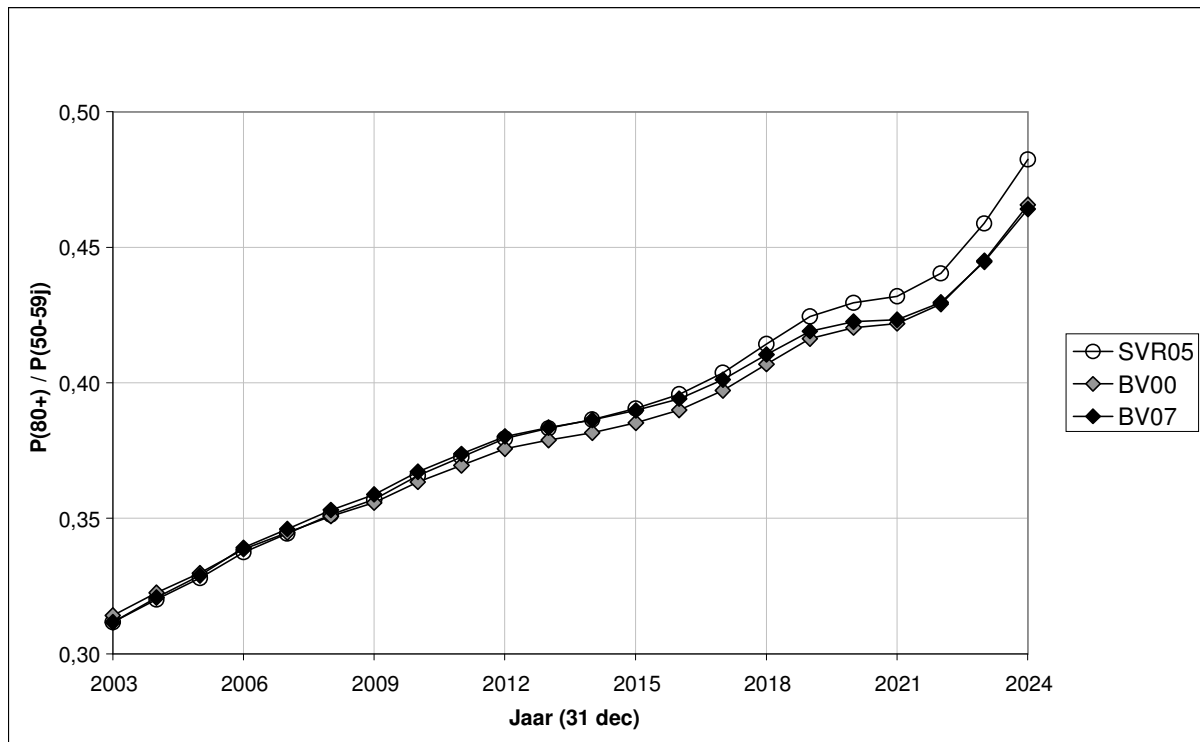
Figuur 3.11b Prognose Familiale zorgindex [FMI = P(80+)/P(50-59j)]

Bron: FPB & NIS/ADSEI. Eurostat; bewerking: SVR (* 2005: waarneming Rijksregister voor BV07)

3. Prognoses FMI voor het Vlaamse Gewest: SVR05 vs. BV00 en BV07

Figuur 3.11c Prognoses FZI – Vlaams Gewest (2003-2024)

* 2003: waarneming Rijksregister voor BV07 & SVR05
Bron: FPB & NIS/ADSEI, SVR; bewerking: SVR

Alle prognoses wijzen dezelfde richting uit, mét gelijke tred.

4. Capita selecta

4.1. Prognose arbeidskrachten

4.1.1. *Enquête naar de Arbeidskrachten*

Sedert 1983 organiseert het NIS, nu ADSEI van de FOD Economie, jaarlijks een *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Het gaat om een op Europees vlak gecoördineerde steekproefenquête bij de huishoudens. Aanvankelijk ging het om een bevraging in het voorjaar, maar vanaf 1999, met de inwerkingtreding van de Europese Verordening (EG) 557/98 van 9 maart 1998, is dit een doorlopende enquête geworden, vooral met het oog op de studie van seizoenverschijnselen¹².

De EAK maakt deel uit van de enquêtes naar de actieve bevolking die door Eurostat in samenwerking met de nationale instituten voor de statistiek worden gecoördineerd en onder verantwoordelijkheid van deze laatste worden uitgevoerd. Bedoeling is informatie te vergaren die op Europese vlak vergelijkbaar is, onder meer op het gebied van tewerkstellings- en werkloosheidscijfers in overeenstemming met de terminologie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB), en daarnaast gegevens te verzamelen en te verspreiden over de mobiliteit van de werknemers, motivatie voor deeltijds werken, opleidingsniveau van de bevolking, enz. Internationaal heeft men het over de *Labour Force Survey* (LFS)¹³.

De voornaamste doelstelling van de enquête is het opdelen van de populatie in de actieve leeftijd (vanaf 15 jaar) in drie exhaustieve en onderscheiden groepen – te weten tewerkgestelde personen, werklozen, en niet-actieve personen – en over elk van deze categorieën beschrijvende en verklarende gegevens te verstrekken.

Volgens het IAB gelden de volgende bepalingen:

- onder “*tewerkgestelde persoon*” (ook genoemd “actieve persoon” of “persoon met een betrekking”) wordt verstaan de persoon die gedurende een welbepaalde week, de zgn. “referentieweek”, minstens één uur in loondienst gewerkt heeft, als werknemer of voor eigen rekening (of nog als niet betaald medewerkend gezinslid); wordt daar eveneens toe gerekend de persoon die bij uitzondering niet bij machte was om zijn werk te verrichten (door vakantie, ziekte, kraamverlof, sociaal conflict, slechte weersomstandigheden);
- wordt aanzien als “*werkloze*” (in de IAB-betekenis), iedere persoon die in de referentieweek geen bezoldigde betrekking had, actief op zoek is naar een betrekking (minstens één sollicitatie in de periode van vier weken die eindigt met de referentieweek) en beschikbaar zou zijn om binnen de twee weken te beginnen werken. Of het individu al dan niet ingeschreven is als werkzoekende bij de RVA (en de gewestdiensten VDAB, FOREM, BGDA) is irrelevant;
- alle overige personen, onder meer zij die zich uitsluitend met het huishouden bezighouden (vrouw of man aan de haard), of die als vrijwilliger werken (bv. voor een humanitaire instelling) worden als “*niet actief*” gerangschikt, een categorie waar ook studenten, werkonbekwame personen en gepensioneerden in ondergebracht zijn¹⁴.

De “*arbeidskrachten*” (de actieve populatie, al dan niet tewerkgesteld) omvatten de eerste twee categorieën.

Jaarlijks worden in België 48.000 (private) huishoudens willekeurig uitgeloot. De leden van die huishoudens, ongeveer 90.000 personen in totaal, worden tweemaal (met een interval van drie maanden – eerst mondeling dan schriftelijk) ondervraagd over hun werk- of werkloosheidssituatie, of over hun toestand van inactiviteit.

¹² http://statbel.fgov.be/downloads/lfs_nl.rtf

¹³ “*Enquête naar de arbeidskrachten*” en “*Enquête sur les forces de travail*” zijn ook officiële, door Eurostat gebezigde benamingen.

¹⁴ Deze keuze kan betwistbaar lijken, maar is consequent met de optiek van de Nationale Rekeningen, die bij de berekening van het BNI of van het BBP het niet betaalde werk (thuis of elders) niet in rekening brengen.

4.1.2. Werkzaamheidsgraad

In haar publicaties definieert ADSEI volgende indicatoren:

- *tewerkstellingsgraad*: het aantal personen tussen 15 en 64 jaar met een betrekking (werkenden) in procenten van de bevolking tussen 15 en 64 jaar;
- *activiteitsgraad*: de beroepsbevolking (werkenden en werklozen) tussen 15 en 64 jaar in procenten van de bevolking tussen 15 en 64 jaar;
- *werkloosheidsgraad*: het aantal werklozen tussen 15 en 64 jaar in procenten van de beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar.

Het *Steunpunt Werk en Sociale Economie* (Steunpunt WSE)¹⁵ heeft het begrip werkzaamheidsgraad geïntroduceerd (WZG)¹⁶. Dat valt eigenlijk samen met de tewerkstellingsgraad van ADSEI, meer bepaald het aandeel personen van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15 t/m 64 jaar) dat zich als 'werkende' beschouwt volgens de bevraging van de EAK.

1. Globale cijfers voor de WZG

Tabel 4.1 Werkzaamheidsgraad van de bevolking 15-64 jaar naar geslacht voor België en zijn gewesten, jaargemiddelden voor 2007, in %

	Mannen	Vrouwen	Totaal
België	68,7	55,3	62,0
- Vlaams Gewest (VG)	72,3	59,8	66,1
- Waals Gewest (WG)	64,3	49,6	57,0
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG)	61,4	48,3	54,8

Bron: FOD Economie – ADSEI, EAK

Zowel bij mannen als bij vrouwen ligt de WZG het hoogst in het Vlaamse Gewest. Globaal is die 66%, wat al dicht komt bij de Europese 70-procent norm¹⁷.

Volgen we de evolutie van de jaargemiddelden voor de WZG tussen 2002 en 2007, dan treft vooral de stijging bij vrouwen woonachtig in het Vlaamse Gewest (van 55% naar 60%) en in het Waalse Gewest (van 46% naar 50%).

Vermelden we in de rand nog dat ook bij 65-plussers het aantal 'werkenden' toeneemt. Voor het Vlaamse Gewest steeg het geschatte aantal 'personen met een betrekking' van 12.438 voor het jaar 2000 naar 19.190 voor 2007, een stijging met 54%. In mindere mate geldt dit ook voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+25%) en voor het Waalse Gewest (+30%). Die laatste regio stelt zich ook wat apart door het duidelijk meer vrouwelijke profiel van haar werkzame 65-plussers (4 op 10 versus 2 op 10 in het VG).

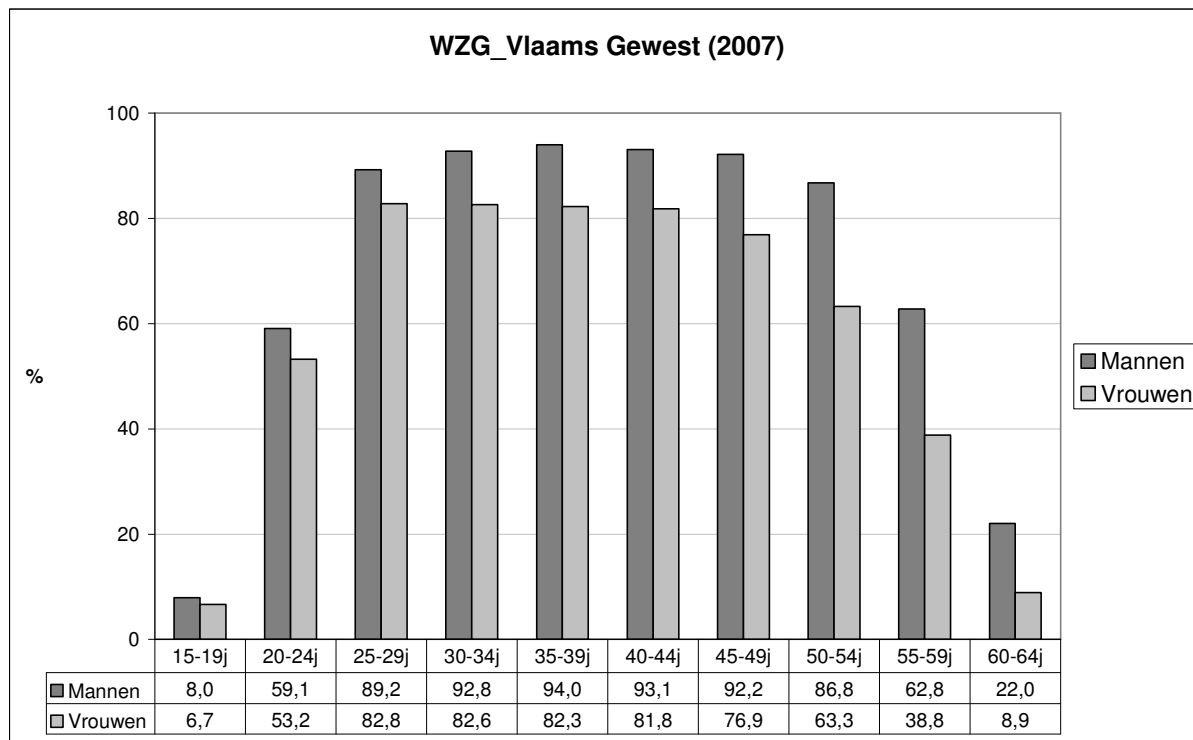
¹⁵ Voorheen het *Steunpunt WAV*, cf. <http://www.steunpuntwav.be/view/nl/1666263?section=methodologie>

¹⁶ Dit concept wordt algemeen gebruikt in de Vlaamse overheid. In statistieken van het Nederlandse CBS vinden we ook het concept 'netto arbeidsparticipatie', of het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking (alle mensen van 15 tot 65 jaar woonachtig in Nederland exclusief personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen). Dit staat dan naast 'bruto arbeidsparticipatie', of het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking. (Bron: CBS)

¹⁷ Voor een goede vergelijking tussen landen/regio's dient idealiter gesteund te worden op het *arbeidsvolume* van werkzame personen, uitgedrukt in personen-arbeidsjaren.

2. Leeftijdsdistributie WZG

Figuur 4.1 Werkzaamheidsgraad naar leeftijdsgroep en geslacht, Vlaams Gewest 2007 (jaargemiddelde)

Bron: ADSEI, EAK

De belangrijkste bevindingen zijn:

- in alle leeftijdsgroepen: WZG_mannen > WZG_vrouwen;
- WZG zeer hoog bij mannen tussen 25 en 54 jaar (>85%), maar veel lager bij 55+;
- WZG bijzonder laag bij 60- t/m 64-jarigen. Beroepsarbeid verrichten is op die leeftijd bijna even uitzonderlijk als tussen 15 en 19 jaar (zeker bij vrouwen);
- WZG ook hoog bij vrouwen tussen 25 en 40 jaar (>80%), maar op oudere leeftijd een duidelijke geslachtskloof.

Analoge grafieken kunnen voor het Waalse en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aangemaakt worden. In vergelijking daarmee treft de hogere WZG voor het Vlaamse Gewest in alle leeftijdsgroepen tenzij in de oudste leeftijdsgroepen (60-64 jaar bij mannen; 55-64 jaar bij vrouwen).

4.1.3. Prognose aantal personen met een betrekking tot 2060

Tussen 2002 en 2007 steeg het aantal personen met een betrekking in alle gewesten van het land: een stijging met 7% in het Vlaamse Gewest, met 8% in het Waalse Gewest én in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Vraag is wat de toekomst brengt.

1. Statisch model

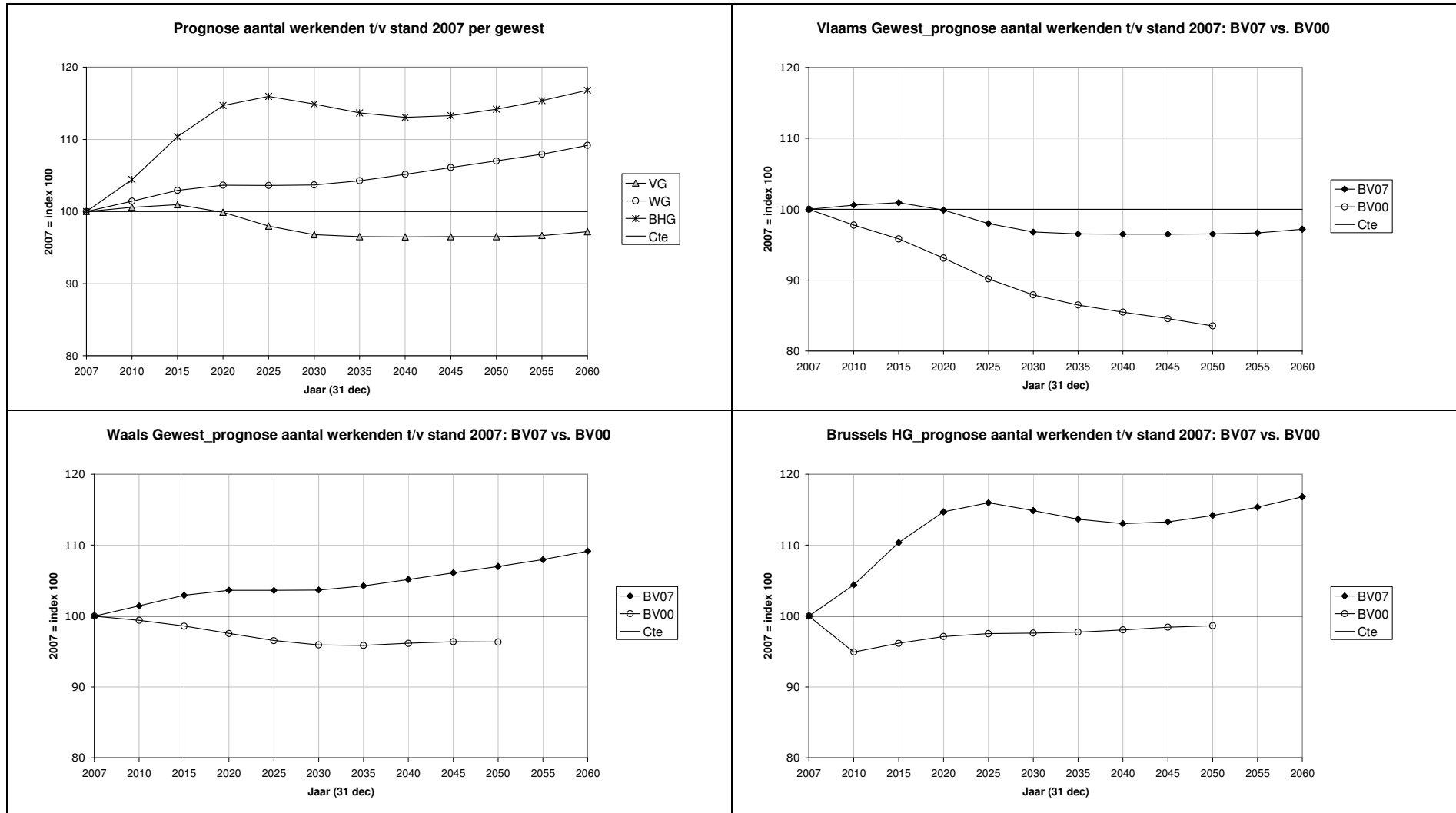
In het statische model worden de vaststellingen met betrekking tot het aandeel personen met een betrekking in de bevolking (WZG) naar leeftijdsgroep, geslacht en gewest ongewijzigd aangehouden, i.c. de jaargemiddelden voor 2007. In de praktijk levert dat zes kansvectoren met kansen op het hebben van een betrekking per vijfjarige leeftijdsgroep tussen 15 en 64 jaar, één voor elk der onderscheiden groepen naar geslacht en gewest. Vermenigvuldiging van die kansvectoren met het overeenkomstige bevolkingsaantal volgens de bevolkingsvooruitzichten levert per gewest en daarbinnen per geslacht voor elke leeftijdsgroep het voorspelde aantal personen met een betrekking. Samengenomen geeft dit per projectiejaar het voorspelde aantal 'werkenden' in de bevolking tussen 15 en 64 jaar.

Figuur 4.2 geeft zicht op de procentuele evolutie van het voorspelde aantal 'werkenden' per gewest op basis van de nieuwe bevolkingsvooruitzichten en maakt vervolgens, per gewest, de vergelijking tussen de prognoses volgens de oude (BV00) en de nieuwe bevolkingsvooruitzichten (BV07). Tabel 4.2 geeft details voor het Vlaamse Gewest.

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in mindere mate ook voor het Waalse Gewest, wordt - onder de gegeven aannames - een belangrijke stijging van het absolute aantal 'werkenden' verwacht. Het Vlaamse Gewest anderzijds moet rekenen met omzeggens een stagnatie van de aantallen tot 2020, gevolgd door een bescheiden daling (<5%) nadien.

Vergelijking van de nieuwe prognoses met die van de oude bevolkingsvooruitzichten is opzienbarend! Waar voorheen voor het Vlaamse Gewest een markante daling van het aantal 'werkenden' (tot >15%) werd verwacht, is dit nu beslist niet langer zo (<5%). Ook voor het Waalse Gewest werd voorheen een daling van het aantal werkenden voorspeld (<5%), nu helemaal niet. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de omslag geheel compleet: tegenover de voorheen voorspelde daling staat nu een opvallend sterke én snelle stijging van het verwachte aantal werkenden (tot >15%).

Figuur 4.2 Prognose aantal werkenden t.o.v. stand 2007 – statisch model

Bron: ADSEI, EAK, FPB & NIS/ADSEI; bewerking: SVR

Tabel 4.2 Prognose aantal 'personen met een betrekking' in de bevolking tussen 15 en 64 jaar en afwijking t/v de geregistreerde waarde voor 2007, gegeven gefixeerde WZG-den (per leeftijdsgroep en geslacht) van het observatiejaar en naargelang de oude (BV00) of nieuwe bevolkingsvooruitzichten (BV07), Vlaams Gewest, in absolute (afgerond op het duizendtal) en in relatieve cijfers (%)

(31 dec.)	BV00			BV07		
	Aantal werkenden	Δ waarde 2007		Aantal werkenden	Δ waarde 2007	
		Abs.	%		Abs.	%
2007	2.678.000			2.678.000		
2010	2.618.000	-60.000	-2,2	2.694.000	+16.000	+0,6
2020	2.494.000	-184.000	-6,9	2.675.000	-3.000	-0,1
2030	2.355.000	-323.000	-12,1	2.592.000	-86.000	-3,2
2040	2.289.000	-389.000	-14,5	2.584.000	-95.000	-3,5
2050	2.238.000	-440.000	-16,4	2.585.000	-93.000	-3,5
2060				2.603.000	-75.000	-2,8

Bron: ADSEI, EAK; FPB & NIS/ADSEI; bewerking: SVR

Voor een goed begrip moet het verlies in 'aantal werkenden' wel in samenhang bekeken worden met de (verwachte) groei van de totale bevolking: plus 14% tegen 2050 volgens BV07 versus *status quo* volgens BV00.

Tabel 4.3 Prognose aandeel 'werkenden' in de totale bevolking en in de bevolking op beroepsactieve leeftijd volgens BV00 en BV07, Vlaams Gewest, statisch model, in %

Prognose	Bevolking	2007*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
BV00	Totaal	43,5	43,1	40,6	38,1	37,2	36,9	
	15-64j	66,1	65,3	64,1	64,3	64,5	64,3	
BV07	Totaal	43,5	43,0	40,4	38,1	37,5	37,2	37,1
	15-64j	66,1	65,5	64,4	63,8	64,4	64,5	64,8

* Totale bevolking op 31-12-2007 volgens schatting BV07
Bron: ADSEI, EAK, FPB & NIS/ADSEI; bewerking: SVR

De verwachting is dat het 'aandeel werkenden' in de totale bevolking gaat dalen én wel gelijkmatig in de beide projectieregimes. Merk tevens op dat zowel op basis van BV00 als van BV07 de globale WZG van de bevolking tussen 15 en 64 jaar een lichte daling vertoont.

2. Dynamisch model

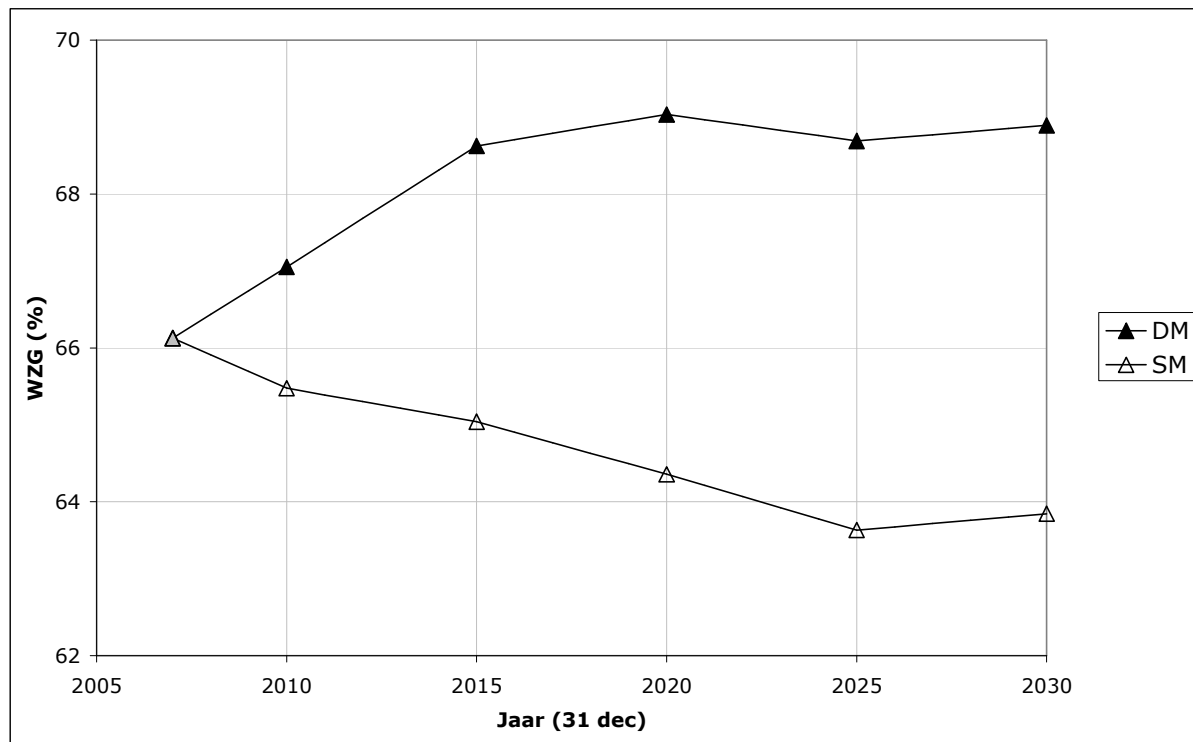
In een recente publicatie van het Steunpunt WSE werd een verfijnder model uitgewerkt waarbij rekening wordt gehouden met de evolutie van de WZG in recente jaren (Tielens, Herremans & Jacobs, 2008)¹⁸. Nagegaan is hoe in beide geslachten de WZG per vijfjarige cohorte (vanaf 25 jaar) is gewijzigd tussen 2002 en 2007. Men neemt aan dat alle toekomstige cohorten tot 2030 iteratief dezelfde procentuele evolutie zullen meemaken¹⁹. Voor het Vlaamse Gewest werd een toename van de WZG in de leeftijdsgroepen vanaf 25 jaar

¹⁸ De publicatie van het Steunpunt WSE kwam tot stand in samenwerking met het expertisecentrum Leefijd en Werk van het departement WSE van de Vlaamse overheid.

¹⁹ Een voorbeeld: de 25-29-jarige mannen in Vlaanderen hebben in 2002 een werkzaamheidsgraad van 89,7%. In 2007 zijn deze mannen 30 tot 34 jaar oud en hebben zij een werkzaamheidsgraad van 92,8%. Dit is een toename van 3,4% (dit is $(92,8-89,7)/89,7$). Aangenomen is dat in de toekomst alle Vlaamse mannen van 30 tot 34 jaar een werkzaamheidsgraad kennen die 3,4% hoger ligt dan hun werkzaamheidsgraad toen zij 25 tot 29 jaar oud waren. Voor 2010 is nog een lichte correctie toegepast op basis van bijkomende ramingen.

geobserveerd, meer bepaald bij oudere mannen en bij vrouwen op middelbare leeftijd. Als gevolg hiervan vertoont het dynamische model (DM) een hogere arbeidsdeelname dan het statische model (SM). Merk vooral op dat ook met dit groeiscenario de 70%-streefnorm nog niet bereikt wordt in 2030.

Figuur 4.3 Prognose globale WZG volgens type model – Vlaams Gewest (BV07)

Bron: FPB & NIS/ADSEI, Steunpunt WSE²⁰; bewerking: SVR (* 2007 = waargenomen jaargemiddelde volgens EAK).

4.2. Prognose zorgbehoefte

Zorgbehoefte is een breed begrip dat nadere afbakening vereist – bij voorkeur via goedgekozen indicatoren. Een goede bron voor zulke informatie is de nationale ‘Gezondheidsenquête door middel van interview’ van het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV), kortweg de *Gezondheidsenquête*²¹.

4.2.1. De Gezondheidsenquête

De *Gezondheidsenquête* heeft als doel ontbrekende informatie te verzamelen aangaande de gezondheidstoestand en de behoefte aan gezondheidszorgen van de bevolking. Tot dusver zijn drie ronden van de gezondheidsenquête gerealiseerd, in 1997, 2001 en 2004; dit jaar (2008) loopt de vierde ronde²².

Kenmerken zijn:

- het betreft een gestandaardiseerde bevraging bij leden van een onafhankelijke kanssteekproef van de bevolking van 15 jaar en ouder. Initieel wordt gemikt op het uitloten van ongeveer 10.000 personen in België, waarvan 3.500 woonachtig in het Vlaamse Gewest;

²⁰ De WSE-publicatie biedt prognoses voor 1 januari van het aangegeven jaar, hier is dat voor 31 december van dat jaar. Beide oefeningen gaan wel gelijk uit van het jaargemiddelde van het aantal personen met een betrekking in de observatiejaren van de EAK.

²¹ Alternatieve bronnen zijn internationale enquêtes als SILC (Statistics on Income and Living Conditions), SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe) en GGPS (Gender and Generations Panel Study), of de nationale Algemene Sociaal-Economische Enquête (SEE-2001), opvolger van de volkstellingen.

²² <http://www.iph.fgov.be/EPIDEMIO/EPINL/crospnl/hisnl/his04nl/his11nl.pdf>

- de trekking is gelaagd: eerst worden huishoudens geselecteerd (particuliere huishoudens én rust- en verzorgingstehuizen), nadien personen binnen die huishoudens (tot hoogstens vier)²³. Het steekproefkader dat de doelpopulatie omschrijft, omvat aldus alle inwoners van België opgelijst volgens hun positie in de betreffende verzameling van huishoudens zoals dit door het Rijksregister wordt bijgehouden;
- het betreft 'face-to-face interviews', met deels ook een schriftelijke bevraging (voor gevoelige materie). Is de geselecteerde persoon jonger dan 15 jaar, dan kan een andere persoon (al dan niet lid van het huishouden) antwoorden 'in naam van' de geselecteerde persoon;
- de participatiegraad ligt rond de 60%.

Voor de bepaling van de diverse hiernavolgende indicatoren zijn enkel respondenten woonachtig in private huishoudens in aanmerking genomen. Ouderen in rust- of verzorgingstehuizen werden dus uitgesloten.

4.2.2. Indicatoren van zorgbehoefte

Diverse indicatoren m.b.t. de gezondheidstoestand van de bevolking kunnen uit de Gezondheidsenquête afgeleid worden, zoals de eigen gezondheidsbeleving, de lichamelijke ongeschiktheden, de chronische morbiditeit en de comorbiditeit, de functionele en de instrumentele beperkingen. Aangenomen mag worden dat de nood aan niet-medische zorgverstrekking het meest eenduidig naar voren komt bij de *functionele* en de *instrumentele beperkingen*.

1. Functionele beperkingen

Meer in detail hebben de *functionele beperkingen* betrekking op 7 ADL-functies (activiteiten van het dagelijkse leven; activities of daily life), op de beweging en op 2 zintuiglijke functies (zien en horen):

²³ In 2007 was 98,8% van de bevolking van het Vlaamse Gewest woonachtig in private huishoudens versus 1,2% in collectieve huishoudens. Collectieve huishoudens (kloostergemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- of arbeidershomes, verplegingsinrichtingen en gevangenissen) vormen geen onderdeel van de steekproef, behoudens rust- en verzorgingstehuizen.

Tabel 4.4 Functionele beperkingen (ADL)

ADL-functies	1) in- en uit bed stappen 2) in- en uit een stoel gaan 3) aankleden 4) wassen van handen en gelaat 5) eten 6) naar het toilet gaan 7) water ophouden Matige en ernstige beperkingen zijn gedefinieerd als de respondent moeite heeft met minstens één van die functies (matig) of daarbij beroep moet doen op hulp van iemand anders (ernstig)
Beweging	de gecontroleerde wandelafstand varieerde tussen enkele stapjes (ernstig) en maximaal 200 meter (matig)
Zien	beoordeeld door het herkennen van iemand binnen een afstand van 1 (ernstig) tot 4 meter (matig)
Horen	beoordeeld door het al of niet kunnen volgen van een TV programma (ernstig), en zo ja, met of zonder een voor normale toehoorders aanvaardbaar geluidsvolume (matig)

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

Personen met ernstige (functionele) ADL-beperkingen zijn in feite aangewezen op hulp van derden voor allerlei verrichtingen van het dagelijkse leven. Meteen biedt dit een indicatie van de nood aan functionele zorgverlening '*in enge zin*'.

Personen met matige ADL-beperkingen zijn niet meteen op hulp van derden aangewezen, maar het is niet uitgesloten dat occasionele hulp van derden nodig is. Zo gesteld duidt de groep met matige of ernstige ADL-beperkingen samen op de nood aan functionele zorgverlening '*in brede zin*'.

2. Instrumentele beperkingen

De vraagstelling rond de *instrumentele beperkingen* heeft betrekking op 4 instrumentele activiteiten in het dagelijkse leven. Aan respondenten die de opgesomde activiteiten normaal niet doen, is gevraagd te willen meedelen of ze deze activiteiten zouden kunnen doen als ze daartoe genoodzaakt zouden zijn.

Tabel 4.5 Instrumentele beperkingen (IADL)

Maaltijden bereiden	Geen/matige/ernstige beperkingen
Winkelen	Geen/matige/ernstige beperkingen
Het verrichten van lichte huishoudelijke activiteiten	Geen/matige/ernstige beperkingen
De was doen	Geen/matige/ernstige beperkingen

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

Voor de berekening van de indicator wordt volgend algoritme toegepast:

- indien voor minstens één van de activiteiten de code 'ernstige beperkingen' van toepassing is, wordt de respondent ingeschaald als 'ernstig beperkt';
- indien voor minstens één van de activiteiten de code 'matige beperkingen' van toepassing is (en voor geen enkele van de activiteiten de code 'ernstige beperkingen' van toepassing is), wordt de respondent ingeschaald als 'matig beperkt';

- indien voor alle activiteiten de code 'geen beperkingen' van toepassing is, wordt de respondent ingeschaald als 'geen beperkingen'.

De personen met ernstige instrumentele beperkingen zijn in principe aangewezen op hulp van derden, hetzij mantelzorg hetzij professionele zorg. Denk hierbij aan diensten voor poetshulp, maaltijddiensten, thuishulp e.d. Voor de groep met matige beperkingen is dit wellicht niet meteen aangewezen, maar ook hier definieert de groep met matige of ernstige IADL-beperkingen de nood aan instrumentele zorgverlening 'in brede zin'.

4.2.3. Risicovectoren

Zowel voor de functionele als voor de instrumentele beperkingen kan voor leeftijds- en geslachtsgroepen de kans op zorgnood in enge (ernstige beperkingen) of brede zin (matige + ernstige beperkingen) afgeleid worden uit de observaties van de WIV-Gezondheidsenquête. Zoals hoger vermeld zijn deze risico's enkel berekend voor niet-geïstitutionaliseerde respondenten (woonachtig in private huishoudens).

1. Functionele beperkingen

Tabel 4.6 Kans op functionele beperkingen (ADL) in enge en brede zin bij respondenten van 15 jaar en ouder per gewest van België*, situatie 2004, in %

Gewest	Kans op functionele beperkingen (ADL) - 2004			
	In enge zin (ernstig)		In brede zin (matig+ernstig)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Vlaams Gewest	5,0	7,7	15,3	20,7
Brussels Hfdst. Gewest	5,5	8,1	16,8	23,2
Waals Gewest	4,5	9,3	16,7	24,5

* Enkel niet-geïstitutionaliseerde respondenten (uit private huishoudens)

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

Vijf procent der mannelijke respondenten van 15 jaar en ouder gaf in 2004 in elk der gewesten de nood aan ondersteuning van dagelijkse functionele activiteiten te kennen omdat ze hierin ernstige beperkingen ondervinden. Bij vrouwen ligt dat iets hoger: 8 procent in het Vlaamse en het Brusselse Gewest, goed 9% in het Waalse Gewest.

De nood aan functionele zorgverlening in brede zin ligt breder: 15% à 16% der mannelijke en 20% tot 25% der vrouwelijke respondenten naargelang het gewest gaven die nood te kennen. Ook hier ligt de gerapporteerde nood het hoogst in het Waalse Gewest.

De verdere opsplitsing naar leeftijdsgroepen maakt het mogelijk om de voor onze projecties zinvolle risicovectoren te definiëren. We beperken ons hierbij tot het Vlaamse Gewest.

Tabel 4.7 Kans op functionele beperkingen (ADL) in enge en brede zin naar leeftijdsgroep en geslacht voor het Vlaamse Gewest*, situatie 2004, in %

Leeftijdsgroep	In enge zin (ernstig)		In brede zin (matig+ernstig)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
15-24j	1,1	0,2	2,2	2,4
25-34j	0,4	0,4	5,2	3,8
35-44j	1,6	1,7	8,5	10,9
45-54j	2,7	3,4	12,7	11,0
55-64j	5,2	6,4	18,0	27,5
65-74j	13,3	16,0	32,5	41,8
75-84j	25,1	34,3	60,1	69,7
85+	41,0	62,9	80,4	89,2
Totaal	5,0 (N = 1.773)	7,7 (N = 1.984)	15,3 (N = 1.773)	20,7 (N = 1.984)

* Enkel niet-geinstitutionaliseerde respondenten (uit private huishoudens)

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

Voor beide ADL-categorieën (beperkingen in enge/brede zin) is telkens een oplopende leeftijdsgradiënt zichtbaar. Vooral vanaf leeftijd 65 jaar moet gerekend worden met een belangrijke zorgnood.

Op hoge leeftijd (85+) rapporteren 4 op de 10 mannelijke en 6 op de 10 vrouwelijke respondenten ernstige functionele beperkingen. Nemen we dat samen met de gerapporteerde matige beperkingen, dan is goed 80 à 90% der hoogbejaarden aangewezen op enige vorm van ondersteuning of zorgverlening.

De andere gewesten van het land volgen nauwgezet het Vlaamse risicopatroom (hier niet gepresenteerd).

2. Instrumentele beperkingen

Tabel 4.8 Kans op instrumentele beperkingen (IADL) in enge en brede zin bij respondenten van 15 jaar en ouder per gewest van België*, situatie 2004, in %

Gewest	Kans op instrumentele beperkingen (IADL) - 2004			
	In enge zin (ernstig)		In brede zin (matig+ernstig)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Vlaams Gewest	7,2	10,2	10,0	15,5
Brussels Hfdst. Gewest	8,1	7,6	15,8	12,6
Waals Gewest	5,6	8,4	9,3	14,4

* Enkel niet-geinstitutionaliseerde respondenten (uit private huishoudens)

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

De opgave van instrumentele beperkingen in enge zin (ernstige beperkingen m.b.t. het bereiden van maaltijden, inkopen, het huishouden doen, wassen & strijken) ligt tussen 6 à 8 procent bij de mannen en 8 à 10% bij de vrouwen naargelang het gewest.

De opgave van instrumentele beperkingen in brede zin (matige + ernstige beperkingen) varieert tussen 9 en 16% bij de mannelijke respondenten en tussen 13 en 16% bij de vrouwelijke respondenten. Merk op dat het Vlaamse Gewest hier niet de hekkensluiter is.

Opgemerkt moet worden dat de respons op het geheel van vragen over de instrumentele belemmeringen relatief laag is. Ze bedraagt minder dan de helft van die voor de functionele belemmeringen. Dit is vooral aan de orde in de jongere leeftijdsgroepen (tot 55 jaar). Om

toch betrouwbare percentages in elk der cellen te handhaven, is ervoor gekozen om de leeftijdsgroep van 15-64-jarigen samen te nemen²⁴.

Tabel 4.9 Kans op instrumentele beperkingen (IADL) in enge en brede zin naar leeftijdsgroep en geslacht voor het Vlaamse Gewest*, situatie 2004, in %

Leeftijdsgroep	In enge zin (ernstig)		In brede zin (matig+ernstig)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
15-64j	5,6	2,6	7,8	7,7
65-74j	4,4	4,9	6,7	7,5
75-84j	13,1	28,8	17,6	37,2
85+	42,6	59,0	50,3	71,7
Totaal	7,2 (N = 789)	10,2 (N = 979)	10,0 (N = 789)	15,5 (N = 979)

* Enkel niet-geinstitutionaliseerde respondenten (uit private huishoudens)
Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2004

Ook hier treft de nood aan omringende instrumentele zorg in de oudste leeftijdsgroepen. In de oudste leeftijdsgroep (85+) is die nood meegedeeld bij zowat de helft der mannelijke respondenten en bij meer dan de helft der vrouwelijke respondenten.

Merk op dat er niet echt een groot verschil is tussen de distributies van de instrumentele beperkingen in enge en in brede zin. Wie dus zulke beperking aangeeft, ziet zich meestal – anders dan bij de functionele beperkingen – als ‘ernstig beperkt’ in een instrumentele activiteit. Men kan tevens geredelijk aannemen dat m.b.t. de bevroegde aspecten (maaltijden, winkelen, huishouden en wassen) voornamelijk de personen die zich hierin ernstig belemmerd weten, beroep zullen doen op derden voor hulp; dit lijkt *a priori* minder voor de hand liggend voor wie zich slechts matig belemmerd of beperkt weet in deze activiteiten.

4.2.4. Prognose van de zorgbehoefte tot 2060

Gegeven de zorgbehoefte per geslacht en leeftijdsgroep kan vooruit berekend worden hoe het aantal personen met zulke zorgbehoefte verder gaat evolueren. De werkwijze bestaat er ook hier in om het geslachts- en leeftijdsgroepspecifieke risico te vermenigvuldigen met de overeenkomstige geprojecteerde bevolking. Dit levert voor elke subgroep het verwachte aantal personen met die eigenschap, waarover kan gesommeerd worden²⁵.

De werkwijze geeft aan wat we kunnen verwachten als enkel de geprojecteerde bevolkingsevolutie zijn beloop krijgt. In wezen is het een simpel model maar niettemin rijk aan boodschap: ze toont wat op ons afkomt als niets verandert!

²⁴ Vertekening in positieve zin d.w.z. met opvijzeling en dus overschatting van het percentage met instrumentele beperkingen, is niet denkbeeldig, precies omdat kan verondersteld worden dat respondenten zonder beperkingen op dit vlak hier meer dan evenredig verstek lieten gaan.

²⁵ We maken node een kleine fout door de totale geprojecteerde bevolking van 15 jaar en ouder in aanmerking te nemen, dus geen uitsluiting van de bevolking in niet-private of collectieve huishoudens.

We presenteren voor de komende decennia:

1. het verwachte aantal personen met ernstige beperkingen (ADL/IADL);
2. de relatieve toename hiervan t.o.v. een gekozen basis (stand 31-12-2006)²⁶;
3. het aandeel in de bevolking van 15 jaar en ouder met zulke beperkingen.

1. Functionele beperkingen

Tabel 4.10 Verwacht aantal personen met ernstige functionele ADL-beperkingen, relatieve toename van dit aantal en aandeel in de bevolking van het Vlaamse Gewest van 15 jaar en ouder, op basis van BV07

Stand op 31 dec.	2006*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Verwacht aantal (x 1000)	363	392	456	530	610	657	674
Index (2006 = 100)	100	108	125	146	168	181	185
% in bevolking 15+	7,1	7,4	8,2	9,2	10,4	11,1	11,3

* Berekend op de waargenomen stand van de bevolking volgens het Rijksregister
Bron: WIV (Gezondheidsenquête 2004), FPB & ADSEI; bewerking: SVR

Vandaag (eind 2006) moet gerekend worden met zowat 363.000 personen van 15 jaar en ouder die te kampen hebben met ernstige beperkingen voor tal van activiteiten van het dagelijkse leven (in- en uit bed stappen, in- en uit een stoel gaan, aankleden, wassen van handen en gelaat, eten, naar het toilet gaan, water ophouden), met de beweging, het horen of het zien. Hulp van anderen is daarbij geboden. Het gaat om ongeveer 7% van de bevolking van 15 jaar en ouder²⁷.

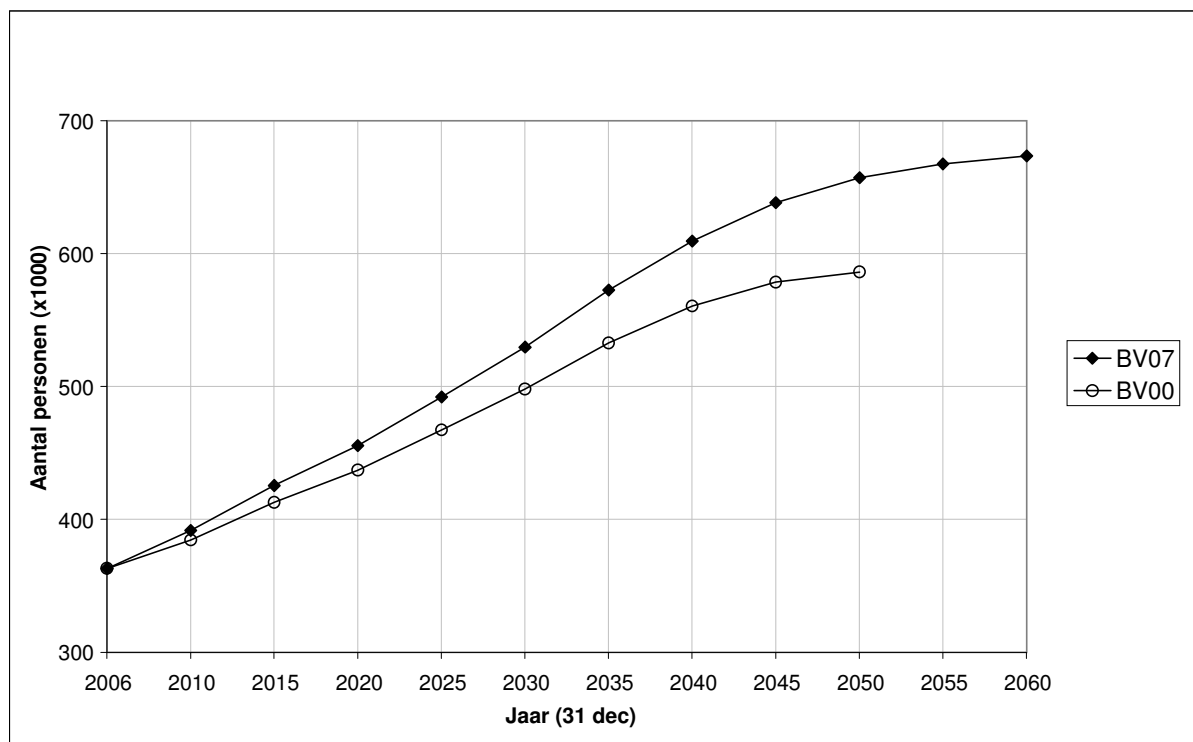
Op basis van de gehanteerde bevolkingsvooruitzichten kunnen we voorspellen dat dit aantal fors zal toenemen: tot 456.000 tegen 2020 (toename met 25%) en tot 657.000 (toename met 81%) tegen 2050. Het aandeel in de bevolking van 15 jaar en ouder stijgt van 7 procent nu tot 11 procent tegen 2050.

Maken we de vergelijking met de prognose op basis van de vorige federale bevolkingsvooruitzichten, dan moet nu met een nog sterkere stijging in absolute aantallen van die zorgbehoevende groep gerekend worden (stijging met +81% tegen 2050 t.o.v. peil 2006 in BV07 versus +61% in BV00). Het aandeel hiervan in de bevolking van 15 jaar en ouder blijft in beide projecties weliswaar gelijk: 11 procent tegen 2050.

²⁶ Bevolking volgens het Rijksregister op 31-12-2006 (1-01-2007) volgens de tabellen 00.04AM/V van ADSEI.

²⁷ De Vlaamse Zorgverzekering telt op datum van 31-12-2007 welgeteld 180.321 "tenlastenemingen" d.w.z. personen die ze een maandelijkse toelage toekent in de kosten voor niet-medische verzorging. Dat is dus zowat de helft van het geschatte aantal personen met ernstige functionele ADL-beperkingen. (Bron: Afdeling Vlaamse zorgverzekering, Vlaamse overheid)

Figuur 4.4 Prognose aantal personen met ernstige functionele ADL-beperkingen in het Vlaamse Gewest volgens de bevolkingsvooruitzichten

Bron: WIV (Gezondheidsenquête 2004), FPB & NIS/ADSEI; bewerking: SVR

2. Instrumentele beperkingen

Tabel 4.11 Verwacht aantal personen met ernstige instrumentele ADL-beperkingen, relatieve toename van dit aantal en aandeel in de bevolking van het Vlaamse Gewest van 15 jaar en ouder, op basis van BV07

Stand op 31 dec.	2006*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Verwacht aantal (x 1000)	344	368	411	460	534	583	598
Index (2006 = 100)	100	107	119	134	155	170	174
% in bevolking 15+	6,7	7,0	7,4	8,0	9,1	9,9	10,0

* Berekend op de waargenomen stand van de bevolking volgens het Rijksregister
Bron: WIV (Gezondheidsenquête 2004), FPB & ADSEI; bewerking: SVR

Actueel (eind 2006) zijn er volgens onze schatting ongeveer 344.000 personen die ernstige beperkingen ondervinden in één of meer van de bevroegde instrumentele activiteiten van het dagelijkse leven (maaltijden bereiden, winkelen, het verrichten van lichte huishoudelijke activiteiten, de was doen). Dat is net iets minder dan de 363.000 die beroep moeten doen op anderen voor tal van functionele dagelijkse activiteiten. Men kan wel aannemen dat het in overgrote mate om dezelfde personen gaat²⁸.

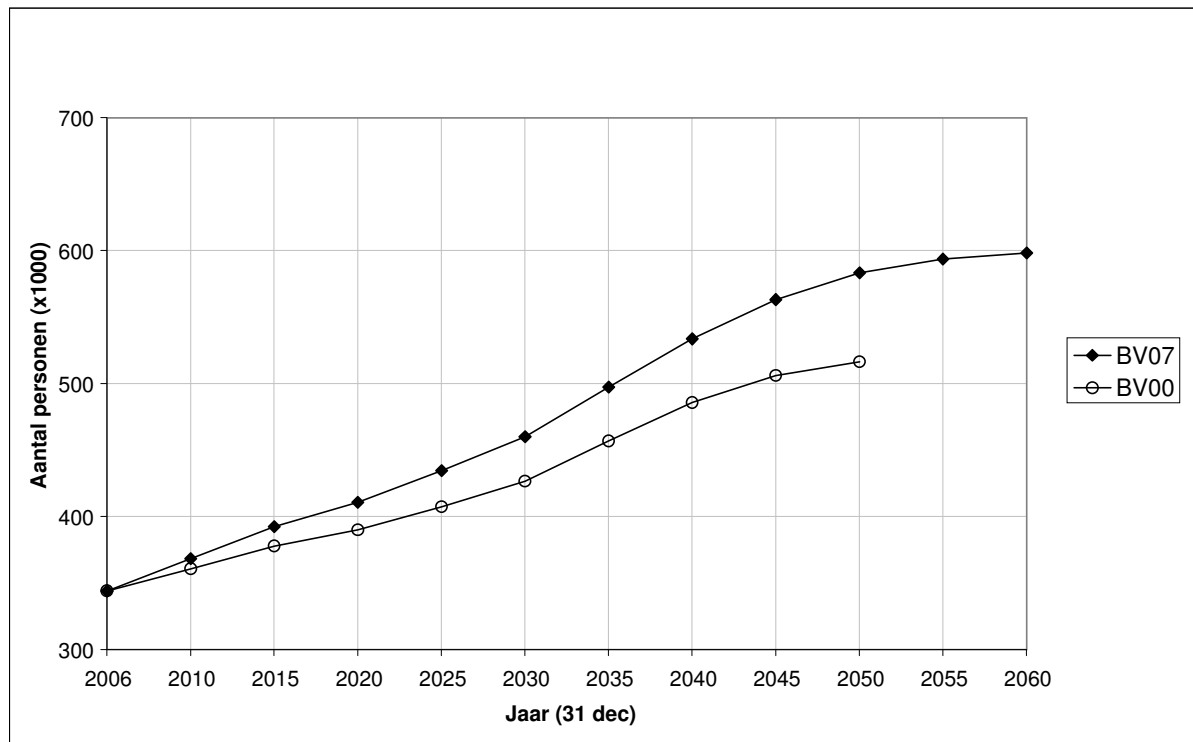
Ook hier een duidelijk groeipad, zij het lichtjes zwakker dan bij de ernstige functionele beperkingen: tot 411.000 personen van 15 jaar en ouder tegen 2020 (toename met 19%) en tot 583.000 personen van 15 jaar en ouder tegen 2050 (toename met 70%).

De vergelijking met de prognose op basis van de vorige federale bevolkingsvooruitzichten leert dat nu moet gerekend worden met een nog sterkere stijging in absolute aantallen van

²⁸ Hoe groot de overlap is, zou in principe kunnen bepaald worden in de WIV-Gezondheidsenquête.

die zorgbehoevende groep (stijging met +70% tegen 2050 t.o.v. peil 2006 in BV07 versus +50% in BV00). Het aandeel hiervan in de bevolking van 15 jaar en ouder blijft weliswaar gelijk in beide projecties: 10 procent tegen 2050.

Figuur 4.5 Prognose aantal personen met ernstige instrumentele ADL-beperkingen in het Vlaamse Gewest volgens de bevolkingsvooruitzichten

Bron: WIV (Gezondheidsenquête 2004), FPB & NIS/ADSEI; bewerking: SVR

5. Besluiten

1. Een onverwachte bevolkingsaanwas

De meest opvallende vaststelling bij de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten is de sterker dan voorheen voorspelde aangroei van de bevolking. Waar in de voorgaande oefening de Belgische bevolking tegen 2050 uitkwam op bijna 11 miljoen, is dit in de nieuwe projecties 12,4 miljoen. Tegen 2060 worden dat er 12,7 miljoen, ruim 2 miljoen inwoners meer dan vandaag (10,6 miljoen) naar verwachting. De komende 50 jaar zou de bevolking van België dus in aantallen fors aangroeien dan de afgelopen 50 jaar (vandaag plus 1,4 miljoen meer dan in 1960). Zowel een verwachte hogere nataliteit als een tijdelijk versterkte immigratie zijn verantwoordelijk voor die aangroei.

Die bevolkingsaanwas wordt in alle gewesten van het land verwacht, zij het minder sterk in Vlaanderen (plus 14 procent tegen 2050) dan in Wallonië (+23%) of in de hoofdstad (+27%). In Wallonië is de verwachte groei het sterkst in arrondissementen van de provincies Luxemburg en Luik, alsook in Waals-Brabant. In Vlaanderen komen de arrondissementen Halle-Vilvoorde, Mechelen en Oudenaarde vooraan (aanwas >20%). In belangrijke mate, zeker in het centrum van het land, heeft dit te maken met de verwachte sterke immigratiestroom naar de hoofdstad, zetel ook van de belangrijkste Europese instellingen, en naar haar periferie²⁹.

Brengen we dit even in perspectief: volgens de Verenigde Naties zal de wereldbevolking tegen 2050 ongeveer 9,2 miljard mensen tellen, goed 40 procent meer dan het huidige aantal (6,6 miljard). Die opmerkelijke aangroei is vooral gesitueerd in het armere Zuiden (United Nations, 2007). Dichter bij huis, met name in de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (behoudens Cyprus, Malta en Slowakije), wordt een forse daling van de bevolking voorspeld (vaak met meer dan 20 procent), een daling die tevens gepaard zal gaan met een veel sterkere vergrijzing dan bij ons (Eurostat, 2008). Zo vergeleken is de voorspelde bevolkingsgroei voor België en zijn gewesten best beheersbaar, mits planning, voorzorg en beleid. Punt is dat de bevolkingsontwikkeling niet steeds in absolute termen moet gesteld worden, maar best in vergelijkend perspectief wordt geplaatst, wat attendeert op de comparatieve voordelen.

2. De financiële uitdaging van de vergrijzing wordt bevestigd

In haar jongste syntheseverslag over de vergrijzing komt de *Studiecommissie voor de Vergrijzing* van de Hoge Raad voor Financiën tot volgende conclusie over de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten: *“De nieuwe projecties leiden niet alleen tot een omvangrijkere bevolking maar tevens tot een lichte wijziging in de leeftijdsstructuur van de bevolking, meer bepaald ten gunste van de jongere leeftijdscategorieën. Nochtans kent de afhankelijkheidscoëfficiënt van de ouderen nog steeds een sterke stijging, weliswaar in iets mindere mate dan voorheen. waardoor het belang van de financiële uitdaging van de vergrijzing wordt bevestigd.”* (Hoge Raad voor de Financiën, 2008).

Kijken we naar de voorliggende analyse, dan kunnen we die conclusie enkel bijtreden. Inderdaad, de vitale parameters blijven dezelfde richting uitwijzen: ontgroening en vergrijzing, zij het in ietwat afgezwakte vorm – vooral dan wat de ontgroening betreft – maar niet fundamenteel anders. Het patroon van de vergrijzing blijft hetzelfde: sterke vergrijzing in het verschieft tot rond 2035 en dan afvlakking van de groei op een hoger platform. Waar in de oude federale bevolkingsvooruitzichten (BV00) het aandeel 65-plussers in het Vlaamse Gewest evolueert van 18% nu naar 28% tegen 2050, gaat dit naar 27% in de nieuwe prognoses (BV07), maar dan van een voorspelde grotere bevolking. Als er al belangrijke afwijkingen zijn of echt nieuwe ontwikkelingen, dan zijn die exclusief voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (geen ontgroening op middellangetermijn, geen vergrijzing op korte

²⁹ Zie ook: Willems, P., *Migratiebewegingen in het Vlaamse Gewest in de periode 1997-2006*, Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Rapport 2008/2.

termijn). Afgeleide ratio's zoals de afhankelijkheidsratio en de ouderen-afhankelijkheidsratio behouden volgens de jongste prognoses nagenoeg dezelfde waarden als die van de oude prognoses. Waar die afwijken, zoals in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, merkt men dat de winst in potentiële draagkracht voor de opvang en zorg van ouderen (lagere ouderen-afhankelijkheidsratio) zich niet voor de gehele bevolking doorzet (geen lagere maar op termijn zelfs licht hogere afhankelijkheidsratio).

M.a.w. de nieuwe bevolkingsvooruitzichten hebben de budgettaire kosten van de vergrijzing niet fundamenteel gewijzigd. Eigenlijk was ook niet veel anders te verwachten want de talrijke babyboomgeneraties van na de wereldoorlog zijn evident aanwezig in de bevolking en worden nu langzaam maar zeker de zogezegde "opa/oma-boomgeneraties". Bovendien mogen die omvangrijke generaties nog rekenen op extra bonusjaren aan levensverwachting, afgaande op de geobserveerde trends.

3. Een krappe arbeidsmarkt als uitdaging

Krapte op de arbeidsmarkt, zeker voor het Vlaamse Gewest, is al voelbaar. De doorstromingscoëfficiënt, die de verhouding uitdrukt tussen de leeftijdsgroep die aantreedt op de arbeidsmarkt en de leeftijdsgroep die de pensioengerechtigde leeftijd nadert, zakt onder de vervangingswaarde. De nieuwe bevolkingsvooruitzichten vallen in dit opzicht op de langere termijn (vanaf 2025) wat gunstiger uit dan de oudere prognoses. Met de loep wordt dit zelfs al zichtbaar op middellangetermijn (tot 2025), zeker als we vergelijken met betreffende voorspellingen voor het Vlaamse Gewest van de eigen studiedienst. Voor het Waalse Gewest anderzijds kan opgemerkt worden dat de voorspelde ontwikkeling in gelijke zin opgaat, maar niet van dezelfde grootteorde is. Uitzondering blijft ook hier het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar zich potentieel wel een arbeidsreserve aandient, althans gesteld in louter kwantitatieve termen.

Wat zich niet verder doorzet is de veroudering van de bevolking op arbeidsleeftijd. Dit was opvallend en continu aan de orde tussen 1990 en vandaag, maar de prognoses geven aan dat na 2010 de verhouding tussen de oudste en jongste leeftijdscategorieën van het beschouwde leeftijdssegment niet meer zo sterk wijzigt en dus blijft hangen op het verhoogde platform van vandaag. Merken we nog op dat wederom de sterkste bijstelling van de federale bevolkingsvooruitzichten voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is, i.c. naar beneden toe.

In de capita selecta is nagegaan hoe het aantal werkenden zal evolueren uitgaande van de huidige werkzaamheidsgraad in combinatie met de nieuwe bevolkingsvooruitzichten. De voorspelde aantallen volgens de nieuwe bevolkingsvooruitzichten ogen wat gunstiger dan die volgens de oude (federale) bevolkingsvooruitzichten, maar niettemin moet Vlaanderen op termijn, vanaf 2020, hier rekenen met lagere aantallen dan vandaag. Meteen moet daaraan toegevoegd worden dat die groep personen met een betrekking dan zullen moeten instaan voor de noden en behoeften van een omvangrijkere bevolking dan vandaag. Finaal daalt dus op termijn het aandeel 'werkenden' in de totale bevolking, wat eens te meer het vraagstuk van de balans tussen draagkracht en draaglast in de samenleving nadrukkelijk aan de orde stelt.

4. Een grote zorgvraag én vele handen te kort

Vandaag is één op de twintig 80 jaar of ouder, tegen 2050 wordt dat minstens één op tien. Concreet moet ons land rekenen met 800.000 80-plussers extra tegen 2050, het Vlaamse Gewest met een half miljoen extra. Nog spectaculairder oogt de verwachte evolutie van het aantal honderdjarigen volgens de nieuwe bevolkingsvooruitzichten: van 1.300 vandaag naar 17.000 tegen 2050 voor België, en van 750 naar 11.000 voor het Vlaamse Gewest. Dat is meer dan een vertienvoudiging! Vraag is natuurlijk of zulke gerontocratie niet al te rechtlijnig voortvloeit uit het simpel doortrekken van betreffende aannames? Hoe dan ook, "ver-wit-ting" van de bevolking is een logische schakel die past binnen de vergrijzing aangestuurd door een hogere levensverwachting.

Meer dan waar ook is hier het vraagstuk van de balans tussen draagkracht en draaglast aan de orde. De familiale zorgindex die de ratio uitdrukt tussen het aantal 80-plussers en de leeftijdsgroep tussen 50 en 59 jaar, gaat vanaf 2025 sterk stijgen. Zulke maat reflecteert de verwachte tekorten in de informele zorg. Met een beleid dat bovendien vijftigplussers op de arbeidsmarkt wil houden, wordt het zeker uitkijken naar vele professionele handen in de zorgverlening.

Men kan tegenwerpen dat de bejaarden van morgen flink 'fitter' zullen zijn en dus globaal gezien minder zorg zullen nodig hebben. De vergelijking van gegevens uit de nationale Gezondheidsenquête van het WIV voor 1997 en voor 2004 wijst enigszins die richting uit: de toename van de levensverwachting in goede gezondheid bij 65-plussers overstijgt immers de toename van de levenverwachting (volgens diverse indicatoren gemeten). Nadere analyse geeft echter aan dat dit niet altijd minder jaren vrij van zorgnoden hoeft te betekenen. Zo bijvoorbeeld komt de winst in levensverwachting zonder beperkingen in activiteiten van het dagelijkse leven (ADL) vooral op het conto van de jaren met matige beperkingen, niet op die met ernstige beperkingen – dure zorgjaren die net zo goed meestijgen (Van Oyen *et al.*, 2008; Van Oyen & Deboosere, 2008).

Alleen al bij een gelijkblijvende kans op functionele beperkingen per leeftijdsgroep zoals vastgesteld in de steekproef van het WIV van 2004, blijkt dat de zorgnoden flink stijgen: een toename van het aantal personen met ernstige beperkingen bij activiteiten van het dagelijkse leven met 25% tegen 2020, met 80% tegen 2050 voor het Vlaamse Gewest. Analoog voor de instrumentele ADL-beperkingen. Groeicurven dus die hoger oplopen dan die voor de totale bevolking.

5. Contrasterende regionale evoluties en prognoses

Brussel werkt vandaag als een magneet én een pomp: ze trekt vele nieuwe immigranten vanuit het buitenland aan, maar ziet ook menigeen vertrekken – naar de ruime periferie of (terug) naar het buitenland. De verwachting is wel dat de hoofdstad haar bevolking fors ziet toenemen, met goed 30 procent tegen 2060. Die inwijking, die volgens de nieuwe bevolkingsvooruitzichten zal pieken in de komende tien jaar, staat ook borg voor een continue verjonging van de hoofdstedelijke bevolking. Een verjonging bovendien die zich ook doorzet op de jongste leeftijden als gevolg van de relatief hoge vruchtbaarheid van haar bevolking, met (veronderstelde) aanhoudende TVC-waarden dicht bij het vervangingsniveau.

Voor Vlaanderen volstaat een snelle blik op onze set van indicatoren: de sterkste ontgroening, de sterkste vergrijzing en "ver-wit-ting", dito afhankelijkheidsratio's, doorstromingscoëfficiënten en zorgindexen in vergelijking met de andere regio's van België. Dit is het geheel voorspelbare gevolg van het in de tijd doorschuiven van de talrijke naoorlogse generaties gekoppeld aan de relatief zwakke vruchtbaarheid in de jaren na 1970 enerzijds, de almaar stijgende levensverwachting anderzijds. Pas recent zijn de vruchtbaarheidsindices voor Vlaanderen opwaarts gericht én ook een ietwat sterkere (netto) immigratie wordt vastgesteld, maar die evoluties op zich volstaan vooralsnog niet om de belangrijke veroudering van de bevolking te keren.

Ook Wallonië moet rekenen met een gevoelige veroudering van haar bevolking, maar toch minder uitgesproken dan in Vlaanderen. Al een generatie lang immers ligt de vruchtbaarheid er gevoelig hoger dan in Vlaanderen en bovendien wordt al een ruim aantal jaren een niet onbelangrijke (netto) inwijking, vooral dan vanuit de andere Belgische regio's, vastgesteld. Het zijn trends die ook in de nieuwe federale bevolkingsvooruitzichten worden doorgezet.

De balans van die - veronderstelde - bewegingen maakt dat het aandeel van de Vlaamse bevolking in die van België lichtjes gaat dalen, van 57,8 % eind 2006 naar een veronderstelde 55,3 % eind 2060. Daartegenover zal het aandeel groeien van de Waalse en hoofdstedelijke bevolking. Het is evident dat ook het vraagstuk van de vergrijzing anders zal uitpakken naargelang het gewest: voor Vlaanderen een zweepslag, voor Wallonië een belangrijk aandachtspunt en voor Brussel wellicht een beleidsgegeven van eerste orde voor zover dit verknoopt ligt met de armoedeproblematiek.

6. Bevolkingsvooruitzichten: geen glazen bol

Ten slotte rijst de vraag wat bevolkingsvooruitzichten waard zijn, a fortiori na kennisname van de divergenties tussen de gepresenteerde bevolkingsvooruitzichten. Eerst een correctie: heel veel divergenties zijn niet vastgesteld, fundamenteel wijst alles dezelfde richting uit. Maar de vraag kan kort beantwoord worden: ze zijn zoveel waard als hun aannames!

Bevolkingsvooruitzichten zijn door de band genomen stabielere dan economische prognoses. Dit heeft te maken met de traagheid eigen aan de bevolking, zoals inertie besloten ligt in massa. Bevolkingen behouden dus enige weerstand tegen verandering, gewoonweg omdat de generaties van gisteren al de generaties van morgen bepalen. In de mate natuurlijk dat externe invloeden zwaarder gaan doorwegen, zoals bv. een hogere intensiteit van de buitenlandse migraties, kan de voorspelbaarheid in het gedrang komen. Bijkomende hypothesen moeten dan opgesteld worden over de diverse vormen van migraties, waarvan sommige beslist volatiel van aard zijn – denk maar aan de schommelingen in het aantal asielzoekers. Bevolkingsvooruitzichten zijn dus helemaal geen glazen bol, maar zijn evenmin tarotkaarten. Ze steunen bedachtzaam op de traagheid van de demografische processen en op alle aanvullende hypothesen die ze meenemen. Van belang is de transparantie van die hypothesen en van de gebruikte modellen, de basis immers om welbepaalde vooruitzichten als meest waarschijnlijke te definiëren. Hoe zeker dat allemaal is, weten we pas achteraf.

ADDENDUM: KENGETALLEN VAN DE BEVOLKING VAN HET VLAAMSE GEWEST VOLGENS DE BEVOLKINGSVOORUITZICHTEN 2007-2060

Kenmerk	Jaar (stand op 31 december)						
	2005*	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Bevolking (x 1000)	6.079	6.270	6.614	6.979	6.890	6.954	7.019
Bevolkingsgroei (basis 2005=100)	100	103	109	112	113	114	115
Ontgroening (%<20j)	22,2	21,9	21,7	21,2	20,4	20,3	20,3
Vergrijzing (%65+)	17,8	18,3	20,8	24,7	26,7	27,3	27,7
Afhankelijkheidsratio (<20j & 65+/20-64j)	0,67	0,67	0,74	0,85	0,89	0,91	0,92
Ouderen-afhankelijkheidsratio (65+/20-64j)	0,30	0,31	0,36	0,46	0,51	0,52	0,53
Doorstromingscoëfficiënt (15-24j/55-64j)	1,02	0,93	0,77	0,90	0,92	0,88	0,94
Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd (40-64j/20-39j)	1,32	1,42	1,40	1,35	1,31	1,30	1,32
Oudste ouderen (%80+)	4,4	5,1	6,0	7,2	9,4	11,1	11,2
Intensiteit van de vergrijzing (%80+/65+)	24,6	28,0	28,8	29,0	35,1	40,5	40,3
Aantal honderdjarigen	738	948	2.238	4.826	6.764	11.066	17.724
Familiale zorgindex (80+/50-59j)	0,33	0,37	0,42	0,59	0,78	0,93	0,96

* Waargenomen volgens het Rijksregister
Bron: FPB & ADSEI

Literatuur

Europese Commissie (2004). Mededeling van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's - *Langere deelname aan en latere uittreding uit het arbeidsproces van oudere werknemers*. Europese Commissie: Brussel.

Eurostat (2008), *Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies*, Statistics in focus, nr. 72.

Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, met de medewerking van het Wetenschappelijk Begeleidingscomité (2008). *Bevolkingsvooruitzichten 2007-2060 (Perspectives de population 2007-2060)*, Federaal Planbureau, Planning Paper 105.

Hoge Raad van Financiën (2008). Studiecommissie voor de vergrijzing (SCvV), jaarlijks verslag - juni 2008, *Syntheseverslag*.

Kröhnert S., Hoßmann I. & Klingholz R. (2008). *Die demokratische Zukunft von Europa. Wie sich die regionen verändern*. Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung, München: dtv.

Nationaal Instituut voor de Statistiek en Federaal Planbureau (2001). *Mathematische demografie - Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 per arrondissement*, Nationaal Instituut voor de Statistiek.

Tielens M., Herremans, W. & Jacobs, M. (2008). *Tendrapport Vlaamse arbeidsmarkt 2008 - Het jaar van de ommezwaai?* Steunpunt Werk en Sociale Economie, WSE Report 10-2008.

United Nations (2007). *World Population Prospects. The 2006 Revision. (Executive Summary)*. Population Division, Department of Economic & Social Affairs. New York: United Nations Publication.

Van Oyen H., Cox B., Demarest S., Deboosere P. & Lorant V. (2008). Trends in health expectancy indicators in the older adult population in Belgium between 1997 and 2004, *European Journal of Ageing*, 5(2): 137-146.

Van Oyen H. en Deboosere P. (2008). Tendensen in volksgezondheid tussen 1997 en 2004, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 2^e Trimester: 1-39.

Willems, P. (2006). *Bevolkingsprojecties 2005-2025 voor de 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest*, SVR Technisch Rapport 2006/2.

Willems, P. (2007). *Projecties van aantallen huishoudens naar huishoudgrootte voor de 308 gemeenten van het Vlaamse Gewest. Twee scenario's voor de periode 2005-2025*, SVR Technisch Rapport 2007/1.

Willems, P. (2008). *Migratiebewegingen in het Vlaamse Gewest in de periode 1997-2006*, Studiedienst van de Vlaamse Regering, SVR-Rapport 2008/2.

Lijst van tabellen

- Tabel 2.1 Procentuele afwijking tussen het volgens BV00 voorspelde en het waargenomen bevolkingstal, per gewest van België
- Tabel 2.2 Procentuele afwijking tussen het volgens BV00 voorspelde en het waargenomen aantal 65-plussers, per gewest van België
- Tabel 2.3 Vitale indicatoren en loop van de bevolking – Rijk en gewesten (selecte jaren)
- Tabel 2.4 Procentuele afwijking tussen het volgens SVR05 voorspelde en het waargenomen bevolkingstal, voor de totale bevolking en voor 65-plussers van het Vlaamse Gewest
- Tabel 3.1 Prognose evolutie van de bevolking van België, zijn gewesten en zijn provincies, gesorteerd naar de verwachte groei-index tussen 2005 en 2060 volgens BV07 (index stand bevolking 2005 = 100)
- Tabel 3.2 Prognose evolutie van de bevolking voor de Vlaamse arrondissementen, gesorteerd naar de verwachte groei-index tussen 2005 en 2060 volgens BV07 (index stand bevolking 2005 = 100)
- Tabel 4.1 Werkzaamheidsgraad van de bevolking 15-64 jaar naar geslacht voor België en zijn gewesten, jaargemiddelden voor 2007, in %
- Tabel 4.2 Prognose aantal ‘personen met een betrekking’ in de bevolking tussen 15 en 64 jaar en afwijking t/v de geregistreeerde waarde voor 2007, gegeven gefixeerde WZG-den (per leeftijdsgroep en geslacht) van het observatiejaar en naargelang de oude (BV00) of nieuwe bevolkingsvooruitzichten (BV07), Vlaams Gewest, in absolute (afgerond op het duizendtal) en in relatieve cijfers (%)
- Tabel 4.3 Prognose aandeel ‘werkenden’ in de totale bevolking en in de bevolking op beroepsactieve leeftijd volgens BV00 en BV07, Vlaams Gewest, statisch model, in %
- Tabel 4.4 Functionele beperkingen (ADL)
- Tabel 4.5 Instrumentele beperkingen (IADL)
- Tabel 4.6 Kans op functionele beperkingen (ADL) in enge en brede zin bij respondenten van 15 jaar en ouder per gewest van België*, situatie 2004, in %
- Tabel 4.7 Kans op functionele beperkingen (ADL) in enge en brede zin naar leeftijdsgroep en geslacht voor het Vlaamse Gewest*, situatie 2004, in %
- Tabel 4.8 Kans op instrumentele beperkingen (IADL) in enge en brede zin bij respondenten van 15 jaar en ouder per gewest van België*, situatie 2004, in %
- Tabel 4.9 Kans op instrumentele beperkingen (IADL) in enge en brede zin naar leeftijdsgroep en geslacht voor het Vlaamse Gewest*, situatie 2004, in %
- Tabel 4.10 Verwacht aantal personen met ernstige functionele ADL-beperkingen, relatieve toename van dit aantal en aandeel in de bevolking van het Vlaamse Gewest van 15 jaar en ouder, op basis van BV07
- Tabel 4.11 Verwacht aantal personen met ernstige instrumentele ADL-beperkingen, relatieve toename van dit aantal en aandeel in de bevolking van het Vlaamse Gewest van 15 jaar en ouder, op basis van BV07

Lijst van figuren

- Figuur 2.1 Vergelijking van bevolkingsvooruitzichten voor België
- Figuur 3.1a Evolutie bevolkingsgroei per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.1b Prognose bevolkingsgroei per gewest
- Figuur 3.1c Prognoses bevolkingsgroei – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.2a Evolutie % <20 jaar per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.2b Prognose ‘ontgroening’ (% <20 jarigen)
- Figuur 3.2c Prognoses % <20 jaar – Vlaamse Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.3a Evolutie % 65+ per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.3b Prognose ‘vergrijzing’ (% 65+)
- Figuur 3.3c Prognoses % 65+ - Vlaamse Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.4a Evolutie Afhankelijkheidsratio per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.4b Prognose Afhankelijkheidsratio [AR = $P(<20j \& 65+)/P(20-64j)$]
- Figuur 3.4c Prognoses Afhankelijkheidsratio – Vlaamse Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.5a Evolutie Ouderen-afhankelijkheidsratio per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.5b Prognose Ouderen-afhankelijkheidsratio [OAR = $P(65+)/P(20-64j)$]
- Figuur 3.5c Prognoses Ouderen-afhankelijkheidsratio – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.6a Evolutie Doorstromingscoëfficiënt per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.6b Prognose Doorstromingscoëfficiënt [DC = $P(15-24j)/P(55-64j)$]
- Figuur 3.6c Prognoses Doorstromingscoëfficiënt – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.7a Evolutie Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.7b Prognose ‘Veroudering bevolking op arbeidsleeftijd’ = $[P(40-64j)/P(20-39j)]$
- Figuur 3.7c Prognoses VBAL – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.8a Evolutie % 80+ per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.8b Prognose aandeel ‘oudste ouderen’ (% 80+)
- Figuur 3.8c Prognoses % 80-plussers – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.9a Evolutie ‘Intensiteit van de vergrijzing’ per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.9b Prognose ‘Intensiteit van de vergrijzing’ = $100%*[P(80+)/P(65+)]$
- Figuur 3.9c Prognoses % 80+/65+ - Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.10a Honderdjarigen naar geslacht en gewest (31-12-2005)
- Figuur 3.10b Prognose Honderdjarigen (100+)

- Figuur 3.10c Prognoses aantal honderdjarigen – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 3.11a Evolutie Familiale zorgindex per gewest (1990-2005)
- Figuur 3.11b Prognose Familiale zorgindex [FMI = $P(80+)/P(50-59j)$]
- Figuur 3.11c Prognoses FZI – Vlaams Gewest (2003-2024)
- Figuur 4.1 Werkzaamheidsgraad naar leeftijdsgroep en geslacht, Vlaams Gewest 2007 (jaargemiddelde)
- Figuur 4.2 Prognose aantal werkenden t.o.v. stand 2007 – statisch model
- Figuur 4.3 Prognose globale WZG volgens type model – Vlaams Gewest (BV07)
- Figuur 4.4 Prognose aantal personen met ernstige functionele ADL-beperkingen in het Vlaamse Gewest volgens de bevolkingsvooruitzichten
- Figuur 4.5 Prognose aantal personen met ernstige instrumentele ADL-beperkingen in het Vlaamse Gewest volgens de bevolkingsvooruitzichten

Studiedienst van de Vlaamse Regering
Boudewijnlaan 30 - bus 23
1000 BRUSSEL
www.vlaanderen.be/svr

